

21048/10/2

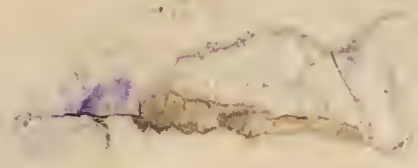
2

a

Ch.
Call.

L LV

18/d

Allo. Path. 4304

PHILIPPUS IACOBUS DÜTTELIUS
Diversorion Illustris. Comitum, alio-
rumqz S. Rom. Imperij Statuum Medicus
et Republ. Memmingens: Phys: Ordi-
narius.

46740

f. f.

D. PHILIPPI JACOBI DÜTTELI,
 Diverforum S. R. Imperii Statuum,
 Medici & Reipublicæ Memmingen-
 sis Physici Ord.

TRACTATIO
 MEDICO - PRACTICA,
 DE

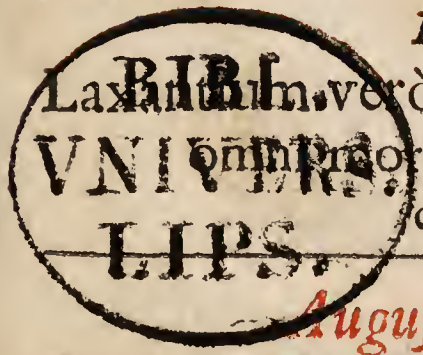
VIRULENTA
 PURGANTIUM
 INDOLE,

Quâ cautissimus eorum usus &
 perversus abusus, selectis observatio-
 nibus & solidis ratiociniis,

Methodo de Waldem...
 Celeberrimi

D. FRIDERICI HOFFMANNI,
 Demonstratur:

Laxantibus, verò prudens administratio, in
 omnium morborum genere egregiè
 commendatur.

Augustæ Vindelicorum,
 Apud DAVID RAYMUND MERTZ,
 & JO. JACOB MAYER, 1722.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

S. R. I.

LIBERÆ REIPUBLICÆ
MEMMINGENSIS
CONSULIBUS,
PRÆTORI,
SECRETIORIBUS,
SYNDICIS, CÆTERISQUE
SENATORIBUS,

VIRIS

*MAGNIFICIS, GENE-
ROSIS, MAXIME STRE-
NUIS, NOBILISSIMIS, CON-
SULTISSIMIS, AMPLISSIMIS
AC PRUDENTISSIMIS DOMI-
NIS, PATRONIS ATQUE FAU-
TORIBUS SUIS*

COLENDISSIMIS

*DEI Gratiam, Integritatem Animi & Cor-
poris, felicitatem perennem.*

MAGNIFICI ATQUE NOBILISSIMI

VIRI

PATRONI COLENDISSIMI!

Doctrinam de vitæ termino esse perquam intricatam & perplexam, is facile concedet, qui cum veterum, tum recentiorum quorundam de hac placita perspecta probeque cognita habet. Stoici fatalem vitæ terminum esse statuerunt, ita ut ex absoluto & simplici quasi decreto sit fixus & immutabilis.

Dixe-

DEDICATIO.

Dixerunt hinc, si fatum tibi est, ex hoc morbo non convalescere, seu Medicum adhibueris, seu non adhibueris, non convalesces, ut videre est ex Cic. tom. IV. libr. de fato pag. 418. edit. colon. Huic sententiæ subscribunt Arabes & Persæ, quorum proverbium est, tametsi ingrediaris in os draconis, haud devoraverit te, nisi die fati; nec non Turcæ, qui ideo nulla pericula vel belli, vel pestis metunt, & sibi hinc persuadent, medicinæ operam non esse necessariam. Nec multum ab hac sententia abluunt Astrologi, qui influxus siderum in sublunaria necessitate quadam absoluta agere statuunt, unde ex stellis prædicere sustinent, quoniam morbi mortisque genere,

DEDICATIO.

& quo anno , mense ac die hic vel ille homo sit finiturus vitam. Huc etiam pertinent Chiro-mantæ, qui ex lineamentis manuum genus ac fatalem horam ostendere conantur. Vulgaris etiam notus est loquendi modus, quo de eo , qui vel gladio confossus, vel ligno suspensus, vel aquis demersus, vel alio violento mortis genere sublatus fuit , dicere consueverunt homines : ita mortem fata tulerunt, sein Ende ist ihm so beschert gewesen. Quanta autem in errorum præcipitia se conjiciant hæc inconsideratæ mentis mancipia, optimè pervidet is, qui experientiam respicit, fontes sacros inquirit, & ex saniori corporis humani Philosophia de natura vitæ ac mortis penitentiorem

DEDICATIO.

tiorem acquisivit notitiam. Equidem omnibus hominibus mortem esse communem, extra controversiam est. Comprobant id cœmeteria ceu publica mortuorum diversoria. Præterea ex sacris etiam literarum divinarum effatis illud ipsum constat. Audiamus *Hiobum*, qui *cap. XXX. v. 23. hæc verba profert: Scio, quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi.* Per viventem hoc loco intelligit hominem stylo Scripturæ sacræ. Pulcherrimè describit sepulchrum per vocem *מִצְוֵה*, quod indicat locum constitutum, ad quem congregatio hominum certo quasi fœdere aut pacto fit, quo vult innuere, quod sepulchra sint domus congregationis, ubi velut ex pacto morta-

DEDICATIO.

litatis omnes tandem conveniant homines. Pluribus hæc veritas confirmatur ex Jos. XXIII. v. 14. I. Reg. II. v. 2. II. Sam. XIV. v. 14. Psalm. LXXXIX. Sir. XL. v. 5. Rom. V. v. 12. Quia imò ipsa machinæ nostræ corporeæ indoles, natura & structura de inevitabili hac moriendi necessitate loquitur. Vita nostra dependet ex motu sanguinis per cor, arterias & venas, quo rite constituto non modo per poros & emunctoria aperta exhalat atque excernitur id, quod corpori infensum est, sed etiam ex alimentis novarum virium succus fecernitur, atque loco effœti illius subinde apponitur, uno verbo: Omnium tam animalium, quàm vitalium & naturalium actionum perpetui-

DEDICATIO.

tuitas fecundatur ac partium solidarum viscerumque tonus ac robur conservatur. Simulac verò à causis variis, iisque gravioribus, quam ut naturæ artisque beneficio vinci possint, tam externè, quam internè accidantibus, sanguinis hic sistitur circulus, regimen vitæ labascit, & homo moritur. Adeo inevitabilis est hæc moriendi necessitas, ut etiam ii non sint immunes ab eâ, qui ex optimo semine & robustissimis sunt prognati parentibus, structurâ insuper corporis gaudent; omni ex parte perfectissima, atque ad amissim observant salutare diætæ leges, siquidem diuturnitate annorum partes solidæ rigescunt, flaccescunt, elasticitatem amittunt, nec poris coar-

DEDICATIO.

Ætatis nutrimentum amplius admittunt, vasa secretoria & excretoria tono destituuntur sufficienti ad id muneris exequendum, quod ipsis à natura incumbit, sanguis fit impurus, spissus, difficulter mobilis, imò ut summam rem comprehendam, omnes partes & fluores à naturali temperie, conditione & constitutione paulatim deficiunt, & ad vitalem illum circulum regendum indies fiunt ineptiores. Hoc sane in casu nihil juvant tantoperè deprædicata arcana, irritus est omnis lapidis philosophici aut auri potabilis *Buttleri* usus. Valet hic illud Poëtæ, qui ita canit:

DEDICATIO.

- - - - - *Juvabit*
Nec lapis, ætatem si pleno claufe-
rit ævo

Præfixa illa homini Supremo Nu-
mine meta.

Mors communis enim, nec decli-
nabilis ulli.

Licet verò mors ex pœna di-
vina humano generi fit com-
munis, non tamen hinc infe-
rendum est, quasi vitæ termi-
nus a DEO ita fit constitutus,
ut is nec prolongari apta diæ-
ta & medicina, nec decurtari
horum neglectu possit. Evi-
dentiæ enim identidem veritatis
assertio est, quod ille ipse ter-
minus pro diverso rerum non
naturalium usu vel prolongari
vel contrahi queat. Quod si
enim rectè utimur rebus ad vi-
tam

DEDICATIO.

tam pertinentibus & morbos corpori imminentes prudenti ratione avertimus, diuturniori etiam frui possumus lucis ufura, sin autem minus recte his in rebus nobis prospicimus, etiam vitæ filum ante tempus abrum- pitur. Regius Psalmista terminum vitæ ponit in anno septua- gesimo vel octogesimo, quem secundum structuram & dura- tionem corporis attingere pos- sunt mortales, ultra quem etiam hodie raro quispiam assurgit. Quia vero homines nec eadem temperamenti naturæque bo- nitate gaudent, nec iisdem mo- ribus vivunt, nec paribus vi- vendi mediis fruuntur, sic alii terminum illum attingunt, alii eundem excedunt ac superant, alii prius, quam attigere, exspi- rant,

DEDICATIO.

rant, vel vitæ cursum longius producendum abrumpunt. Ex hisce patet, terminum vitæ non esse absolutum, sed conditionatum, unde etiam DEUS in sacro codice piis longam vitam promisit. Ex omnibus *Paulum* allegare hoc loco allubescit, qui, *pietas, inquit, ad omnia utilis est, habetque promissionem vitæ presentis ac futuræ.* Equidem homo sinceræ pietati deditus, rebus, quibus ad vitam opus habet, non abutitur, contentus est paucis iisque parabilioribus cibis, ebrietatem ceu pestem fugit, tranquillitatem mentis loco summi boni habet, Venerem averfatur promiscuam, immodicam & illicitam, corpus laboribus exercet debito tempore, illudque viribus exsolutum quietis & somni

DEDICATIO.

somni decenti usu refocillat & affectibus animi non facile tentatur, quo vitæ genere utique à plurimis corporis incommodis se præservat, hocque pacto machinam reddit durabiliorem. Rogatus grandævus quidam, quo pacto ad extremam pervenisset ætatem, respondit: frequens movebar, rarò angebar, vix helluabar, parum rixabar, non libidinabar. En eximios diæteticæ vitæ fructus! contra vero, qui sepositis sanctioribus pietatis præceptis mundi mores confectantur, hi nulla in re moderationem adhibent, ventriculum cibo & potu onerant, desidiâ torpent, atque omnis generis voluptatibus se immergunt, & hac ratione corpus insigniter enervant, hinc etiam

mi-

DEDICATIO.

mirum videri haud debet, si istiusmodi hominum genus ante terminum naturalem diem obeat supremum. Apparet præterea, quantæ ad vitam prolongandam sit medicina utilitatis, quippe quæ non modo salutaria ad vitam diutius sanam conservandam inservientia edocet præcepta, sed etiam ægritudines corpori exitium minantes, aptis & naturæ amicis medicamentis depellit & mortem imminentem avertit, ut adeo machina nostra corporea per multos annos integra, salva ac incorrupta permaneat. Objicienti vero hic, per eandem medicinam sæpiusculæ quoque funestos in corpore produci effectus & machinas hominum florentissimas

(b) diu

DEDICATIO.

diu forte adhuc duraturas uno quasi ictu excindi, cum quadam distinctione respondemus, ut veritas clarior eluceſcat. Quippe ſanctiſſima medicina ab omni noxa eſt immunis, inque Medicos potius culpa rejicienda, qui eam non recte adminiſtrant & medicamentiſ potentibus abutuntur. Verbis vix ſatis edifferi poteſt, quantæ hominum cædes ſolo purgantium abuſu committantur. Hoc itaque cùm viderem, non potui non, quin ſedulo in purgantium naturam ac indolem inquirerem, eorumque abuſum deteſtandum condemnarem, ut non ſolum Medicaſtrorum, tonſorum ac balneatorum turba in poſterum diſcat ſapere, ne tam facilis ſit in purgantibus exhi-

DEDICATIO.

exhibendis , sed etiam quivis
sanitatis suæ studiosissimus ab
ejusmodi temerariis vitæ op-
pugnatoribus sibi optime cave-
re possit.

Libellum verò hunc , ut tes-
feram observantiæ & fidei , quâ
ratione officii medici & Physici
ordinarii, teneor, VOBIS, PA-
TRES Patriæ Prudentissimi,
QUI curam hætenus Civium
vestrorum laudabiliter gessistis,
omni submissione , dedico &
offero , nullus dubitans , porrò
VOS viriliter , Physicos ordi-
narios , contra insultus pseudo-
medicorum & empiricorum ,
defensuros , & Leges ante ali-
quot annos , ad Civium & sub-
ditorum vestrorum sanitatem
illæsam servandam , sapienter

DEDICATIO.

fancitas, pristino Valore, haud cessaturas esse in Civitate vestrà, vigere.

Suscipite igitur PATRONI ATQUE FAUTORES, omni honoris cultu profsequendi, laborem hunc, ad Civium vestrorum proximique utilitatem unicè susceptum, serenâ fronte, Dignamini ipsum TUTELA VESTRA, & me porrò FAVORE VESTRO profsequi haud Gravamini. Ego intereâ Summum Archiatrum, DEUM, Ter Optimum Maximum, humillimâ prece fatigare non cessabo, ut VOS, Patres Patriæ Dignissimos, ad Nestoris usque annos, Sospites & Incolumes, con-

DEDICATIO.

conservare, insuperque Regi-
minis perpetim felicis Gloria,
Pacis nunquam interruptæ
usu, ac exoptatæ omnis Pro-
speritatis gaudio, beare, digne-
tur. Ita Vovet & apprecatur,

*MAGNIFICORUM NO-
BILISSIMORUMQUE,
NOMINUM VESTRO-
RUM*

Dabam è Musæo
Memmingæ d. 20. Mart.
M DCC XXII.

Cultor observantissimus

PHILIPPUS JACOBUS
DÜTTELIUS.

PRÆFATIO

Ad

Lectorem Benevolum.

Sanitatem corporis humani esse finem primarium medicinæ, quem omnes medici, qui artem hanc salutarem profitentur atque exercent, pro viribus ubique intendere debeant, licet eundem non semper adsequantur, res tam clara, tam perspicua & vera est, ut quæ à nemine rectius de officio medici judicante in dubium vocari possit: siquidem non aliud est officium medici, quam ut integram censervet hominum sanitatem & si quando à variis causis tam externis quam internis offendiculum passa collabatur, eam ipsam prudenti suo consilio & apto auxilio restauret. Hic verò finis
ne-

PRÆFATIO.

nequaquam potuit à medico obtineri, nisi accuratam habeat scientiam earum rerum, quæ profunt atque nocent calleatque probè methodum ea, quæ conducunt, tempestivè usurpandi, ea verò, quæ obsunt, tanquam corpori inimica, ab usu prudenter removendi. Quibus ritè observatis officio suo plenissimè satisfecit medicus, quamvis ob magnitudinem causæ corporis inter necionem struentis auxilium suum quandoque experiatur irritum. Qui verò nesciunt verum, inter ea, quæ profunt & quæ obsunt, discrimen, ii certe titubanter agunt & æque facile nocere possunt, ac juvare, ut adeo officio suo cum certitudine satisfacere nequaquam possint. Istiusmodi sane genus medicorum casu medetur, fortunæque omnia debet, quæ ex cæco eorum imperio in ægros, quandoque redundant commoda. Ex nonaginta novem verò ægris, qui eorum curæ se dederunt, vix centesimus evadit salvus, nisi forte inciderint in medicamenta, quæ sua natura parva gaudent facultate, atque adeo neque ad morbi incrementum, neque ad ejus decre-

PRÆFATIO.

mentum quicquam contribuunt, quo casu utique sæpiuscule profunt, non verò suo, sed naturæ beneficio, quam medicamento ejusmodi infanti in suis motibus ad causam morbi tollendam necessariò directis non turbant, ut adeo propria vi & robore semetipsam à labe concepta liberare queat. Quod si jam hodiernum praxeos medicæ statum penitiùs intueamur, proh dolor is corruptissimus sese nobis sistit, cujus miseriei non aliam rationem reddere possimus, quam quod paucissimi inter medicos solliciti sint, de exquisita rerum, quæ nocent ac profunt, cognitione. Jurarunt plerique in Doctorum suorum qualiacunque præcepta ac hinc inde corrasas & excerptas è practicatorum voluminibus medicaminum formulas, quas adhibent, quarumque vires miris ad cœlum laudibus extollunt, licet re ipsa interdum damno magis sint, quam juvamine & si non vitam cum morte, morbum tamen præsentem cum alio multo periculosiori commutent. Non attendunt ad principia rebus insita, quibus unaquæque materia ex tribus naturæ regnis deprompta necessariò agit, quæ

PRÆFATIO.

quæ instituta variorum experimento-
rum à solidis medicis traditorum ratio-
ne erui facile atque cognosci possent :
neque advertunt ad effectus , à dato
quodam pharmaco in corpore ægroto
resultantes, quos si observant violentos
vel funestos, tantum abest, ut medica-
mento tribuant, quin potius eosdem
fatali cuidam moriendi necessitati ad-
scribant, alias certe cum eodem medi-
camento, ex quo paulo ante tragicum
eventum viderunt, in aliis ægrotis &
similibus plane casibus cautius mercari
discerent. Quantæ non strages ho-
minum prisco abhinc tempore ad hunc
usque diem (ut aliorum absque judi-
cio adhibitorum medicaminum hac vi-
ce mentionem silentio involvam) solo
purgantium drasticorum usu perverso
editæ sunt ? sanè Practicorum solertif-
simorum libri clamant de ejusmodi er-
roribus & plurima funesta exempla de
lethifero purgantium usu nobis com-
municant. Universa Practicorum inge-
nuorum cohors toto pectore cohor-
rescat, necesse est, si videt, miseros
ægrotos sub spe convalescentiæ reditu-
ræ ab ignaris medicastris drasticorum

PRÆFATIO.

purgantium commendatione tam immaniter cruciari & frequentius quoque impudentissimè trucidari. Cùm itaque & nos observassemus quantus abusus circa purgantium administrationem committeretur, & quanta noxa inde hominibus accideret, eam maxime ob causam commoti sumus, præsentem hunc Tractatum luci publicæ exponere, in quo purgantium drastico-rum usum adeo familiarissimum maxime reprobabimus eisque nonnisi in certis casibus summa cum cautione adhibitis locum concedemus. Et quia laxantium usus à multis medicis fere negligitur, hinc eorum utilitatem aptis ubique rationibus stabiliemus.

Totam verò hanc nostram tractationem in VI. Capita divisimus. Cap. I. generatim ostenditur, tam experimentis, quam observationibus & rationibus idoneis, quod purgantia in se continent principium Veneno valde analogum. Cap. II. specialius demonstramus, quod in plerisque morbis tam acutis, quam chronicis periculosum, imò quandoque funestum effectum edant. Cap. III. tradimus eorum no-

PRÆFATIO.

xam in morbis præservandis & sanitate ac vita conservanda. Cap. IV. exhibemus iis aliquem locum, quando raro, caute & ubi summæ in certis morbis indicationes id postulant, in usum vocentur. Cap. V. extollimus præ purgantibus leniorum laxantium insignem utilitatem cum cautelis hinc inde interspersis & cum primis perlustramus laxativa ex regno vegetabili atque animali desumpta. Cap. VI. agimus de laxantibus ex regno minerali petitis, ubi iterum necessariæ cautelæ hinc inde additæ sunt. Et hisce absolvuntur, quæ lectori benevolo in præsentis opusculo sistere volumus.

Nulli dubitamus vero fore, quin hæc qualiscunque nostra tractatio à Medicis sincerioribus benignè accipiat, quoniam in hoc opusculo concinnando plenissimè secuti sumus celeberrimi hujus ævi Medici Frid. Hoffmanni, Consilarii & Archiatri Boruffici, Professoris in illustri Fridericiana Primarii, vestigia, quem tanquam Præceptorem nostrum ac Promotorem ad cineres usque veneramus atque colimus. Hujus enim dexteritati atque incomparabili

PRÆFATIO.

rabili eruditioni plurima debemus. Quapropter eidem quoque ob fidelissimam informationem & manuductionem ad praxin clinicam publicas hic laudes cano, & perpetuas in pectore grates habeo. DEUS Medicum hunc verum nulli tam scientia, quam experientia medica secundum in salutem ægrotorum & commodum reipublicæ medicæ, per longas annorum series sanum ac incolumem conservet.

Tra-

Tractationis medico - pra-
cticae pharmacorum pur-
gantium & laxantium

CAPUT I.

De Venenata purgantium indole.

§. I.

Darmacaca sic dicta dra-
stica, quæ in parva dosi ce-
leriter ac fortiter humores
per alvum educunt cum ven-
tris torminibus viriumque lapsu, indo-
le gaudent maxime virulenta & nonnisi
gradu a fortissimis venenis differunt.

Scholion.

In eo tantum intercedit differentia, quod
venena ex vegetabili æque ac minerali re-
gno desumpta, ut cicuta, napellus, mercu-

rius sublimatus, arsenicum longe celerioris sint operationis & in paucissima dosi enecent, cum contra purgantia paulo tardius operentur & nonnisi vi majori dosi funestum edant effectum.

§. II.

In drasticorum vero purgantium census meritissimo jure referri debent *poena colocynthidos, euphorbium, elaterium, omnes esulæ species, helleborus albus & niger, scammonium, gummi guttæ, nicotiana, grana tilli, radix & resina gialappæ, radix turpethi vegetabilis, & coccognidium.*

§. III.

Omnes hæ recensitæ purgantium species non fecus ac venena sal volatile subtile causticum motibus conservatoriis corporis animalis adversum in sinu suo recondunt.

Scholion.

Etenim radix & resina gialappæ, præter principium resinofum paulo fixioris naturæ custodit sal volatile tenuissimum causticum. Deinceps scammonium, esula, gummi guttæ in gummeo sulphure acerrimum sal acre fovent. Helleborus albus & niger, tabacum,

tabacum, grana tilli coccognidium, mazereon, laureola, cyclamen itidem sale volatili tenuissimo & subtilissimo acerrimo pollent. Denique poma colocynthidos pariter sale volatili caustico insigni amaritie juncto gaudent.

§. IV.

Ope salis hujus volatilis subtilis caustici purgantia hæc effectum edunt nocivum & sæpe lethalem.

Scholion.

Quemadmodum enim venena caustica subtilissimo sale acri in tunicas nerveo-membranaceas ventriculi & intestinorum agunt universum genus nervosum in consensum trahendo, qua sua actione universam motuum vitalium œconomiam perturbant atque evertunt: ita illud ipsum a purgantibus in paulo majori dosi exhibitis eodem prorsus modo accidere non facile prudens & operationis medicamentorum mechanicæ gnarus medicus in dubium vocare poterit.

§. V.

Ut vero hæc nostra adfertio majorem fidem mereatur, necessitas utique & tractandi ratio exposcere videtur, ut,

quæ illam exactius demonstrant, observationes & experimenta adferamus.

§. VI.

Quod purgantia summe volatilis ac tenuissimæ sint indolis id demonstratur primo ex earum adplicatione externa, quæ non sine effectu purgatorio existit.

Scholion.

Sic veteres medicos cum decocto hellebori, ut alvum obstructam laxiorem reddant, pedes lavisse ex eorum monumentis constat. Helleborum fonticulis promundificatione impositum per vomitum & alvum purgare testatur *Walaus* in *metodo medendi pag. 124.* per unguenta ex colocynthide composita & umbilico inuncta familiarissimo nonnullorum experimento purgantur infantes ac pueri.

§. VII.

Deinceps subtilitatem & exiguitatem principii, quod in purgantibus residet activi, & odor gravis ac diffusus diuque perseverans & ex gustu minimæ portionis nauseosus & molestus sapor in lingua clarissime evincit.

Scholion.

Scholion.

Unde nota mihi sunt exempla, ubi ex solis particulis evaporabilibus acriorum purgantium odore susceptis vel nudo eorum gustu alvi laxitas & non paucæ sedes fuerunt subsecutæ. Neque facile cuivis ignotum esse poterit illud experimentum, quod cum fumo tabaci instituitur; cujus tanta vis est, ut per clysterem vel alium canalem accommodatum ano immissus feces promoveat & per os suctione ope instrumenti tabacophilorum communis haustus inconsuetis alvum apertam servet, in aliis vero, qui tabaci suctione prorsus non delectati fuerunt vomitiones enormes cum copiosissimis dejectionibus excitet.

§. VIII.

Decoctio purgantium itidem de eorum sale tenuissimo ac subtilissimæ indolis activo testimonium exhibet egregium.

Scholion.

Hoc experimentum cum esula, helleboro albo & nigro, colocynthide, scammonio, tabaco & hujus generis aliis purgantibus quotidie institui potest. Quo enim diuturniori coctione hæc tractantur,

eo majorem virium suarum patiuntur ja-
cturam , adeo ut prorsus effœta tandem
reddantur. Ratio procul dubio hæc est :
coctione hac largiori particulæ subtiles
activæ in auras avolant & quod reliquum
est salium, vel quoad texturam suam im-
mutatur, vel aqueis particulis commixtum
diluitur atque infringitur : hinc etiam nulla
aqua purgans ex fortissimis drastice specie-
bus destillatione , quacunque demum so-
lertia instituat, elici unquam poterit.

§. IX.

Ex jam prolatis fatis arbitror patere,
quod purgantia indolis sint subtilissimæ,
tenuissimæ, nunc etiam videamus ne-
cesse est, quod illud ipsum sal purganti-
um tenuissimum etiam sit acerrimum &
summe corrosivum.

§. X.

Sal purgantium summæ activitatis &
corrosivæ esse indolis testatur inflam-
matoria ac irritatoria eorum vis, quam
diversimode in corpus exerunt.

§. XI.

Observatione constat, purgantia ad-
sumpta sternutationem frequentem mo-
viffe.

Scholion.

Scholion.

Curiosas observationes de sternutatione recenset *Excell. Lentilius Part. I. pag. 174. Miscell. medico - practicum.* de Illustrissimo Comite, qui, quotiescunque adsumsit Electuarium purgans, semper ultra viginti sternutationibus vexatus fuit.

§. XII.

Patet quoque corrosivitas purgantium ex vesicis, quas in cute excitant, si membris corporis humani præsertim paralyticis in forma cataplasomatis vel alio modo adhibeantur.

Scholion.

Omnia enim, quæ sale caustico acripollent, vesicas in cute excitandi facultate gaudent. Sic ex regno animali omnia fere insecta id præstant, v. g. muscæ varii generis, bufones, aranæ & præsertim cantharides, quæ ob abundantiam spiculorum salino-causticorum hac de causa inter emplastra vesicatoria recipiuntur. Ex purgantium classe cum primis esulæ ac euphorbii, quod non nisi esulæ mauritanicæ species est, succus recens vel inspissatus tam potenter corrodit & vesicas excitat, ut ejus ope experientia consentiente verrucosæ cutis ex-

crescentiæ & clavi pedum, si cautissime adhibeatur, non sine fructu absumi queant. Notum mihi est exemplum, ubi suasu balneatoris inertis virguncula quædam ad tollendas faciei maculas ex pulchritudinis affectatæ studio eam succo esulæ recenter collecto lavit, quo facto confestim tota cutis elevata & inflammata est non sine dolore subsequente, quæ excoriatio faciei, cum a medico advocato decenti modo tractaretur, elegantiori cuticula restituta fuit, ut tunc demum anxie quæsitæ formositatis particeps redderetur virgo.

§. XIII.

Ulterius sal causticum purgantium demonstratur ex interno operationis modo & symptomatibus, quæ inducit.

§. XIV.

Exerunt vero drastica purgantia non fecus ac venena suam operationem hoc modo : quamprimum intra corpus adsumpta fuerunt, subtilissima, qua instructa sunt acredine, plicis ventriculi, qui maxime nervosus est & eam ob causam cum universo systemate nervoso consensum habet plane mirabilem, altius sese insinuant & hostili fibrarum nervearum irritatione atque erosione
non

non modo in ventriculo & intestinis, sed & in remotis partibus subtiliori sensu & motu exquisitiori præditis spasmos concitant, qui deinceps stases, infarctus, distensiones, apertiones efficiendo causæ & fontes existunt gravissimorum symptomatum.

§. XV.

Symptomata, quæ a purgantibus majori dosi exhibitis corporibus humanis accidunt, sunt tormina ventriculi & intestinorum atrocia, anxietates ferme intolerabiles, calor præternaturalis & sitis inextinguibilis, pulsus inordinatior & celerior, sedes copiosæ cum vomitione interdum junctæ enormi, in quibusdam sanguinis profluvia, virium summa prostratio, animi deliquia, extremorum rigor, motus convulsivi horrendi, quibus symptomatibus, si temporius non occurritur aptis remediis, mors in subjectis præsertim tenerioribus, debilioribus & qui inflammatoriis morbis detinentur, certissime succedere solet, quemadmodum id ipsum tristissimis exemplis quotidie in praxi empiricorum conspicuis fati superque confirmatur.

Scholion.

Ecquis hîc non videt summe virosam purgantium activitatem, quæ tanta est, ut vix ab alia causa morbifica, quæcunque illa demum sit, pejora possint excitari symptomata? Ecce tragœdias dolorum aliorumque malorum, quas imperiti medicastri in corporibus humanis impune ludunt? nonne rectius sentiunt ii, qui cum *Helmontio* & *Bontekœe* istiusmodi purgantia vocant *instrumenta diaboli*, quibus homines per suos fidelissimos administratores neci violente tradit?

§. XVI.

Porro purgantium virus salino-causticum probatur ex inspectione cadaverum illorum hominum, qui a fortiori purgante interemti sunt.

Scholion.

Quodsi cadavera a purgantibus demortuorum hominum aperiuntur, plerumque ventriculus ac intestina inflammata & maculis striisque rubicundis hinc inde notata reperiuntur.

§. XVII.

Similes effectus quoque cernere licet in illis, qui veneno hausto interierunt.

Scholion.

Scholion.

Aliquot abhinc annis Memmingæ puer lanionis cujusdam sexennis ex improvido esu rotularum cum arsenico præparatarum, quibus ad murum perniciem utuntur, convulsionibus misere mortuus est, cujus corpore adaperto ventriculus inflammatus & rubra macula magnitudine oboli quasi pulvere pyrio inusta observata fuit.

§. XVIII.

Deinceps vim deleteriam purgantium adhuc magis confirmant experimenta, a curiosis medicis cum purgantibus fortioribus adornata, dum illa animalibus vivis & sanis ad devorandum obtulerunt.

Scholion.

Sic Helvetiorum celeberrimus medicus *Wepferus in Tract. de cicuta aquatica* catellis resinam gialappæ & helleb. album dosi mediocri propinavit, quorum usum ex instanti sequuti fuerunt vehementes vomitus, horrendi motus convulsivi & tandem mors. Sectione postea celebrata ventriculi substantia inflammata & intestina tenuiora maculis lividis ac rubicundis hinc inde referta fuere inventa.

§. XIX.

§. XIX.

Purgantium virus sese præterea manifestat experimentis illis, quæ facta sunt cum animalibus immittendo eorum venis purgans quoddam fortius externe, a quo, simulac illud sese commiscuit cum sanguine, truculentis symptomatibus prægressis paulo post interierunt.

Scholion.

Curiosum est, quod refert Clariss. *Heyde*: solutionem gummi guttæ aqua pluviali factam in pauca dosi venæ canis infusam motus convulsivos ipsamque necem statim intulisse. Notatu quoque dignum est, quod memoriæ *Crato* prodidit in *Epist. med. Lib. II. p. 272. si lingua*, inquit, *bellebori albi succus degustetur, nulli noxius est, sanguini vero communicatus est exitiosus: nam si quis acu saltim eo succo infecta punctim ledatur & exiguum vulnus accipiat, paucis horis post extinguitur.*

§. XX.

Non parum quoque ad purgantium virus causticum demonstrandum contribuit illa observatio, qua edocemur, simili ratione vera venena in minori dosi propinata effectum vomitorium & purgantem

gantem exerere haud fecus ac purgantia convenienti nec excessiva dosi adhibita. Non aliam igitur differentiam videre licet, quam quod purgantia gradu tantum a venenis proprie sic dictis distent.

Scholion.

Ipsium arsenicum, quod hodierno tempore ob saporem suum dulcem & aptam miscelam cum cibis præsertim pultaceis ex farina frumenti vel semine milii paratis est communissimum hominum malitiosorum pharmacum, quo internecionem aliis parant, non alio modo operatur, si parciore dosi adsumatur, quam ut humores, nimium commovendo eos *ἄνω καὶ κάτω* eliminat, unde quidam ex eo parare solent antifebrile, quod in intermittentium, præsertim quartanæ contumacia expugnanda ad aliquot grana propinatum valde commendant & notus mihi quoque est balneator quidam, qui eo non sine fructu aliquoties usus fuit.

§. XXI.

Ultimo loco ad demonstrandum, quod purgantium sal causticum ejusdem sit indolis ac venenorum, non mediocre

diocre momentum adfert ipsa cura ejusmodi subjectorum, quæ a purgantibus absumtis spasms & doloribus intensissimis vexantur.

Scholion.

Ut enim venenorum vis nociva optime infringitur per remedia mucilaginosæ, oleosæ, pinguis, emulsiones, lac animantium, in quantitate adsumta: ita auspiciatissimum non minus effectum a remediis jam citatis præsertim, oleo amygdalorum dulcium, oleo olivarum & lacte calido copiose hausto in doloribus & cruciatibus a purgante deglutito observavimus, quoties occasionem experimenti faciendi obtinuimus: nam remedia isthæc principio, quo constant, mucilaginoso ac pingui quasi involvunt spicula salium causticorum, ut ad agendum prorsus fiant inidonea.

§. XXII.

Denique virulentiam purgantium ac damnum, quod corporibus humanis adferunt, nullibi fere exactius cognoscet, quam in morbis vel acutis vel chronicis, ubi imprudenter scopo curandi, adhibentur a medicis.

Scholion.

Scholion.

Videas tunc ut plurimum ab eorum usu vel mutationem status morbi in pejus vel conversionem morbi levioris & minus periculosi in morbum graviolem & cum summo periculo junctum, vel funestam plane morbi catastrophem induci. Plura hac de re in Capp. de purgantium noxa in morbis acutis. Item : de purgantium noxa in morbis chronicis occurrent, quo lectorem benevolum amandamus.

§. XXIII.

Hanc nostram, licet paulo compendiosior sit, de purgantium indole venenata deductionem clarissime patefacere arbitror, purgantia ob sal acre, subtile, inflammabile vel prorsus e foro medico esse proscribenda vel ut medicamenta heroica summa cum cautione & rarissime absque adjectis acrimoniam causticam corrigentibus in usum esse trahenda.

Scholion.

Non obstat *Hippocratem* magnum medicinae parentem veratrum in usu frequentissimo ac familiarissimo habuisse. Etenim quod Hippocrates vir medicus circumspe-

cumspectissimus & sapientissimus cum successu usurpavit, id alteri iudicio Hippocratico non pollenti pessime cedere potest. *Hippocrates* veratrum exhibens ægris, corporum, quibus præscripsit & circumstantiarum morbi exquisitam habuit rationem & forte etiam ipsum tunc temporis corporum humanorum ex simplici vitæ genere connatum robur multum contribuit ad subigendam talismodi pharmacorum activitatem, quæ si nostro ævo eadem licet dosi & circumspeditione adhiberemus, plurimum noxæ inferre possent, quia hominum plerorumque corpora nostris in locis hæreditariam quandam debilitatem ab ipso utero acquisiverunt, quam postea adultiores facti vitæ genere partim molli ac voluptuoso, partim intemperante multis modis adaugent. Neque vero *Hippocrates* tam universalem ejus usum adseruit, ut semper & ubique exoptatus sequutus fuisset effectus, siquidem in scripto *de veratri usu* convulsiones, singultus ac suffocationes quandoque induxisse aperte prodidit & cautelas etiam tradidit, ubi & quando in usum non sit trahendum. Nostra etiam non est sententia, purgantium usum in totum relegandi, sed id tantum volumus, quod ob
virulen-

virulentum principium infecurum ac maxime intutum sint remedium & nonnisi in certis casibus & peculiaribus sub circumstantiis summa cautione adhibendum, qua de re in Cap. III. sequenti pluribus agemus.

§. XXIII.

Detestabilis itaque & turpissimus mos est medicastrorum, agyrtarum, balneatorum, muliercularum & hujus furfuris aliorum homuncionum, qui medicinæ exercitium sibi impudentissime arrogant, quod tam faciles ac prompti sint in exhibendo fortiori purgante, quo facto nihil aliud efficiunt, quam ut hominum corpora debilitando eadem varii generis potissimum vero chronicis morbis exponant vel prorsus macent.

Scholion.

Talismi modi artis medicæ stupratores judicium habent fallacissimum, inconstantissimum & corruptissimum, neve quid faciant vel omittant in ægrorum cura recte norunt, sed omnia cæcæ fortunæ committunt. Optime sane esset constitutum cum republica nostra, si leges civiles serio velent, ut ejus generis pestes medicinæ merita infamia & pro re nata interdum justo

supplicio adficerentur, quia imposturis suis & homicidiis rem publicam turbant. Profecto inter omnes artes tam liberales, quam mechanicas nulla tot impostoribus scatet, quam sancta medicina: hinc non sine magna ratione acutus *Palingenius in Leone* jam suo tempore magistratum imploravit his verbis:

*Vos quibus imperium est, qui mundi
frena tenetis*

*Ne tantum tolerate nefas! hanc tollite
pestem!*

*Consulite humano generi! quot nocte
dieque*

*Horum carnificum culpa mittuntur ad
orcum?*

*Vel perfecte artem discant vel non me-
deantur.*

*Nam si aliæ peccant artes tolerabile cer-
te est,*

*Hæc vero, nisi sit perfecta, est plena pe-
ricli*

*Et sævit tanquam occulta & domestica
pestis.*

CAPUT II.

De Noxa purgantium in morbis curandis.

§. I.

Superiori Capite de virulenta purgantium indole egimus generatim, nunc etiam ut disquiramus necesse est, quomodo hanc suam innatam quasi virulentiam ac nocendi facultatem in morbis curandis speciatim exerant, unde non minimam in praxin medicam circumspectius instituendam utilitatem esse redundaturam autumo.

Scholion.

Quoniam superius ea, qua potuit perspicuitate, satis superque fuit demonstratum, quod revera purgantia cum venenis ipsis exactam habeant convenientiam & ratione principiorum eadem agendi facultate gaudeant, interposita tantum hac differentia, quod a venenis gradu differant, ideoque majori dosi exhiberi debeant ad lethalem in corporibus effectum edendum: eam ob rationem jam nobis erit facillimum definire, unde tantorum symptomatum in morbis tum curandis, tum præservandis vera origo dependeat.

§. II.

Ut vero exactam tractationis methodum observemus, primum nostrum institutum erit ostendendi, qua ratione isthæc purgantia in febribus curandis noxam haud mediocrem, imo quandoque irreparabilem inferant, quem ordinem etiam in reliquis morbis ingenue obtinebimus.

§. III.

Quod itaque ad febres attinet, in genere licet argumentari, quod nunquam purgantia acriora cum fructu adhiberi queant.

Scholion.

Nam febres nihil aliud sunt, quam spasmi corporis universales producti a materia quadam inimica in corpore ipso generata, vel ab externo aëris miasmate introducta ac diuturniori ibidem mora caustica facta, qua systema arteriosum ac venosum ad validiores sanguinis motus subeundos potenter irritatur: eam ob causam haud difficulter est enodandum, quare purgantia in talismodi corporis præternaturali constitutione propinata ob acredinem & causticitatem, quam sua natura obtinent, non conveniant, sed
majo-

majores constrictiones inducendo in partibus membranosis ac nervosis febrilem motum potius adaugeant, renovent & confirmant, quam diminuant ac reprimant.

§. IV.

Ut jam ad magis specialiora progrediamur, res in confesso omnium recte medicantium est, quod purgantia acriora in febribus præsertim auctis biliosis nocentissima sint & ad inflammationem sphacelofam excitandam valde idonea.

Scholion.

Licet in febribus biliosis alvus diutius clausa maximas molestias creet in superiori maxime regione & agrypniam, delirium, sitim inexhaustam, ardorem faucium, earumque inflammationem inferat, hæmorrhagias quoque narium, graves cephalalgias & purpuram interdum rubram producat, non tamen ejus solutio acribus purgantibus tentanda ob rationem modo prolatam, sed humectantibus, clysteribus, decoctis mannatis & tamarindis. Quapropter *Hippocrates Lib. de purgant. §. 4.* rectissime dicit: *quicumque a febribus fortioribus detinentur, iis purgantia medicamenta dare non oportet.* Cane igitur pejus & angue in ejus-

modi februm generibus evitentur acriora purgantia.

§. V.

In febribus malignis & exanthematicis v.g. in petechiis, purpura, imo ipsa peste, purgantia validiora sale acri inflammatorio caustico instructa instar veneni fugienda sunt: nam sanguinis circulum jam inordinatum & crasin naturalem humorum jam vitiosam magis turbant & corrumpunt & sanguinem ad putredinem sphacelofam facillime redigunt.

Scholion.

In praxi nullo non tempore observavi in febribus omnis generis malignis purgantia vehementiora tam in principio, quam progressu morbi oblata mortem induxisse & vocatus tertio aut quarto die demum ad ægrotum (ut communis plurimorum ægrotorum mos est, qui in principio morbi, ubi pejora symptomata facillime prudenti auxilio adhuc averti possent, medicastros inopes in consilium adhibent, qui ordinario purgantibus acrioribus suas curas adgrediuntur, crescente tandem morbo vel potius ad mortem deducto morbi statu ad medicum

dicum ordinarium fugiunt) soleo prædicere mortem & quantum scio , tale prognosticon nunquam me fefellit.

§. VI.

Purgantia propinata variolis jam adparentibus ægrotum brevi temporis intervallo e medio tollunt.

Scholion.

Nam maculæ post usum purgantium e continenti retrogrediuntur cum summo virium collapsu , præcordiorum anxietate, diarrhœa, aliisque symptomatibus funestis, qualia exempla refert *Diemerbroccius in historia variolarum & morbillorum*. Natura enim tunc temporis critice occupata est ad exterminandam materiam malignam a centro sanguineæ massæ ad peripheriam corporis , usu vero purgantium incauto prorsus materia ad interiora pellitur ibique exulcerationem intestinalem minatur & frequentissime etiam infert. Et hæc ipsa est ratio, quare illo tempore ordinario alvus constrictior esse soleat , ut nempe hoc modo feri sufficiens quantitas conservetur ad præstandam materiæ acris causticæ solutionem & demum subsequenter suppurationem.

§. VII.

In febribus intermittentibus, uti tertiana, quartana, adeo non conveniunt purgantia, ut potius ab eorum usu illarum diuturnitas & contumacia, recidivæ pejores & periculosæ in alios morbos transmutationes passim fuerint observatæ.

Scholion.

Medicorum quidem discors hac de re est sententia. Alii enim omnem fiduciam in curatione febrium intermittantium in fortioribus cathartice ponunt, sibi firmiter persuadentes, illarum ope febrilem materiam optime e corpore eliminari & febrem hac methodo citissime tolli. Alii vero usum purgantium etiam leniorum penitus rejiciunt. Verum duabus his factionibus pro viribus concessis respondebimus, his quidem, qui penitus purgantium leniorum usum relegant, satisfaciamus infra, illis autem, qui eadem in febribus curandis tam mirifice extollunt, mox responsionem, qua erroris hujus fundatam evictionem tentabimus, amice suggeremus.

§. VIII.

§. VIII.

Quod purgantium acriorum usus scopo eluendarum ex prima regione for-
dium adhibitus ad febrium intermitten-
tium diuturnitatem & contumaciam
plurimum sæpe contribuatur, id testan-
tur accuratiores solertissimorum practi-
corum observationes, a quibus ratio
ipsa non dissentit.

Scholion.

Experientissimus *Sydenham* adfirmat :
purgantia durante febrium motu exhibita
nihil effecisse, quam ut morbus contuma-
cior evaderet. Et idem in alio loco disse-
rens de hac materia ita verba facit : *com-
pertissimum est nobis, febrem altiores ex usu
purgantium radices agere & pertinacius sta-
tionem suam tueri, quam si non fuerit priori-
tata purgantibus.* Ratio in promptu est :
nam purgantibus fortioribus sale caustico
acri pollutibus ventriculi ac intestinorum
tonus jam dejectus plus adhuc destruitur,
quo fit, ut novæ humorum vitiosorum &
consequenter materiæ febrilis collectioni
ansa detur opportunissima.

§. IX.

Recidivas autem inferre purgantia itidem exquisitiori constat experientia: nam febrium paroxysmos per corticem chinæ chinæ depulsos & sopitos a datis purgantibus recurrisse sæpius observavimus.

Scholion.

Hanc ob causam non video, quare expulsio materiæ febrilis sit expectanda ab iis medicamentis, quæ causam morbificam de novo quasi progignunt & inimicum elementum sanguini & succis vitalibus subministrant: nam purgantia fortiora operantur per spasmos. Quod si igitur depulsis per remedia antifebrilia spasmi purgantia statim exhibentur fibræ ad spasmodicam constrictionem ob diuturniorem febrem adhuc pronæ rursus in priorem febrilem motum conjiciuntur & symptomata omnia acerbiora sequuntur. Idem itaque est, ac oleum igni addere, si quis purgantia in febribus exhibeat.

§. X.

Pessimas quoque febrium in alios morbos transmutationes incauto purgantium usu fieri, itidem veritas est, quæ
à pru-

à prudentibus praxeos medicæ observatoribus neutiquam in dubium vocabitur.

Scholion.

Sic Clarissimus Anglorum medicus *Mortonus* observavit in praxi purgantibus simplicem tertianam eamque admodum benignam & legitimam haud raro in quartanam mutatam fuisse cum hydropisi aliisque funestis symptomatibus concomitatam.

§. XI.

Pessimus etiam modus est purgantia dare tempore paroxysmi vel non multo ante febris accessum, siquidem per experientiam habemus ab exhibito purgante subsequenter paroxysmum semper fieri acerbiorum ob intensiores reditos spasmos, qui febre detentos mire fatigare solent.

Scholion.

Ratio hic est in procinctu: nam hæc evacuantium genera agunt spasmum, febrem vero omnem intermittentem ejusque paroxysmos spasmis perfici, constrictiones cutis, conatus ad vomendum, præcordiorum anxietates, horripilatio, refrigeratio extremarum partium, alvus clausa satis superque decla-

declarant ; spasmis igitur stimulante acri ejusmodi pharmaco aductis non potest non exasperari febrilis impetus.

§. XII.

Itaque secundum nostram sententiam in omni febrium genere purgantia drastica, ut maxime damnosa tam in incremento , quam in decremento febrium proflus rejicimus & audacter affirmamus, ægrotos ex usu purgantium vix alium expectare posse effectum , quam qui illis ex usu fungorum noxiorum contingeret.

§. XIII.

In febribus hecticis ac lentis ab acrioribus purgantibus omni modo abstinendum , nam serum , quod servandum erat , educendo humoresque acriores reddendo , mixturam ac motum sanguinis turbando , purgantia ejusmodi corpora insigniter debilitant.

Scholion.

Ejusmodi enim corpora succo nutritio viribusque exhausta potius confortantibus, nutrientibus, humectantibus tam medicamentis , quam alimentis sunt reficienda & non intempestive evacuantibus exhaurienda.

§. XIV.

§. XIV.

Quodcunque superius allatum fuit de febris ac insultibus febrilibus, quod in paroxysmo minus locum inveniant purgantia, id valet etiam de catarrhis, coryza & aliis catarrhosis commotionibus, quibus per certa emunctoria aliquid excernitur, quo tempore minus expedit, purgans exhibere & motus naturæ perturbare.

Scholion.

Neque enim laxantia facile tunc temporis, quo febrilis adest commotio & omnia in corpore sunt constricta, officium suum peragunt, multo minus vero exregno minerali petita mercurialia, mercurius dulcis, aurum fulminans purgantibus admisceri debent, quia plerumque in catarrhosis istis febris saburra quædam acidofalsa in ventriculo reperitur, quæ admixtione mercurialis remedii corrosivam & causticam indolem acquirit. Clarissimus Germaniæ Medicus *Frid. Hoffmannus* in *Dissert. de imprudenti medicatione multorum morborum causa* §. 11. refert casum de foemina tenerioris & sensibilibus naturæ, quæ sub principium autumnus in febrem catarrhalem cum cory-

coryza, tussi, alvo adstricta & glandularum tumore incidit, cui inter alia datum fuit purgans quod merc. dul. gr. x. & extr. panchym. Croll. gr. xx. habebat, hoc sumtum de nocte incredibiles fecit anxietates cardialgicas cum vomitu viridi, ventrem quoque tormina fatigarunt cum aspectu faciei miserrimo. His in casibus movendum quid est, securissime id fit per clysteres, mannata, rhabarbarina, cassiata, dum mannata simul humores edulcorant.

§. XV.

In omni inflammatione, sive ea consistat in cerebro sive diaphragmate, seu membranis costas succingentibus sive in pulmonibus, in oris quoque ventriculi & hepatis incendio purgantia vel etiam laxantia interne propinata vehementer lædunt: nam circulum sanguinis magis turbant & inflammationem augent.

Scholion.

Præclare de hac re sentit *Hippocrates* in scripto de *veratri usu* §. 13. *Quicumque inflammata in principio morbi statim medicamento solvere ingrediuntur, hi de eo quidem, quod distentum est ac inflammatum, nihil auferunt*

ferunt (neque enim remittit , qui crudus est affectus) ea vero , quæ morbo resistunt & sana sunt , consumunt. Corpore vero debili fiente morbus superat & immedicabile malum habent. Testatur id ipsum quoque praxis quotidiana , quippe nota mihi sunt exempla quam plurima ægrotorum , qui inflammatione ventriculi detenti pharmaco purgante improvide ad orcum amandati sunt.

§. XVI.

In morbo sic dicto sacro sive erysipelate purgantia acriora nocentissima sunt , eo quod materiam peccantem ad exteriorem corporis partem critice delatam ad interiora repellunt non sine ingenti periculo.

§. XVII.

Porrò in omnibus hæmorrhagiis & dispositione ad fluxum sanguinis purgantia pessimæ notæ sunt: nam sanguinis circulum jam inordinatum magis pervertunt , humores commovent , oscula vasorum sanguiferorum dilatant & hac ratione hæmorrhagias graviores & sæpe etiam lethales concitant.

§. XVIII.

Menses nimis fluentes in fœminis , ut & hæmorrhoidum in viris fluxus largior

gior purgantium draſticorum exhibitione adeo non cohibentur ac in ordinem rediguntur, ut potius ſanguis majori vi & copia eruptionem tentet.

Scholion.

Uti in omni hæmorrhagia , ſic quoque in nimio menſium ac hæmorrhoidum fluxu plerumque obſtructio & labes quædam in liene vel hepate hæret , vel ſpaſmodicæ conſtrictiones in internis viſceribus adſunt, unde liber ſanguinis circulus impeditur , dehinc crescente motu in aliis partibus vaſa ſanguifera nimium diſtenta aperiuntur & ſanguinis eruptio violenta contingit, quæ non imminuitur purgantibus adſumptis, ſed potius mirum in modum augetur, eo quod ſale iſto volatili , acri purgantium ſanguinis motus acceleretur & criſpaturæ ſpaſmodicæ in ventriculo ac inteſtiniſ majoribus exoriantur.

§. XIX.

Quemadmodum in nimio menſium vel hæmorrhoidum fluxu purgantia locum non inveniunt : ſic quoque in earundem ſuppreſſione vel plenario defectu paulo ante vel circa conſuetum alias fluxionis tempus non dari debent, quoniam

niam ab eorum perverso his in casibus usu pessima symptomata & fatales exitus observati fuerunt.

Scholion.

Nobis cognita sunt exempla, quod hæc ipsa instante fluxu propinata miras anxietates, spasmodicas præcordiorum constrictiones, cardialgias, imo vomitum cruentum suscitarent cum summa virium prostratione & vitæ periculo. Nam quando natura est in motu supervacaneum sanguinem expellendi, spasmodicæ constrictiones hinc inde in partibus membranosis fiunt, quibus ceu instrumento natura perpetuo uti solet ad expellendum id, quod copia est inimicum. Hos itaque motus & spasmos talismodi excitantia augere solent non sine damno.

§. XX.

Error maximus est & tamen practicus multis familiarissimus, quando fœminis post diuturniores prægressos morbos feri inopia & consequenter mensium defectu laborantibus purgantia & emmenagoga sulphureis acribus calidioribus particulis constantia ordinant, hac enim methodo plurimæ in febrem

lentam vel hecticam aut phthifin, itemque febres acutas inflammatorias attestante id ipsum solida experientia miserrime conjiciuntur.

Scholion.

Tali namque in casu præstat potius propinare ea, quæ serum & chylum laudabilem ingenerant, uti sunt confortantia, nutrientia & balsamica, quibus optime natura debilitata ad officium redigitur.

§. XXI.

Sub dolorum atrociam exhibitione purgantium acriorum ex validiorum classe mirandum in modum quotidie peccatur.

Scholion.

Etenim præsentem dolorem adfligitur genus nervosum & constringitur ac intestinorum quoque motus peristalticus vim patitur, ut eo tempore alvus parum vel nihil reddat, ubi purgantia fortiora nihil aliud præstant, quam ut spasmos atque dolores exasperent.

§. XXII.

Ex modo allatis facile intelligi potest, quam graviter illi medici delinquant, qui, quando infantibus ex dolore difficilis

cilis dentitionis alvus constringitur, eam acribus purgantibus datis movere intendunt, qua methodo prorsus damanda ad majores motiones febriles & convulsiones nervorum systema disponunt.

Scholion.

Placet hoc loco allegare, quid hanc in rem differat magni nominis *Machaon Halensis*, *Frid. Hoffmannus in Disputatione superius citata: de imprudenti medicatione multorum causa*, ubi sequentem casum nobiscum communicat. Infans aliquot mensium a nativitate bene se habuit, per alvum excrementa reddidit ac placide dormivit. Mense septimo sub accessu dentitionis male se habet, alvus non bene respondet & excrementa secedunt viridia, corpus calet; inquietus est, ingeruntur multa & varia remedia, frequentius quoque offertur ad alvum laxandam pulvis radicis gialappæ ad grana sex cum syrupo rhabarbari, clysteribus quoque crebrius alvus tentata, subsecutæ fuerunt cum febre convulsiones & mors. Epicrisis, quam eruditissimus auctor adjicit, sic se habet: tametsi dentitio in infantibus facile funestas convulsiones

producere possit, minime tamen adprobamus hanc methodum, quando omnia sunt propter dolorem in spasmō, motu & constrictione, acria quod dentur purgantia & copia ingeratur medicamentorum, eo quod hæc spasmos graviores efficiant & naturæ vires mirum fatigēt. Auro carior debet esse hæc practica regula, naturam a morbo irritatam non ulterius acribus medicamentis esse irritandam. Novimus infantes, quibus, cum alvus non recte responderet, datum ex gialappa purgans aliquoties ita dejecit intestinorum tonum, ut alvus nunquam ad pristinum statum redierit. Videmus ex his, quam periculosum sit, infantibus dentitionis dolore laborantibus drastica purgantia præbere scopo aperiendi alvum, quæ ut plurimum clausa & contracta solet esse.

§. XXIII.

In dolore colico non possunt non purgantia acriora truculentum exserere effectum ob spasmos intestinales, quos non auferunt, sed addunt.

Scholion.

In praxi mea sæpius immanes tragœdias talibus in casibus sum expertus, sic haud ita pridem

pridem medicus quidam Religioso cuidam dolore colico & obstructione alvi laboranti vinum medicatum purgans ordinavit, hausto hoc medicamento non solummodo obstructiones pertinaciores sed & ferme intolerabiles cruciatus & dolores in intestinorum canali antispasmodicorum & anticolicorum remediorum vires propemodum spernentes suscitati fuerunt. Alius medicus, qui ultra viginti annos jam praxin exercuit, ante aliquod tempus Præ lato cuidam dolore colico & obstructione alvi detento repetita vice vehementiora purgantia exhibuit, quorum post adsumptionem Reverendiss. ægrotum immanes dolores & motus convulsivi maximo cum vitæ periculo invaserunt. Et talismodi exempla plurima in praxi quotidiana occurrunt. Neque etiam novum est, lethalem secutam fuisse illorum usum catastrophem, uti bene notat Joh. Jac. Wepferus in M. N. C. D. I. A. II. Obs. 39. qui refert: colica biliosa a vino bismutho & saturninis adulterato laborantes usu purgationum, dolores non modo exasperasse, sed & paresin imo mortem accelerasse. Etenim inflammatio dolorifica intestinorum facile imprudenti hac medicatione ad funestam sphacelationem deducitur.

§. XXIV.

In colica flatulenta purgantia comprimis fortiora alvo per clysteres nondum aperta nihil operantur & per os iterum ejiciuntur. Eo minus autem talia præscribenda sunt, quo magis jam concurrunt vomitus & febris, utpote inflammationis profundioris indicia.

§. XXV.

Acriora purgantia calculum jam commotum ulterius movent & hoc modo omnia symptomata una cum motibus febrilibus graviora reddunt.

Scholion.

Calculus sæpe ingens renibus inhæret, adeo ut totam illorum substantiam occupet absque tamen manifesto dolore, qui tum demum se exerit acerbissimus, quando transitum molitur per uretheres valde sensibiles eosque mole sua vel asperitate lancinat ac comprimit & impactus ibi firmiter manet. Quodsi administratione igitur improvida purgantium acriorum ejus exclusio intenditur ante spasmodorum factam relaxationem & materiæ calculosæ solutionem, non potest non dolor major cum inflammatione & febre satis periculosa procreari.

creari. Idem quoque fit in calculo vesicæ, si ille descensum per urethram parans ob magnitudinem moram ibi facit longiorem.

§. XXVI.

Arthritici dolores, qui a sero tenui falso, acri membranas articulorum corrodente originem ducunt, purgantibus sale caustico imbutis adeo non tolluntur, ut potius morbus aliam speciem induat & symptomata longe acerbiora inde emergant.

Scholion.

In hujus sententiæ illustrationem non possum non brevibus recensere historiam, quæ a Cl. Hoffmanno in *Disput. de conversione morbi benigni in malignum* communicatur & ita se habet: Juvenis viginti sex annorum Halæ Saxonum in servitiis illustrissimi viri constitutus temperaturæ admodum cholericæ corripiebatur arthritide vaga cum calore præternaturali, hic dolorum & temporis, quod legitima exigit cura, impatiens, empirici ope utebatur, qui brevi dolorem se extinguere velle promittebat, quem in scopum sæpius administravit purgantia fortiora, nec non pulveres salinos &, quod no-

tabile fuit, pro ordinario potu, acetum vini cum aqua & saccharo commixtum commendabat. Melius elapsa septimana se habere visus est æger, utpote dolores artus deserebant, tandem ab omnibus quasi immunis veste se induebat & ambulare volebat. Insequente autem nocte præter adstantium opinionem gravissimis pathematibus torquebatur, delirabat frequentissime & membra hinc inde convulsionibus agitabantur & inter eas spasmus cynicus horribilis per multos dies conspiciebatur, caruit omni somno & cibo, pulsus æqualis, sed satis vehemens & paulo crebrior notabatur: Plura fuerunt incassum usurpata, tandem visus morbus est quasi in furorem transiisse, dum stupendo robore instructus perpetuo ridebat vel cantabat, blasphemias atroces eructabat & ex fenestra se præcipitare moliebatur, adeo ut vix a tribus hominibus potuerit contineri. Perseverarunt hæc cuncta per 14. dierum ferme spatium, donec auxilio convenienti sublevaretur. Nulli hic dubitamus, perversa medicandi methodo truculentam hanc naturam adsumsisse malum, utpote purgantia acridinem causticam veneno plane non ab similem, sali morbofo addunt & serum laudabile,

dabile, quod ejus ferociam diluere sicque minuere debebat, detrahendo, sal a congruo cutis excretorio ad interiora viscera revocant, unde mirum quantum ratione acredinis & volatilitatis exaltatur. Hanc ob causam recte purgantia acutissimus *Sydenham* in podagra & arthritide magnopere damnat. *Lib. de podagra*, dum scribit: *tam mei ipsius, quam aliorum periculo compertissimum habeo, catharsin quovis tempore administratam, ita parum votis respondisse, ut malum, quod debebant averruncare & avertere accerserent.*

§. XXVII.

In morbis spasmodicis & convulsivis in ejusmodi corporibus, ubi spiritus facile proni sunt ad spasmos, uti in epilepsia, insultu hysterico vehementiora purgantia maximum damnum inferunt: nam spasmodica constrictione dum agunt ejusmodi medicamenta, nonnisi motus convulsivos vehementiores accersunt.

Scholion.

Ita effectum plane funestum purgantia in infante trium annorum obstructione alvi & motibus epilepticis laborante produxerunt,

xerunt , dum illa a chirurgo repetita vice exhibita non solummodo obstructiones & motus convulsivos auxere, sed & mortem intulere. Notum mihi est exemplum recens de virgine quadam passione hysterica laborante , cui pharmacopola nasutulus ogganniens ægrotam vermibus laborare, purgantem pulverem ex resina jalappæ constantem exhibuit, sed infelici cum successu, dum per ejusmodi acre medicamentum paroxysmos hystericos per aliquot dies durantes & ferme ægrotam jugulantes excitavit.

§. XXVIII.

Omnes , qui malo hypochondriaco adfecti sunt, maxime sibi caveant a purgantibus fortioribus, nam observatione certa constat, per ejusmodi pharmaca malum exasperari & ventriculum cum intestinis ad spasmos frequentius reiterandos hoc modo disponi optime. Quid quod in malo diuturno & in habitum quasi redacto præter immania symptomata mortis quoque periculum sit metuendum , quia hypochondriacorum systema nervosum valde imbecillum & sensibilissimum est.

Scholion.

Tragicum effectum ipse ab exhibito helleboro albo ante quindecim circiter annos observavi. Medicus quidam pastori urbis Imperialis cujusdam primario affectu melancholico hypochondriaco laboranti inconsiderate helleborum illum mortiferum propinavit, cujus vero usum elapsis saltem aliquot horis mox secutæ fuerunt anxietates summæ circa præcordia, animi deliquia, deliria, inflammationes, convulsiones & tandem mors. Corpore dehinc cultro anatomico subjecto ventriculum inflammatum striis maculisque rubris diversis refertum mecum medicus iste incautus & ob eventum adeo infaustum attonito similis conspexit.

§. XXIX.

Nihil magis perniciosum est, quam post graviolem iracundiam & symptomata ac affectiones, quæ ex ejus ferocia prodeunt, ut sunt anxietates præcordiorum, conatus quoque vomendi, constrictiones circa præcordia, æstus corporis & amaror oris a bile accensa & diffuente, exhibere purgans vel etiam emeticum drasticæ indolis.

Scholion.

Scholion.

Plures novimus ab emeticis vel purgantibus hoc casu adhibitis internecioni datos, utpote in ejusmodi corporis statu ventriculus vehementi spasmō affectus est una cum annexis & vicinis partibus, unde in ea regione, ubi dextra ventriculi pars sita est, sensibilis compressio, nausea, conatus ad vomitum, os sapore amaro diffluens percipitur. Quodsi igitur ejusmodi in casu purgans vel emeticum præsertim in forma pulveris datur, facile evenire potest, ut propter spasmorum violentiam inflammatio, ni protinus discutiatur, lethifera evadat. Haud ita pridem civis Memmingensis prægressa vehementiori ira, incidit in æstum præternaturalem cum oris amaritie, cui medicaster quidam ad educendam bilem porrexit purgans validius, sed infelici successu, nam æger correptus febre inflammatoria elapsis aliquot diebus vitam cum morte commutare coactus fuit.

§. XXX.

In omnibus obstructionibus, scirrhis ac infarctibus v. g. glandularum mesaraicarum, hepatis, lienis purgantia acria scopo curandi non sunt accommodata & insigni cum damno exhibentur.

Scholion.

Scholion.

Ratio hujus rei in promptu est ; Primo enim affectu tali laborantes imbecillia habent corpora & spasms obnoxia : purgantibus vero drastis adsumtis debilitas major corporibus accedit & spasmodum fit intentio. Deinceps in ejusmodi affectibus vasa sanguifera viscerum præsertim quoad minores ramificationes infarcta & obstructa sunt, sanguis est crassus ac summe impurus & sero sufficienti destitutus : purgantibus autem adeo non resolvitur hic infarctus, sed potius sanguis sero suo magis orbatur, ut, dum hac ratione majorem spissitudinem acquirat, ad infarctus & obstructions firmandas fiat aptissimus. Ne dicam, quod salino caustico purgantium stimulo nimis commoveatur sanguis & in alias partes motu hoc præpostero adigatur, quod sæpius non sine subsequente multorum symptomatum agmine fieri solet.

§. XXXI.

In dispositione cordis syncoptica vel deliquio animi maxime a purgantibus cavendum est,

Scholion.

Purgantia enim circulum sanguinis inordi-

ordinationem reddendo & spasmos diaphragmatis ac præcordiorum adaugendo facile novam systoles ac diastoles quietem efficere possunt.

§. XXXII.

In phthisi & vomica pulmonum purgantia nihil aliud efficiunt, quam ut malum exasperando & humores nimium commovendo vires frangant, febrem augeant & sæpe expectorationem summe necessariam supprimant, ut adeo præsens vitæ periculum ab eorum usu immineat.

§. XXXIII.

In tussi sicca catarrhali purgantia maximam noxam corpori inferunt, quia humores falso-acres acriores reddendo inque majorem motum adigendo, vehementior humorum falso-acrium in pulmonum substantiam fit defluxio & hinc tussis acerbior concitatur hacque ratione facili negotio ægrotantes in tabem præcipitantur. vid. *Deckeri Exercit. practic. p. 312.*

§. XXXIV.

Vituperandus quoque eorum usus in exulceratione renum ac vesicæ, ubi itidem

dem humores nimis commovendo non possunt non damno esse & malum exasperare.

§. XXXV.

In cachectico foeminarum statu & chlorosi virginum purgantia draustica, praesertim si paulo largiori dosi praescribantur, non explent fiduciam empiricorum, quam de ipsis caeco impetu absque ullo rationis momento conceperunt, sed damnum adferunt vix reparabile.

Scholion.

Sic foeminam cachecticam novi, quae erat plethorica, obesa, & pedes habebat tumidos, cui ab empirico quodam praescripta fuit purgatio, quae drachmam semis extracti panchymagogi Crollii & grana octo resinae gialappae continebat, cujus usum mox cum cardialgia atrocia tormina excipiebant, altero die nec manum, nec pedem poterat movere, memoria quoque erat imminuta. Non aliunde hujus mali origo, quam a forti purgante petenda est, nam gialappae resina firmitus intestinorum tunicis adhærescens, ingentes concitat spasmodicas constrictiones, quarum vehementia

tia impurus & serofus sanguis ad caput & spinalis medullæ principium pellitur, ubi periculosa feri stagnationes hæc mala protulere.

§. XXXVI.

In atrophia data purgantia exasperant affectum & ad hæcticam magis disponunt, præsertim si subiecta fuerint sensibilia.

Scholion.

Ratio hujus effectus non est redditu difficilis, nam isthoc affectu correpta corpora succis & sanguine maximam partem exhausta sunt: huic autem curationis indicationi purgantia non quadrant, potius enim quod superest succorum ac virium, consumunt.

§. XXXVII.

An purgantia in hydrope curanda convenient, nec ne, valde discors est medicorum sententia. Alii in affirmantium, alii in negantium sententiam descendunt, alii medium inter utroque tenent & eorum usum quandoque esse eximium, quandoque autem locum non habere, pro diversa circumstantiarum ratione, contendunt. Nos
pedi-

pedibus in sententiam eorum gradimur, qui eorum usum prorsus fere abhorrent & damnant tanquam sterilem ac vitæ inimicum.

Scholion.

Fatemur quidem purgantia fortiora in refracta dosi cum additione salium digestivorum secundum Excell. *Frid. Hoffmanni* methodum posse quandoque non absque fructu usurpari : sed cum institutum nostrum hoc loco tantum sit ostendendi noxam purgantium in morbis , quatenus illa in substantia atque in tali forma , sub cujus præparatione nihil suæ virulentiaë dependere possunt , quatenus etiam sine adjectione & intima mixtione corrigentium & spicula salium causticorum involventium specierum indistincte a vulgo adhibentur : hinc non possumus non statuere , purgantia talismodi in hydrope , ut summe noxia , merito esse proscribenda. Infra vero etiam benevolus lector videbit , nos non impugnare purgantium in certis casibus usum , si congrua dosi , apta forma & additione rerum , quæ virulentiam iis quodammodo demunt , adhibeantur.

§. XXXVIII.

Manet itaque firma & inconcussa

D

sen-

sententia, quod in hydrope per aliquod tempus jam durante & viribus debilitatis, ubi jam scirrhescentia & inclinatio viscerum ad putredinem præsens est, purgantia sale inflammatorio instructa ægris propinata eosdem mirum in modum debilitent & plerumque morti tradant.

Scholion.

Unanimis medicorum est sententia, hydropis causam consistere in lentore sanguinis & reliquorum humorum, ut & in tono viscerum debilitato & obstructione tubulorum ac vasorum lymphaticorum. Quodsi jam purgantium indolem & agendi modum pensitaverimus, quis quæso confirmaverit, illa causas morbi hujus posse tollere? Adaugent ea potius sale suo acrispasmoticam contractionem in visceribus & jam labefactatum tonum ventriculi & intestinorum magis debilitant, hacque ratione obstructionibus viscerum velificantur eorumque inflammationem sphaecelosam inducunt. Haud unus mihi obtigit casus, ubi expurgante dato in hydrope fatalis exitus est secutus. Non ita pridem balneator quidam temerarius tale experimentum per mortem ægroti fecit. Hic enim thra-

sonice (uti id genus hominum solet) gloriatus est, sese hydropicum curæ meæ alias traditum brevi temporis spatio per fortiora purgantia curare velle, sed intercapedine duorum dierum usu validioris purgantis ex gummi gutta constantis æger ante terminum ordinarium vitæ animam efflare miserrime coactus fuit. In ulteriorem hujus rei confirmationem legi potest Excell. *Frid. Hoffm. Dissert. de purgantibus fortioribus e medicina ejiciendis §. 17.* Cl. *Rolfinkius* observavit, subitanea seri per purgantia evacuatione catarrho suffocativo virum illustrem hydrope laborantem extinctum fuisse. Non parum quoque ad purgantium in hydrope usum refellendum confert illa observatio, qua docemur, ab usu drastico- rum purgantium hydropem posse progigni, uti videndum in *Miscell. Nat. Curios. Dec. III. A. IV. Obs. XI. it. in notis ad Poter. Excell. Frid. Hoffm. pag. 8.* Mihi recens exemplum in memoria hæret juvenis cujusdam in servitiis Illustrissimi Comitis de Babenhausen, Domini mei Gratioli, degentis, & debilitate & flatulentia ventriculi laborantis, qui a Parocho quodam medicastro & ob frequenter adhibita vomitoria & purgantia drastica maxime famoso, spatio quinq-

que septimanarum plusquam quinquies *άνω καὶ κάτω* satis vehementer purgatus est, ita ut ab usu emetico - cathartico- rum tympaniticus factus brevi post vitam miserime finierit.

§. XXXIX.

In scorbuto præsertim calido & bilioso omnia purgantia validiora, quæ vehementer humores corporis nostri commovent, perniciosissima existimanda sunt, quoniam tenue fluidum nimis subtrahunt & majorem acrimoniam humoribus adferunt.

§. XL.

In alvi fluxione præsertim ea, quæ per tempus jam duravit & ubi excrementa sanguine tincta secedunt, nonnisi maximo cum periculo purgantia offeruntur.

Scholion.

Etenim in diarrhœa benigniori statim in principio laxantia rhabarbarina & alia leniora conveniunt, minime vero ejusmodi sale caustico instructa purgantia, quoniam ventriculi & intestinorum tonum naturalem jam labefactatum magis debilitant & acridinem majorem humoribus concilian-
do

do fluxum alvi multo deteriorem reddunt. In dysenterico vero fluxu, ubi sanguis simul cum excrementis mixtus secedit & intestinorum tunicæ erosæ sunt, perfacile mors improvido purgantium usu accersi poterit, eo quod acrimonia sua exesionem intestinorum adaugent & spasmos dolorificos exacerbant.

§. XLI.

Paralysin quod concernit, praxi solidiori constat, non paucos in uno latere paralysi tactos, si in principio morbi fortiora propinata purgantia fuerint, humoribus & sanguine in motum inordinatiorem redactis etiam in altero latere paralyticos factos & denique mortuos esse. In genere hîc notandum, quod purgantia fortiora maxime vitari debeant in paralysi sanguinea.

§. XLII.

Vertiginosis haud conducunt fortiora purgantia, quia sanguinem & humores in motum inæqualiorem & irregularem magis deducunt, indeque spiritus in gyrum quasi circumrotantur & taliratione vertiginem minime tollunt, sed potius adaugent & curatu difficiliorem reddunt.

§. XLIII.

Peccatum quoque committitur non mediocre in curandis infantum morbis, dum nonnulli medici tam prompti sunt, quando male se habent in præscribendis purgantibus etiam acrioribus, uti est pulvis & resina gialappæ, diagri-dion: quæ naturæ infantum tenerrimæ valde infensa sunt, dum non modo univèrsam genus nervosum graviter lædunt, sed & ad febriles commotiones & convulsiones disponunt infantes.

§. LXIV.

Ex hisce omnibus adductis luculentissime patere arbitror, purgantium usum æque in acutorum morborum ac chronicorum curatione esse maxime infecurum ac intutum, ideoque vix admit-tendum. *Scholion.*

Foverunt hanc sententiam ex antiquioribus medicis methodici, quorum secta in Ægypto florebat, hinc solis lenientibus v. g. manna, cassia, tamarindis utebantur, ne purganda corpora nimium agitantur ac perturbarentur, imo plerique clysteribus purgationem instituebant potius, quam medicamentis per os adsumtis, ut qui minime corpora agitant. conf. *Alpinus de Medic. Ægypt. pag. 5.*

CAPUT III.

De noxa purgantium in morbis præservandis & sanitate ac vita conservanda.

§. I.

Medici potestatem in præservandis morbis longe esse efficaciorē, quam in iisdem a corpore propulsandis, facile omnium recte de medicina judicantium meretur applausum.

Scholion.

Etenim in morbis a corpore debellandis admodum restricta est medici potestas ob circumstantias varias, quæ ipsius solertiæ & auxiliatrici manui obicem ponunt. In affectionibus acutis potius observatorem ac spectatorem agit naturæ, cujus motus heterogeneos quidem interdum ingeniose sublevare, non vero prorsus in ordinem redigere potest ipsa renuente. Ubi vero chronica labes partibus insedit, major quidem in recta curandi methodo auxilii spes ponenda est, nihilominus tamen semper & ubique scopum suum haud attingit, quandoque enim subjectorum differens indoles, causarum morbi profunditas,

ditas, medicamentorum ad radicem morbi prorsus eruendam insufficiens activitas & aliæ circumstantiæ intentionem suam mirifice fallunt. In tutela vero sanitatis solo exactiori vitæ regimine ac paucis quandoque medicamentis, quæ tonum partium, secretiones ac excretiones in vigore æquali conservant, a medico judicio prudenti instructo possunt præstari miracula, quia corpus hac ratione non modo ab omnibus affectionibus reddit immune, sed & vitam diutius prolongat.

§. II.

Licet vero tam eximii usus sit illud studium, quod hominibus fundata præcepta suggerit, quorum diligenti observatione fructum sanitatis ac diutinæ vitæ consequi & morbos ab ipsorum corporibus avertere possent, nihilominus vix millesimus quisque curam sanitatis suæ gestit habere & paucos etiam hodie invenias medicos, qui in hoc studio excolendo desudant & aliquid memorabile ad usum hominum proferunt.

Scholion.

De arte præservandi morbos ut plurimum

mun altum in medicorum libris est silentium & siquid de hac mussitant, certe

Sunt apinæ tricæque & si quid vilius istis. Quidam non verentur, neglecta omni fere diætâ medicamentum quoddam ineptissimæ sæpius mixtionis ac compositionis turpis lucri stimulo pro medicina universalis & præstantissimo a quibusvis morbis præservatorio commendare, cum tamen si effectum exinde redundantem perpendas, operatio illius plerumque vel prorsus effœta sit vel in peculiare quoddam vitiosorum humorum excretorium directâ, ut vel alvum sollicitet, vel sudorem moveat, vel diuresin pariat, vel aliam evacuationem molliatur. Et hac ratione omnia simplicia possent dici universalis remedia & præservantia ab omnis generis morbis. Sic ad mentem celeberrimi alias *Bontekœ* Batavi medici fumo tabaci nihil ad vitam & sanitatem conservandam esset magis proficuum, & magis necessarium. Tacemus alias ineptias, quas hinc inde in medicorum monumentis consignatas reperire licet.

§. III.

Opinio hodie vulgaris tantum non ubique locorum obtinuit, nihil esse ad sanitatem & vitam diutius conservandam,

dam, itemque ad gravissimos morbos præservandos præstantius, quam quovis semestri, vernali nempe & autumnali, corpus cathartico efficaci ex validiorum genere strenue purgare, quoniam hac methodo optime coacervatas sordes & humores vitiosos ex intestinorum canali & universa massa sanguinea per alvinam regionem evacuari posse, fatis confidenter sibi persuadent.

§. IV.

Quod vero ex hac purgandi consuetudine parum commodi in sanitatem & vitam humanam redundet, id generatim perspicimus ex eo, quod corpora robusta & perfecte sana, mirum in modum ab ejusmodi cura præservatoria debilitentur & ad morbos præsertim chronicos disponantur.

Scholion.

Destruunt enim purgantia acris suis spiculis tonum ventriculi & intestinorum motum peristalticum, hinc fit, ut ordinario purgationem per acria medicamenta factam sequentibus diebus alvus tensa & adstricta consequatur.

§. V.

Languor corporis & virium prostratio, inappetentia, sitis, pulsus crebrior & facies aspectu inamoena, & contracta, aliæque turbæ, quæ ejusmodi evacuationes in sanissimis etiam corporibus comitantur, satis superque testari possunt, quod usus eorum ad sanitatem confirmandam non adeo salutaris esse queat.

Scholion.

Ad majorem hujus rei illustrationem lubet casum hîc adjungere, quem Clariss. nostro ævo Germaniæ medicus *Frid. Hoffmannus* in *Dissertat. de imprudenti medicatione multorum morborum causa* communicavit, in quo turbæ illæ, quas purgantium acriorum usus in sanis corporibus producere potest, perquam fideliter & accurate observatæ sunt. Verba autem gravissimi viri sic se habent: sanus & robustus homo tempore verno, post venæsectionem petit præservationis causa à medico purgans, quod constabat ex extracto hellebori nigri, gummi guttæ, resina gialappæ, trochiscis alhandalana granis octo: forma pilularum sumpsit, inde anxietates passus est cum duobus vomitibus

mitibus & quatuor sedibus, circa vesperam pulsus fit celer, siti afficitur, nox est inquietata. Medicus altero mane accersitus existimans multos pravos succos in primis viis latere, qui non sufficienter evacuati essent, iterari hoc purgans iussit, sed secuta fuerunt ingentia tormina, cardialgiæ & colicæ inflationes aliquot sedibus subsecutis, sed appetentia dejiciebatur & summus aderat virium languor, juscula data fuerunt hordeacea, melius quidem se habuit, sed ex eo tempore nunquam non de tensivi s flatulentis, mala digestionem & alvo non recte respondente conquestus est. Et hæc historia egregie confirmat veritatem *aph. XV I. Sect. IV. Hippocratis*, ubi ait: ἐλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγίαις ἔχουσι σπασμὸν γὰρ ἐμποιεῖ. i. e. veratrum periculosum est, sanas carnes habentibus, spasmus enim vel convulsionem inducit aut efficit. conf. *aph. XXXVI. Sect. II.*

§. VI.

Quoniam innumera sunt incommoda atque mala, quæ ex improvida talismodi cura præservatoria in sanis corporibus generari possunt: hinc ii optimam sanitatis suæ tutelam gerunt, qui purgationibus hisce præservationis causa

fa

sa tantopere commendatis locum plane non dant.

Scholion.

Etenim sana corpora prorsus non egent medicina & medicis quoque juxta *Celsi* mentem optime carere possunt. Nam si omnia recte se habent in corpore, si sanguis regulariter per tubulos arteriarum & venarum fluit ac refluit, si functiones omnes debito modo peraguntur, quid quæso adsumptione medicamentorum cujusvis generis activorum aliud efficiemus, quam ut alterationem quandam in machinam introducamus vel, quod idem est, statum corporis sanum aliquo modo pervertamus: siquidem omnium medicamentorum virtus in eo terminatur, ut vel motum diminuant vel eundem accelerent, motu igitur æquali & moderato existente, qualis in statu corporis sano & secundum naturam omnino esse debet, non potest non a medicina activa præsertim purgante illa regularitas motus & consequenter sanitas turbari.

§. VII.

Observatione constat practica sana corpora ad chronicos morbos, uti ad
malum

malum hypochondriacum , passionem hysteri- cam , ventriculi atoniam, flatu- lentias , colicam & quæ sunt alia mala vehementioribus istiusmodi purganti- bus disponi.

Scholion.

Et hoc nulla alia ratione fit , quam ob violentam spasmodicam contractionem , quæ accidit in ventriculo & intestinorum canali , hinc chylicationis opus labefacta- tur , chylus impurior separatur & per con- sequens sanguis spiritusque vitioso & mor- bofo charactere imbuuntur , id quod jam suo tempore observavit, *Cornel. Celsus*, dum damnat validas purgationes. *Lib. II. Cap. 12.*

§. VIII.

Corpora plethorica , quæ vasa san- guine distenta fovent ab usu frequen- tiori purgantium vehementiorum, qui- bus sibi præcavere student a morbis, maxime disponuntur ad apoplexiam, & certissimum est, nihil facilius excita- re in plethoricis apoplexiam , quam purgantia validiora. Hinc perpetua sit regula & candidissimo notetur calculo, quod nunquam corporibus sanguine & humo-

humoribus repletis, Vomitoria & cathartica sint adhibenda.

Scholion.

Vasis enim sanguinis a purgante fortiter commotis & spasmodice constrictis, circulatio in universo corpore fit inordinatio & sanguis ad cerebrum impetuose deferatur, ibi facta congestione & stagnatione facili negotio vascula sanguinea cerebri expanduntur & dilacerantur, ut hoc modo apoplexia lethalis sequatur, qualia exempla tristissima passim prostant.

§. IX.

Ad paralyfin quoque purgantia drastica præservationis causa in corporibus sanis adsumta disponere praxis testatur exquisitior.

Scholion.

Sic memini casus, quem Halæ Saxonum in alma Fridericiana, cum studiorum gratia adhuc ibidem versarer, observare mihi obtigit, ubi foemina quædam obesiori habitu prædita ab usu magisterii jalappæ, quod ad grana tredecim ab empirico accepit, paralyfi totius dextri lateris cum obmutescencia correpta fuit, fortean nullam
aliam

aliam ob rationem, quam quod sal vellicans & irritans purgantis spasmum fibrillis nervorum sensibilibus induxerit, hincque serum peregrinum copiose ad tubulos cerebri translatum obstructions & spasmum in contextu nervoso medullaque spinali procreaverit.

§. X.

Ad acutos etiam morbos, uti ad febres inflammatorias, pleuritidem, peripnevmoniam & febres malignas purgantia acriora viam pandunt, dum corpus depauperant humoribus fluxilibus & serosis, quorum tamen proportionata mixtio & debita circulatio ad conservationem sanitatis & præcautionem a morbis summe necessaria est.

Scholion.

Quemadmodum integer sanitatis status a circulo sanguinis & humorum regulari principaliter dependet: Sic e contrario generatio morborum inprimis malignorum & acutorum a circulatione irregulari & diminuta est deducenda. Cum vero purgantia sanguinem fluida & serosa parte valde defraudent, haud aliter potest contingere, quam ut viscidiores & terrestriores

ad

ad motum sanguinis ineptæ particulæ debita quantitate feri liquidi destitutæ in subtilissimis corporis meatibus & canalibus angustissimis subsistant, hacque ratione obstructio vasorum & stagnatio, stasis, imo corruptio humorum producat, quæ fertilissimæ morborum causæ existunt.

§. XI.

In morbis contagiosis purgantia fortiora adeo non præservant corpora hominum, sed potius miasmatis putrido via sternitur hoc modo, ut eo citius ac promptius radices agere possit.

§. XII.

In variolis itaque, morbillis, febribus malignis, petechialibus, imo ipsis pestilentialibus populariter grassantibus, uti in peste Massiliensi observatum fuit, nocentissima sunt hujusmodi falso commendata remedia præservatoria, quæ ex purgantibus fortioribus constant & hinc sano corpore gaudentibus angue pejus & cane fugienda.

Scholion.

Probanda potius ad præservationem sunt balsamica & leniora laxantia, ut deducta

clementer alvo perniciosi humores secedant & alimentum miasmati venenoso detrahatur.

§. XIII.

Quodsi igitur purgantia fortiora scopo præservandi adhibita in sanis corporibus tanta incommoda parare possunt & dispositionem ad certos morbos inducere : facile inde consequitur, multo majorem noxam & offensionem jam debilitata & ad morbum quendam disposita subjecta ab eorum usu fore perceptura.

Scholion.

Debilibus accensemus infantes, pueros, senes, foeminas præsertim utero gerentes vel puerperio detentas itemque omnes, qui certo tempore maxime circa æquinoctia ex hæreditaria quadam dispositione ad hunc vel illum morbum inclinant. Hi sane omnes purgationibus sine præservandi adhibitis insigniter læduntur.

§. XIV.

Summopere errant ii, qui uterum ferentibus, ad incommoda, quæ ipsis tempore gestationis imminent, præcavenda

venda & abortum declinandum propinant purgantia ex validiorum genere.

Scholion.

Etenim purgantia spasmos in intestinorum canali producentia uterum ratione connexionis propinquæ simili motu spastico & convulsivo in consensum rapiunt, unde facillima ratione eodem hoc medicamento, quo abortus præcautio intenditur, nempe purgante fortiori, abortus potest induci.

§. XV.

In puerperis præservandis & in omni generis uterinis morbis, quæ a reliquiis impuri sanguinis lochialis ibidem stagnantibus & infarctis progenerari possunt, purgantia male adhibentur.

Scholion.

Optimo quidem instituto puerperæ purgari solent, præsertim ubi lochia non satis effluerunt, sed res hæc non drasticis pharmacis, sed potius laxativo-balsamicis peragenda, eo quod facillime cathartorum acriorum usu febris inflammatoria in sanguine & humoribus ad motiones præternaturales admodum jam proclivibus suscitari potest.

§. XVI.

Infantibus & in puerili ætate constitutis, itemque senio confectis neque curationis, neque præservationis scopo purgantia fortiora sale acri irritante constantia, sunt propinanda.

Scholion.

Nam infantes & pueri ob teneram fibrillarum & membranarum intestinalium constitutionem nervorumque subtilitatem perquam facile non modo ad vehementes intestinorum cruciatus & alvi adstrictiones, sed & ad atrophiam & epilepticos motus disponuntur: senum vero corpora humido radicali & nativo calore (ut cum veteribus loquar) ordinario destituta, non ulterius pabulo vitæ nempe sanguine & humoribus defraudanda sunt: senum enim flammula vitalis ad instar lucernæ parum jam alentis olei per purgantia ante terminum a Deo præscriptum extinguere solet.

§. XVII.

Usus purgantium valde gracilibus & morbo extenuatis nullo non tempore maxime quoque perniciosus est.

Scholion.

Hac de causa prudenter *Galenus Commentar.*

tar. in Libr. prorh. text. 37. pronuntiavit: indoctum esse illum & artis medicinalis plane inscium, purgare qui ingrediatur debiles & imbecillitate affectos.

§. XVIII.

Omnes, qui ad malum nephriticum dispositionem habent, maxime sibi caveant a purgantibus fortioribus.

Scholion.

Praxi quotidiana fere edocemur, in malo nephritico & calculosa dispositione purgationem præservandi causa institutam, nihil aliud efficere, quam ut calculum moveat & recidivam longe acerbiores suscitet; siquidem purgantia fortiora sale acri operantia materiæ peccanti majorem stimulum acrem salinum addunt & sanguinem ac spiritus in motum inordinatiorem redigunt.

§. XIX.

In omni articulorum dolore imprimis in arthritide volatica biliosa, podagra, dolore ischiatico purgantia instructa sale caustico corrodeute plus damni, quam emolumenti causantur, neque ad præservationem, neque ad mitigationem dolorum aliquid valent. Nam omnes

hi morbi a salibus acribus nervos irritantibus & spasmodice contrahentibus originem trahunt, purgantia vero acriora salia ista tam in sero, quam sanguine hospitantia nullatenus corrigunt, educuntque, sed potius acriora & penetrantiora reddunt.

Scholion.

Sic maxime notabile est, purgantia etiam lenissima in vigore morbi plurimas excitare sedes, paroxysmo vero declinante vix ulla. Adeo salia arthriticorum morbosa virtutem purgandi intendunt, uti mihi haud ita pridem observare contigit in Reverendo Pastore Ottoburano, qui a sumto leniori purgante plus quam viginti sedes in principio morbi expertus est. Hoc loco quadrat maxime sententia illa, quam *Thonerus* medicus quondam celebratissimus de purgantibus tulit. Is, ubi de pilulis anti-podagricis Argentoratensibus ex trochiscis alhandal, diagridio & aloë rosata constantibus ferre judicium suum debebat, tali modo scripsit: olim perquam lepide Antonius Guevarra Caroli V. Imperatoris Confessionarius in epistola ad medicum Hispanum cum doloribus podagricis obno-

xius

xius esset & a medico potio purgans offerretur, qua hepar & ventriculus inflammata fuere, hinc graviter in illum invectus maxima querela, quid causæ, quod hepar & ventriculus ceu partes innocentes multatæ, cum pedes potius castigandi fuissent: eadem mihi querimonia de pilulis illis, ne, dum earum beneficio intendimus præservare a cruciату, plus damni inferamus internis visceribus e charybdi in scyllam incidentes. Idem judicium in genere de omnibus fortioribus purgantibus in quovis articulorum morbo ferendum.

§. XX.

Subjecta ad hæmorrhagias proclivã vix aliud consequuntur ex cura præservatoria vernali & autumnali tempore adhibita, quam ut sanguinis motum & orgasmum citatiorem ac impetuosiorem reddendo hæmorrhagias graviores & sæpe periculofas excitent, & apoplexiæ metui se objiciant.

§. XXI.

Grassantibus morbis malignis ac putridis communis est consuetudo, ut purgante adsumto homines sibi firmiter persuadeant, se jam esse immunes

ab omni contagio. At vero mirum decipiuntur cum primis ii, qui corpora habent ad miasma tale putridum & virulentum recipiendum apta & disposita, qualia sunt cachectica, cacochymica & phlegmatica, quæ ob transpirationem languidiorem per se jam proclivia sunt ad contagium præ aliis promptius suscipiendum. Hoc sane hominum genus, dum se purgante istiusmodi a morbis putridis vult præservare, eo ipso in eosdem ruit, quia hac methodo crasis humorum & sanguinis penitus destruitur.

CAPUT IV.

De Purgantium usu in medicina providentissimo.

§. I.

QUEMADMODUM purgantia fortiora, virulentum, morbiferum ac lethalem subinde exerunt effectum, si promiscue, intempestive, nec exquisitiori circumstantiarum habita ratione adhibentur: ita eadem recte, in tempore & ubi necessitas id postulat, in usum vocata, divinum quandoque & plane heroicum existunt remedium.

Scholion.

Scholion.

Jure meritoque purgantia referuntur inter medicamenta summe heroica, qualia audiunt opiata, narcotica, mercurialia & hujus generis alia, quippe quorum indoles ita est comparata, ut perversa methodo & intempestive ordinata promptissima sint ad nocendum, opportune vero usurpata prorsus eximia certis in morbis juvandi facultate polleant.

§. II.

Fideliter itaque hoc loco communicabimus observationes & cautelas practicas, quas circa purgantium usum partim ex maximopere conquisitis nostræ experientiæ flosculis decerpimus, partim etiam ex solidissimorum medicorum fontibus ea qua potuit diligentia produximus.

§. III.

Circa fortiorum purgantium administrationem in genere probe consideranda sunt cum primis subjecti ægro-
tantis, cui præbetur purgans, constitutio & habitus, deinde ipsius morbi, ex quo laborat, indoles & natura, tandem

etiam pharmaci purgantis, quod præscribitur, forma & conditio.

§. IV.

Subiectum igitur, cui purgans cum effectu potest offerri, gaudere debet nervis adhuc valentibus & visceribus labe corruptionis nondum infectis, in super quoque talismodi morbo detineatur necesse est, in quo, ut paulo post dicetur, purgantia maxime indicantur, & operationem edere possunt auspiciatissimam.

Scholion.

Abstinendum itaque a purgantibus est in infantia & senio constitutis, tenerioribus ac sensibilibus subiectis, atque iis præcipue, quæ morbo laborant per multos annos jam radicato, ubi viscerum labe & corruptio jam præsens est insignis, quales sunt hypochondriaci, phthisici, hectici & alii.

§. V.

Morbos quod attinet, ubi purgantia interdum convenient, dicimus esse eos, qui ab humoribus summe impuris, crudis, viscidis, pituitosis, verminosis, serosis in corpore accumulatis foveantur.

Scholion.

Scholion.

Patet jam facile ratio, quare in scabie, ulceribus mali moris, lue venerea, gonorrhœa, fluore albo, in mania quoque, in hydrope præsertim ea, quæ nullo antecedente morbo nata est, item in duritie ac inflatione ventris a nimia ingluvie orta, in verminosa quoque colluvie, fluxionibus a capite & aliis ejusmodi affectionibus purgantia insigni quandoque cum effectu a practicis usurpata sint, omnium enim horum morborum causa & contumacia, vel ab impactis cruditatibus & sordibus varii generis in tunicis ventriculi & intestinorum hærentibus, vel a sero copioso hinc inde decumbente, vel ab impuritate sanguinis & lymphæ maxima deducenda est. Notandum tamen semper est, purgationes ejusmodi tum demum plurimum commodi adferre in his morbis, quando subjectum ad eas suscipiendas ac sustinendas adhuc est aptum & habile, ut paulo ante innuimus. Antonius Gazion Philosophus & medicus Patavinus, qui alias non admodum magnifice de purgantibus drastis sentit, contra vero lenientia tanquam benedictas medicinas extollit mirifice, purgantium tamen usum non prorsus improbat, siquidem

dem in Libr. de evacuandi ratione Cap. IV. ita differit: quandoque tamen purgantibus uti necesse est, ut cum oportuerit materias grossas & difficiles in membris longinquis existentes purgare, quod nequaquam benedictis cum medicinis fieri posset, eo quod ipsæ ad loca tam remota sita cum virtute minime possunt pervenire, ut de lue venereâ infectis & scabiosis & hujusmodi est videre, quibus aut nihil aut parum profecto rhabarbarum, cassia, manna & his similia conferrent, sed hermodactylis, turbith & aliis fortioribus indigent.

§. VI.

Non tantum vero subjecti ægrotantis ac morbi habenda est ratio in purgante exhibendo, sed id quoque requiritur a medico prudenti, ut probe noscat purgantium ipsorum diversam indolem, diversam correctionem & diversam præscribendi methodum.

Scholion.

Purgantium enim magnus est numerus & certe, si principium eorum operandi penitus inspicias, multum una species ab altera ratione activitatis & virulentia differt. Quid quod non parum etiam sapientia

entiæ reconditum sit in recta purgantium etiam fortissimorum correctione. Neque etiam idem prorsus est, an purgans in forma pulveris sicci, an in forma decocti aut alia exhibeam. Variat subinde operatio purgantium pro ratione correctionis & diversitate formæ in qua præscribuntur.

§. VII.

Omniū consensu grana tilli, semina cataputiæ, poma colocynthidos, elaterium, gummi guttæ, helleborus albus, scammonium, euphorbium virulentia caustica multum antecedunt mechoacannam albam, agaricum, gialappam, helleborum nigrum, unde etiam horum usus longe usitator est practicis solidioris eruditionis, quam illorum longe acerrimorum.

Scholion.

Ausim sane adserere, nos facile aliis purgantibus, si mechoacannam albam, agaricum & helleborum nigrum excipiamus, omnino posse carere. Hæc enim non modo felicissime humores peccantes protrudunt ac educunt, sed etiam massam sanguineam venas subeundo insimul, purificant, unde circulus sanguinis ab eorum operatione aliquantum auctior observatur. Quod igitur

tur hisce non poterit expediri memoratis in morbis, ab aliis quantumvis fortioribus meo quidem iudicio frustra expectabitur.

§. VIII.

Mechoacanna gaudet principio resinoso acri, quo intestinorum membranas stimulando egregie educit aquas; neque ita debilitat, ut reliqua purgantia & quia fere sapore ac odore caret, hinc optime quoque infantibus ac iis qui abhorrent a medicamentis, propinari potest.

Scholion.

Infantum præstantissima medicina est mechoacanna, data vel in pulvere cum syrupo vel cocta in cerevisia cum saccharo: lac enim coagulatum in eorum ventriculo, unde clamores, tormina, vigiliæ infantum fiunt, ut & pituitam ex pectore egregie resolvit ac educit, unde saburraeducta subito infantes obdormiunt, quasi anodynum sumissent. Magnopere hujus radicis usum æstimat *Gabelchoverus* practicus quondam in Suevia celeberrimus, unde in suis *Curationibus & Observationibus medicis Centur. I. Observat. XIII.* ita differit: *in morbis valde calidis a mechoacanna abstinendum, dum*

„ dum est. Qui vero febribus spuris aut
„ compositis aut erraticis laborant iisque
„ aliquot diebus detenti sunt, in horum sa-
„ ne morborum angustiis nullum præstan-
„ tius medicamentum. Hæc enim radix
„ humores biliosos tam crassos, quam
„ tenues, pituitamque tam crassam, quam
„ tenuem purgat, ichores quoque sangui-
„ nis elicit ac evacuat: bilem præterea
„ ustam & quamcunque melancholiam
„ educit, felicissime humores putridos ex-
„ pellit, flatus resolvit ac discutit, obstru-
„ ctiones viscerum præsertim hepatis mi-
„ rifice tollit, hinc ad morbum regium,
„ hydropem, febres chronicas erraticas,
„ rebelles, renum passiones, uterinas affe-
„ ctiones, respirandi difficultates, dolores
„ intestinorum, stomachi ardorem, ac dif-
„ ficultatem urinæ, si originem habent ex
„ pituita, flatulentia & humoribus crassis,
„ salutare est remedium. Tandem ad pu-
„ rificanda membra omnia naturæ ab hu-
„ moribus superfluis pituitosis potissimum
„ & flatuosis adprime convenit, cerebrum
„ mundificat & cum eo nervos, humores
„ in cerebri porositatibus infixos educit ab-
„ sumitque, ac ipsum cerebrum exsiccat
„ & corroborat. Hac de causa hemicra-
„ niam

„ niam sanat & quoscunque antiquos ca-
 „ pitis morbos, sicut est cephalæa, vertigo,
 „ epilepsia, prohibetque quamcunque de-
 „ stillationem etiam antiquam. Ad poda-
 „ gram ceterosque articulorum dolores sa-
 „ nandos (dummodo articuli jam debili-
 „ tatem non contraxerint irreparabilem)
 „ summum est adjumentum. Requiritur
 „ vero, ut sit recens hæc radix, quantum
 „ fieri potest, non lignosa & cariosa.

§. IX.

Agarici usus inter purgantia præfer-
 tim in infuso & decocto non est con-
 temnendus, siquidem non tam vehe-
 menter, ut plura alia purgantia, ope-
 ratur, sed leniter viscosos humores in-
 cidit, eosque etiam ex remotis parti-
 bus educit.

Scholion.

Agaricum gaudet subtili sale acri cum
 viscidis partibus mixto & hinc, quoniam
 diutius moratur in intestinis, ejus virtus
 abit in chylum & sanguinem, unde nutri-
 cibus si in cerevisia decoctum datur, alvum
 quoque infantum, reddit laxiorem & ve-
 teres agarico hanc ob rationem in omni-
 bus capitis morbis a causa frigida non sine suc-

successu usi fuerunt. *Democritus* auctore *Mesue* agaricum salutavit medicamentum familiæ propter securitatem.

§. X.

Helleborus uterque tam albus quam niger apud antiquissimos medicos & præsertim Græcos maxime celebris fuit, unde hac occasione, de helleborismo veterum quædam subjungere non injucundum ac plane inutile visum fuit.

§. XI.

Est vero helleborismus veterum nihil aliud, quam curatio morborum per helleborum Hippocratis præsertim temporibus decantatissima & usitatissima.

Scholion.

Notandum hoc loco, quod hujusmodi curæ maxime per helleborum album institutæ fuerint & quod etiam per nomen helleborus nude & absolute positum Hippocrates semper illum album intellexerit: nihilominus autem insignis etiam honos helleboro nigro fuit habitus, qui copiosissime & optime apud Anticyranos & in aliis regionibus per Græciam provenit, ad quæ loca ut plurimum confluxus fuit ægrorum, ut elleborismum ibi experirentur & sic ab ægritudinibus suis liberarentur.

§. XII.

Sub varia vero forma exhibuerunt veteres helleborum, vel enim dabant in pulvere, vel ut celerius operaretur, cum semine sesamoide propinarunt: frequentius correctionis scopo ac fine addiderunt oxymeli sive potionem ex melle, aceto & aqua mixtam: miscuerunt quoque interdum femina carminativa odorata, v. g. femina dauci, feseleos, cumini, anisi & alia stomachica atque cordialia, item salem communem: vel decoxerunt cum lente ac jusculis atque etiam in succo ptisanæ, alicæ aut lactis cremore præscripserunt aut cum aqua mulsa, aut pulte, aut quavis alia copiosa forbitione adsumere imperarunt.

Scholion.

Lector curiosus adeat hac de re & perlustret *Hippocratis*, *Galenii*, *Æginete*, *Plinii*, *Dioscoridis* & aliorum ex veteribus auctoribus monumenta, ubi hinc inde, quæ hujus adsertionis veritatem comprobant, colligi & reperiri possunt.

§. XIII.

Helleborismo utebantur prisci ævi
me

medici, cum primis iis in morbis, ubi corpus scatebat melancholicis, atrobiliosis, pituitosis, crudis ac serosis humoribus.

Scholion.

Qua de causa passim in melancholia, insania, mania, in levca vitiliginis specie, morbo comitiali, cynico spasmo, in elephantiasi, lepra, fluxionibus a capite, item in nimia repletionem, in quartana, ut & ad strumas digerendas, ad impura & vetera uteri ulcera, ad morbos pravæ conformationis & sordida quævis ulcera feliciter extirpanda, in pleuritide infera aliisque hujus indolis morbis adhibuerunt & eximie commendarunt, uti apud *Celsum & Hippocratem* passim videri potest.

§. XIV.

Quæstio jam maximi momenti dirimenda venit, an veterum hæc per helleborum curandi consuetudo sit penitus improbanda, nec a rationali medico unquam in similibus casibus in usum trahenda? Nostra sententia hac in re est, consultius quidem ejusmodi curam per helleborum album omitti, quia observationes practicæ sufficientes de con-

venienti ejus administratione adhuc desiderantur & multi auctores medici dira symptomata, imo ipsam mortem post ejus usum insecuta notarint, uti observavit *D. Joh. Jac. Wenceslai Dobrzensky a Negroponte in M. C. D. J. A. II. obs. 182. it. Alexander Benivenius de abdit. cap. XV. it. cap. LII. Forest. Lib. XXX. Obs. 9. Gabelchover. Cent. II. Obs. 79.* Sed annon quandoque locum habere possit, si præsertim loco albi veratrum nigrum in usum vocetur, & maxima cum cautione a subjectis robustioribus, qui recensitis a morbis decumbunt & ubi alia leniora incassum jam adhibita sunt, adsumatur, res est, quæ non prorsus improbanda videtur, si modo in dosi non fiat excessus & tali in forma adhibeatur, qua minus nocere potest. Nullus enim dubito, quin, si experimenta practica prudenti consilio in contumacissimis talismodi affectionibus ab optimis quibusvis medicis quandoque instituerentur, magnum commodum inde percepturi essent desperati ægri.

Scholion.

Optandum sane foret, ut adhuc superessent

essent veterum scripta, in quibus de usu tam albi, quam nigri veratri suas observationes practicas & cautelas orbi medico communicarunt, siquidem parum ad nostra tempora pervenit, quod ad solidam scientiam de elleborismis veterum confert. Omnes cautelas vero, quæ hinc inde in fragmentis veterum potuerunt erui, eruditissime collegit in Historia medica versatissimus Dn. Doct. Schulze Professor Altdorff. in Dissert. de elleborismis veterum, quo jectorem benevolum remittimus.

§. XV.

Accedimus ad gialappæ radicem atque exinde paratam resinam, quæ itidem in subjectis segnioribus, ubi ventriculus robustus est ac fluxilium humorum copia præsumitur, optimo cum successu præscribitur, præsertim, si in forma pilulari exhibeatur.

Scholion.

Notandum vero est, quod resina ante mixtionem cum aliis ingredientibus prius solvi debeat in spiritu vini rectificatissimo, aut cum amygdalis vel pineis bene contundi, alias difficulter dividitur & imparis operationis pilulæ exurgunt, quia resina

solida adsumta non ubique æqualiter per pilularum massam dispensatur. Insuper quoque probe attendendum, ne magisterium gialappæ in vehiculo calido adsumatur, quia facile hoc modo rursus coit & tunicis ventriculi ac intestinorum adhærescendo tormina & lancinationes enormes non sine erosionis metu efficit.

§. XVI.

Efulæ & elaterii succus ad aquas hydropicorum educendas mirum quantum ab auctoribus commendatur, an vero encomio respondeat effectus, id experientiae cujusvis medici propriæ relinquo. Alias extractum esulæ cum lacte correctum in vermibus alliciendis & enecandis magnæ efficaciam deprehendi.

Scholion.

De esulæ succo extracto & inspissato conf. *Martinus Rulandus in Thesauro suo. it. Ros. Lentilius in Miscellaneis medico-practicis. it. Platerus in sua Praxi medica.* De elaterii succo conf. inter alios plures *Martinus Listerus in Tract. de morbis quibusdam chronicis*, ubi plures recenset casus eorum, qui ope elaterii perfecte a prædicto malo restituti sunt.

§. XVII.

Hisce discussis placet jam observationes

nes practicas & cautelas circa purgantium correctionem subjungere : siquidem veteres æque ac recentiores varios excogitarunt modos , quo purgantium vehementiam artificiose infringendo operationem securiorem inde experirentur , nec est dubitandum , quin potissimum arcanum circa eorum rectam adhibitionem in artificiosa nimix virulentix correctione contineatur.

§. XVIII.

Balsamica aromatica & carminativa purgantibus commixta eorum vim non parum infringunt, quia sali acri purgantium, quod spasmis operationem suam necessario exequitur , vi sua contraria antispasmodica aliquo modo resistunt non tantum , sed & flatus, qui a plerisque purgantibus concitantur, impediunt, discutunt & ventriculi intestinorumque tonum roborant.

Scholion.

Tentarunt hoc veteres seminibus odoratis anisi, cumini, seseleos, dauci, item stomachicis, ut pipere, zingibere & aliis. Recentiores hisce non inepte castoreata, succinata, camphorata & similia hunc in

finem addunt, quibus certiori adhuc affectu inflammationem avertunt graviolem.

§. XIX.

Manifestiorem vero adhuc effectum in purgantium acredine corrigenda exerunt aquea, incrassantia & pingua, quia horum facultas est, partim salia purgantium diluendi ac dispergendi, partim etiam involvendi ac enervandi, ut minori tum acie instructa tantis spasmodis infestare nequeant. Ratio hic facilis est redditu, siquidem memorata hæc remedia infortissimis venenis adsumtis solamen præsentissimum adferunt, tum reliquias salium causticorum involvendo, tum blande demulcendo inflammatas ventriculi tunicas & spasmos discutendo.

Scholion.

Pertinent huc lac, cremor lactis, serum lactis, succus ptisanæ, puls, cibus sumtus ante purgans propinatum, sorbitio copiosa post pharmacum drasticum, juscula lentis & carnis, quibus singulis jam usi sunt veteres ad avertendam noxam, quæ a vehementiori purgantium operatione corporibus adfricatur.

§. XX.

§. XX.

Acida, dulcia & opiata itidem virulentiam purgantium notabiliter enervant.

Scholion.

Apparet hinc ratio, quare *Hippocrates* & prisci medici helleborum sæpius propinarent cum oxymeli, item aqua mulsa vel dulci vino. Eandem forte ob causam *Lifterus* in Tr. de morbis quibusdam chronicis succum elaterii cum vino Hispanico in potionem redegit & propinavit laudabili cum effectu. Sic quoque non absone a quibusdam purgantia cum syrups edulcorata in ætate infantili ac puerili constitutis præscribuntur, partim ut ob gratum saporem lubentius deglutiant, partim ut minori molestia conjunctam evacuationem experiantur. Quod pilulæ *Starckii*, licet pulvis & extractum hellebori nigri in satis magna quantitate eas ingrediatur, non tamen violentius corpus commoveant, id unice ab opiatis admixtis dependere existimo.

§. XXI.

Sal commune, nitrum, salia neutra varii generis, uti est arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, sal Epsomien-

ſe, tartarus nitratus, tartarifatus, terra foliata tartari purgantium refractæ doſi admixta ob vim ſuam blande ſtimulantem, qua lentos ac tenaces humores incidunt & reſolvunt, evacuationi mirifice velificantur & inſuper id commodi præſtant, ut absque moleſtioribus ſpasmis operatio purgantis medicinæ perficiatur.

§. XXII.

Lixivium falis tartari, item tinctura falis tartari gaudet quoque egregia virtute purgantium fortiorum vim draſticam corrigente.

Scholion.

Ita ope tincturæ tartari poma colocynthidos, gummi guttæ, helleborus exuunt vehementem ſuam purgandi vim, ut innoxie offerri poſſint. Idem fit cum lixivio tartari, ſi ſpecies dictæ in eo coquantur.

§. XXIII.

Multum quoque contribuit ad feliciorum purgantium operationem, ſi doſis eligatur parva & mediocris rationi circumſtantiarum conveniens & apta quoque in forma exhibeantur.

§. XXIV.

§. XXIV.

Heroica sane remedia, inter quæ purgantia non infimum locum sustinent, magnam circumspeditionem ratione doses requirunt & melius est, peccare in defectu, quam excessu, ne ex tolerabilis adhuc ægritudinis scylla, in funestorum symptomatum charybdim miseros ægrotantes inconsideranter præcipitemus.

§. XXV.

Raro pharmaca purgantia in substantia forma pulveris offerenda, tutius in decocto cum balsamicis speciebus & salibus, vel aquoso vel vinoso, securissime vero in forma pilulari cum extractis amaris & confortantibus resinis ac gummatibus exhibentur.

§. XXVI.

Ultimo loco subnectemus observationes quasdam & cautelas, quas circa providam purgantium administrationem non sine mediocri attentione in praxi nostra congestimus.

§. XXVII.

Medicus prudens in exhibitione
phar-

pharmaci purgantis maxime consideret temperamenti constitutionem : nam cholericis & sanguineo temperamento præditi non solummodo ordinario expeditiorem evacuationem per alvum habent, sed & a medicamentis purgantibus celeriores & faciliorem operationem sentiunt : contra autem phlegmatici difficilius, difficillime vero melancholici & alvum ordinario apertam nanciscuntur & purgantur, ut adeo exinde appareat, summa cum cautione & diverso plane modo pro varietate temperamentorum purgationem esse instituendam.

§. XXVIII.

In naturis constitutionis siccioris & ubi alvus tardius officium suum peragit, purgantia ante vel post pastum adsumta laudabilem quandoque exerunt efficaciam, sed bene observandum, ne nimis sæpe talia usurpentur, alias chylus laudabilis una cum partibus excrementitiis e corpore educitur.

§. XXIX.

Longe facilius corpora diætæ vinosæ addicta purgantur, quam quæ cerevisia utuntur.

§. XXX.

§. XXX.

Materia valde lenta & tenax aut sanguini intimius commixta, qualis in ischiatide, diuturnis artuum doloribus, cancro, vetusta scabie & ejusmodi aliis morbis jure præsumitur, nequit unica vice educi, iterata vero purgatione expectatus effectus quandoque inde observatur.

§. XXXI.

Purgationem impedit glacialis aëris frigiditas, uti observavit *Riverius* in suis *Observat. Cap. III. Obs. 17.*

§. XXXII.

Purgante exhibito alias satis forti & efficaci haud operante nequaquam fortius ingerendum est, potius tunc correctio humorum vitiosa qualitate imbutorum instituitur.

§. XXXIII.

Præparatio humorum non in subiectis omnibus necessaria est; nam si humor expurgandus fluidus existit, si quis alimentis utitur humidis & in regione calidiori vivit, haud opus habet præparatione, quæ maxime requiritur, ubi humo-

humores glutinosi , acidi & austeri præ-
sentes sunt.

§. XXXIV.

Æstate calidissima non oportet dare
medicamentum purgans , sed præstat
tunc infusis per clysterem & aliis lenio-
ribus uti.

Scholion.

Consentit *Hippocrates aph. XV. S. IV.* ubi
ait : in cane sunt purgationes difficiles.
Constat quoque experientia practica , cor-
pora sub cane valide purgata in febres acu-
tas incidisse , imo brevi post vitam cum
morte commutasse.

§. XXXV.

Sumto & jam jam operante medica-
mento purgante corpus minime quieti
dandum , sed potius motu temperatio-
ri exercendum est : motu enim evacua-
tio optime secundatur.

§. XXXVI.

Purgatione vehementius operante cor-
pus quieti placidæ tradendum est , sicuti
optime senex noster *Hippocrates Aphor.*
XV. Sect. IV. prodidit, quando ait : *som-
num concilia, nec move corpus purgatio-
ne*

ne fortius commovente. Quodsi vero sola corporis ad quietem dispositione hypercatharsis non vult cessare, tunc lac calide epotum, item serum lactis ad inflammationem arcendam & diascordium Fracastorii vel theriaca ad nimiam fluxionem cohibendam egregiam opem adferunt.

§. XXXVII.

In actu ipso purgationis nihil perniciosius sanitati est, quam potus frigide haustus & aër austrinus frigidus corpori improvide admissus.

Scholion.

Nota mihi sunt exempla recentissima eorum, qui a potu frigido tunc temporis ingesto & a frigore externo suscepto hypercatharses fere lethales excitarunt.

§. XXXVIII.

Ventriculi tono a purgantibus debilitato confortantibus stomachicis & balsamicis, vino præsertim cinnamomifato naturæ succurrendum.

§. XXXIX.

Finite purgatione nunquam alimenta difficilioris concoctionis in usum sunt trahen-

trahenda , sed cibi evchymi & sanguinem bonæ notæ generantes capiendi cum potu roborante.

CAPUT V.

De Laxantium utilitate & adplicatione prudenti.

§. I.

A Purgantibus digressionem facimus ad laxantia sive ea remedia , quæ alvum absque violentia subducunt, quorum usus in medicina ad morbos tum præcavendos, tum mitigandos ac solvendos est eximius & fere universalis.

Scholion.

Quoniam plurimorum morborum sedes in primis viis , sive magno illo intestinorum canali unicè quærenda : hinc evidentissime apparet , potioem præservationis æque ac curationis partem absolvere lenitiva ejusmodi remedia , dum materiam peccantem ceu pabulum morbi præscindunt atque per inferiora educunt , adeoque immediate causam , quæ ad motus præternaturales in corpore exuscitandos idonea est, adoriuntur & amovent.

§. II.

§. II.

Laxantia longe purgantibus sunt præferenda, leniter enim, blande & absque ulla corporis sensibili perturbatione operationem suam exerunt, neque tam copiosas fedes cum spasmodicis intestinorum vellicationibus junctas movent.

Scholion.

Deridenda sane illorum hominum opinio est, qui laxantium usum tantopere negligunt & sibi stolide imaginantur, quando male habent & morbus imminet, non posse a fordibus morbificis purgari corpus nisi fortissimis pharmacis adhibitis, quæ decies vel vigesies aut ultra cum vehementi sanguinis commotione per alvum operantur. Hi si scirent, quantum sanitatis commodum sub recto laxantium usu delitesceret, profecto dum malorum in corpore humorum charybdin effugere intendunt, usu molestissimarum suarum medicinarum in periculosam mille afflictionum Scyllam non inciderent.

§. III.

Prudentis itaque ac judicio practico pollentis medici est potius lenioribus laxantibus uti, quam fortioribus drast-

cis, cum hæc propter virus, quod in sinu suo fovent, periculo non vacent, illa vero uti omni virulenta qualitate exuta, ita naturæ nostræ magis convenientia & amica in omni fere morborum genere justa dosi & apto tempore exhibita absque ulla noxa adhiberi possunt.

Scholion.

Natura, quæ omnia agit ordine, ab omni saltu & vehementia abhorret, omne enim nimium naturæ bellum indicit. Præclare in hanc rem commendatur senex medicorum *Hippocrates aph. 51. Sect. II. Omne nimium naturæ inimicum, paulatim vero, quod fit, tutum.* Felicius per epicrasin & successive eliminantur humores e corpore, quam uno impetu, quod nunquam sine periculo est. Tutius enim est peccare in defectu, quam excessu & consultius est minus, quam nimium facere in purgando.

§. IV.

In praxi medica illud maxime desideratur, quod paucissimi reperiantur medici, qui indolem & virtutem laxativorum recte intelligant & pro diversa circumstantiarum ratione ea usurpare sciant.

Scholion.

Scholion.

Etenim exactissima diligentia temperamentum corporis, sexus discrimen, ætatis ratio & roboris conditio attendenda, consuetudinis quoque, temporis anni rerumque aliarum solers dimensio facienda. Hæc enim omnia ad felicem curationis successum mirum quantum contribuunt & à medico in arte perfecto exquisita solertia pensitantur.

§. V.

Laxativorum ingens est numerus tam in regno vegetabili quam animali. Ex vegetantium classe huc referimus aloën, rhabarbarum, fol. fenn. tamarindos, cassiam fistularem, linum catharticum, semen carthami, species myrobalanorum, extracta herbarum amararum, mannam, turiones plantarum & arborum, flores persicorum, acaciæ, violarum, radicem polypodii, olea quædam expressa, ut oleum amygdalarum dulcium & amararum, oleum olivarum, itemque pruna Damascena, pasfulas, vinum Mosellanum, poma Borsdorffiana. Ex regno vero animali in censum laxantium veniunt urina vacca-

rum , lac asininum , ferum lactis & alia.

Scholion.

Equidem in regno quoque minerali varia prostant laxantia , quæ tamen hoc loco recensere superfedebimus , cum de harum indole & usu in peculiari capite infra acturi fuerimus.

§. VI.

Hæ omnes recensitæ laxantium species , si principium agendi internum consideres , ratione operationis non parum differunt.

Scholion.

Quæcunque enim sal volatile acre subtile particulis varii generis aliis vel terreis , vel mucilaginosi , vel acidis , vel resinosis-gummeis , vel amaris balsamicis immersum & involutum fovent , lenissima fibrillarum intestinalium constrictione fæces & humores noxios ad inferiora detrudunt & sedes aliquot movent , qualem operationem advertimus in rhabarbaro , aloë , tamarindis , manna & aliis ejusdem generis. Quæ vero sale volatili acri omnino carent & oleoso tantum ac mucilaginoso principio agunt , hac sua oleositate pinguedine & lubricitate intesti-

intestina demulcent, fæces emolliunt & sic dejectionem liberiores ac faciliorem reddunt & tali modo operantur oleum amygdalarum dulcium & amararum, oleum olivarum, decoctum malvæ, altheæ, raparum exsiccatarum & hujusmodi virium multa alia. Postremo sale neutro vel nitroso aut acido imbuta agunt maxime humores incidendo & resolvendo, qua operatione id efficitur, ut sordes viscidæ & tenaces, quæ ante horum usum tunicis ventriculi & intestinorum firmiter adhæserunt, hoc salino stimulo promte deferantur ad alvum & urinæ excretorium magno ægrotorum commodo. Hoc vero præstant optime salia plantarum, urina vaccarum, lac asininum, serum lactis & vinum Mosellanum.

§. VII.

Ut vero pleniores de hisce laxantibus & eorum utilitate hauriamus instructionem, non abs re fore judico, singulas horum species separatim percurrere ac considerare. Primum vero locum sibi vindicabit aloë, quæ est succus condensatus plantæ Asiaticæ seu sempervivi marini, pellucidus, friabilis, gummeo-resinosus, collectus ex

difsectis foliis & lenissimo calore coagulatus. Hujus præparationem optime describit *Rajus in Opere Botanico pag. 691.*

§. VIII.

Aloë vulgo distinguitur in foccotrinam, hepaticam & caballinam & differt una species ab altera ratione præparationis, puritatis ac virtutis.

Scholion.

Notandum hîc est, quod aloës folia succulenta grandia contendantur & exprimantur, isque succus, qui leni compressione primum elicitur ac coagulatur, constituit aloën foccotrinam purissimam & ratione virium eminentiorem; qui vero fortiori compressione transit, dicitur aloë hepatica & ad foccotrinæ vires ac puritatem non accedit. Denique is succus, qui ex remanentiis foliorum vi exprimitur, vilior aloë caballina audit & reliquis duabus speciebus virtute ac puritate longe inferior est.

§. IX.

Aloës usus in medicina est antiquissimus, siquidem *Galenus, Dioscorides, Mesue, Serapio, Rhases, Avicenna, Celsus & alii* jam ejus mentionem faciunt, ejus-

ejusque utilitatem insigniter commendant.

Scholion.

Notum est medicamentum *Galenii* ex aloë præparatum, quod *Hieræ picræ* nomine venit & *Galenus* ipse 7. *method. medend.* § L. VI. de *sanit. tuend.* ad vitiosos humores ventriculo impactos eliciendos præstantissimum adpellat. Ita *Mesue Lib. de simpl. purgant.* de aloë differit, quod sit medicamentum de melioribus & sublimioribus medicinis habens prærogativam supra alias medicinas sitque aliarum medicinarum rectificator bonus: mixtus enim cum ipsis, & proprie cum eis, quæ solutionem faciunt dissolvendo medicinas ipsas rectificat & nocumenta earum removet.

§. X.

Nullum medicamentum est, quod in morbis chronicis præsertim sic dictis frigidis & qui ab obstructione viscerum fiunt, ut cachexia, hydrope, ictero, malo hypochondriaco, cruditatibus ventriculi, colica, mensibus vel hæmorrhoidibus suppressis, in chlorosi ac omnibus stomachi morbis tantum encomium consecutum est, quam ipsa aloë, eo quod non tantum feliciter purget cru-

dos , acidos & viscidos humores , sed & penetranti amaritie sua obstructions viscerum referet & bilis balsamum restituat , unde magnum est morborum chronicorum præservativum.

Scholion.

Plures hac in re scriptores medicos eosque præstantissimos habemus , nobiscum consentientes, e quibus evolvi possunt cum primis *Hippocrates aph. 45. Sect. V. Galenus Lib. VI. de sanit. tuend. Theophr. Boneti Labyrinth. med. p. 201. Hieron. Mercurialis Consil. Med. 13. Zacut. Lusit. Prax. Hist. Lib. I. Cap. VIII. Ægineta Lib. I. Cap. 72. Hor. Augen. Epist. Med. Tom. III. Lib. VIII. p. 328. Georg. Hieron. Velsch. Curat. & Consil. Med. Dec. I. Cur. VI.*

§. XI.

Aloë est basis Elixirii Proprietatis Paracelsi , pilularum aloëphanginarum, Francofurtensium & aliarum sic dictarum balsamicarum , quæ nostro ævo maximi æstimantur & egregii usus sunt in medicina ad morbos chronicos præservandos & alvum apertam reddendam.

Scholion.

Scholion.

Circa compositionem pilularum aloeticarum notandum, quod longe tutius operentur, si parciores aloes dosin eamque aliis extractis resinosis balsamicis & gummatibus commixtam adjiciamus, quia succus aloes non tantum gummosus, sed & resinosus est eamque ob causam difficulter ut plurimum solvitur & facile adhærescit intestinorum tunicis, quas perpetuo stimulo exercet earumque tonum plane lædit. Hoc vero incommodi optime evitari potest, si ejus substantia cum aliis speciebus balsamicis misceatur, ut hoc pacto disgregentur particulæ aloeticæ, ne tam facile rursus coire in corpore queant.

§. XII.

Aloetica conveniunt maxime pituitosis, phlegmaticis & victu duro crassoque adfuetis, iis quoque, qui cerevisiæ potu delectantur: minus autem conducunt cholericis, sanguineis, uterum gerentibus, & qui vinosæ diætæ indulgent, si præsertim in largiori paulo dosi propinentur.

Scholion.

Experientia practica constat in subjectis

cholericis, sanguineis & ad hæmorrhagias dispositis, item in iis, qui iracundiæ & vinosæ diætæ dediti sunt, præpostero & immodico aloeticorum usu facile sanguinis profluxiones præsertim per sedis venas proritas fuisse. Hoc jam suo tempore observavit *Mesue & Antonius Musa in exam. simpl.* Mesuæ opinionem confirmat, sæpius expertum se esse adserens aloen hæmorrhoides aperire. *Beza in vita Calvinii* testatur, ipsum ex immodico aloeticarum pilularum usu in hæmorrhoides ulcerosas & sputum sanguinis incidisse. Id quoque incommodi habent aloetica remedia, si præsertim liberaliori dosi memoratis subjectis commendentur, ut ob nimiam intestinorum ab iis relictam exsiccationem alvus posteris diebus minus suo respondeat officio. Quare maxima cautela & prudentia medica pilulæ tam *Francofurtenses*, quam *Emanuelis*, omniaque medicamenta, quorum compositionem largior aloes dosis ingreditur, in usum sunt ducenda.

§. XIII.

Aloe ante usum solvi & leniori calore coqui debet, quo sulphur illud peregrinum quodammodo exspiret & vis purgans mitior evadat.

Scholion.

Scholion.

Idem voluerunt veteres medici, dum aloen lotam commendarunt, qui per lotionem nihil aliud intellexerunt, quam solutionem & leniorem inspissationem, diuturniori enim ac fortiori coctione non parum virtutis purgantis amittit.

§. XIV.

Ab aloe progredimur ad rhabarbarum, quod est radix herbæ Orientalis & ex China ad nos adfertur: dicitur recepto epitheto Alexandrinum, quia olim ab urbe Alexandria Venetias fuit allatum. Crescit quoque rhabarbarum in Russia, quod tamen ab Orientali ratione virtutis multum differt.

§. XV.

Rhabarbarum Orientale alias Alexandrinum dictum est ponderosum aureis ac rufis fibrillis interstinctum, amarican-
tis saporis & solutum croceo colore tingit diutiusque conservari potest absque virium insigni jactura, hinc etiam pluris venditur & præ Moscovitico in medicina æstimatur: Russicum enim est ponderosius, coloris obscurioris, saporis austeri & magis acerbi, citius situm
con-

contrahit & cum tempore vires omnino deperdit.

§. XVI.

Rhabarbarum duplici gaudet agendi principio, uno laxante, quod consistit in sale subtili acri sulphureo particulis mucilaginosi immerso, altero terrestri adstringente, unde rhabarbarum in substantia & adstringente & purgante facultate pollet, quare in omnibus iis morbis, ubi evacuandum & simul constringendum est, uti in fluore albo, gonorrhœa, diarrhœa, dysenteria, nimio mensium & hæmorrhoidum fluxu maximo cum effectu propinatur.

§. XVII.

Præterea rhabarbarum in omnibus affectibus biliosis & obstructionibus viscerum præsertim hepatis, in ictericio quoque morbo est præsentissimum & fere specificum remedium, non enim solummodo fordes e corpore propellit & rursus roborat partes, sed & propter amaritiam balsamicam simul habet vim corrigentem, qua humores biliosos, acres, ponticos & viscidos resolvit.

Scholion.

Ob tantas vires, quas rhabarbarum nostrum laudabilissimum in obstructionibus hepatis referendis & bile corrupta educenda præstat non inconcinne philosophorum sui ævi princeps *Aristoteles* ad discipulum suum *Alexandrum* Macedonia Regem scribens, rhabarbarum hepatis vitam vocavit.

§. XVIII.

In verminosa colluvie, hydrope, malo hypochondriaco & hysterico egregium solamen adfert rhabarbarum.

Scholion.

Vermes enim propter amaritiam suam necat & vi sua purgatrice ex intestinis propellit ac educit. Memini hydropicum quendam, qui continuo rhabarbari usu sanitati pristinae fuit redditus & ad seram senectutem deductus. In malo vero hypochondriaco & hysterico, ubi causa primaria in infarctu & obstructione viscerum quærenda & ubi fæces plerumque exustæ ac induratæ sunt cum alvo diutius clausa non potest non magno quoque esse emolumento.

§. XIX.

Ut paucis multa dicamus, rhabarbarum est optimum remedium in omnibus morbis ferosis, biliosis, & , ubi alia purgantia locum non inveniunt, tutissime datur, nam infantibus, senibus, teneræ constitutionis subjectis, imo phthificis, gravidis & iracundia graviori abreptis sine noxa offertur, blande enim ducit bilem aliasque sordes in primis viis collectas.

Scholion.

Audiamus de rhabarbaro *Mesue* differentem, cujus encomia ita se habent: *rhabarbarum est ex medicinis benedictis & solennibus, in quo aggregantur multæ ex intentionibus, quæ quæruntur in re faciente mundificationem. Non est in eo nocumentum apparens & datur in omni tempore & in omni ætate, etiam pueris & prægnantibus. Solutione educit choleram & phlegma. Et major ejus proprietas est mundificare & confortare hepar & stomachum & conferre doloribus pungitivis eorum & viscerum, & clarificare sanguinem, & auferre opilationes & morbos, quorum mater est opilatio, sicut hydropisim, ictericiam & grossitiem splenis & febres opilationum & similia.*

lia. conf. quoque Job. Fernel. in Method. medend. L. V. Cap. IX. Job. Rudolph. Camerar. Syllog. Memorabil. Med. Cent. VIII. part. 59. Job. Baptist. Montan. Consil. Med. 59. Georg. Wolffg. Wedel in Amœnit. Mater. Med. Lib. II. Sect. I. Cap. VI.

§. XX.

Circa rhabarbari administrationem adhuc monendum, quod illud minus recte a quibusdam medicis decoquatur, quia hac ratione virtus laxans & purgans, quæ in sale tenui volatili stimulative consistit, penitus avolat & deperditur remanente nauseoso decocto, quod quidem multa tormina movet, nihil autem promovet. Longe itaque consultius est, illud ipsum tantum calide infundere & ad instar thée sorbere vel frigide cum vino vel aqua pluviali per viginti quatuor horas maceratum haurire.

§. XXI.

Folia sennæ non infimum quoque inter laxantia obtinent locum. Crescit vero senna arbor in Africa & Europa, unde illa folia, quæ ex Africa deportantur, Alexandrina vel Syriaca audiunt apud scriptores medicos, hæc vero, quæ
in

in Europa pronascuntur, Hispanica vel Gallica vocantur. Folia hæc pinnata sunt & proxime accedunt ad similitudinem foliorum glyzyrrhizæ; transmittuntur hodie ad nos ut plurimum ex Gallia Narbonensi, quia recentiores sunt Orientalibus & ea propter majorem virtutem obtinent.

§. XXII.

Horum foliorum virtus maxime consistit in sale subtili acri laxante involuto particulis viscidis mucilaginosi, unde optime præscribi solent in infuso cum aliis herbis ceu infusum theiforme, male vero in decocto ordinantur.

Scholion.

Quod si folia hæc fortiori coctione tractantur principium illud subtilius laxans in auras avolat simulque mucilago solvitur & non nisi decoctum nauseosum ad tormina proritanda magis, quam ad impuritates solvendas & educendas aptum relinquitur.

§. XXIII.

Folia fennæ amaricantis sunt saporis & magnam obtinent facultatem in humoribus ferosis, acribus, falsis & pituitosis e sanguine ac primis viis educendis,

cendis, hinc in omnibus morbis, qui a copia ejusmodi humorum originem trahunt, vel obstructions viscerum pro causa agnoscunt, opem præstat non contemnendam, v. g. in morbo Gallico, scabie, lepra, melancholia aliisque affectionibus. Ordinarie infusis cum vino, quibus vere ad præservationem uti solent, pro purgante adduntur hæc folia.

§. XXIV.

Observatione practica constat, folia fennæ quandoque tormina ciere & flatus generare; hæc vero incommoda ut præcaveantur, optime illa ipsa miscemus vel cum salibus incidentibus & solventibus, v. g. tartaro tartarifato, arcano duplicato, cremore tartari: vel cum speciebus aromaticis & carminativis, uti est zingiber, anisum, cinnamomum, tali ratione non solum vis purgans augetur, sed & flatulentia torminosa ut plurimum præcavetur, ut minus molestare possit.

§. XXV.

Tamarindi sunt siliquæ arboris Arabicæ & Ægyptiacæ, quæ post maturitatem in Sole exiccantur, postea vasis im-

primuntur & ita ad nos transferuntur. vid. de hac arbore & fructu latius *Prosper Alpinus in Tract. de Plantis Ægypt. cap. X. Dioscorid. Lib. I. cap. 125.*

§. XXVI.

Decoctum tamarindorum cum aqua in omnibus febribus ardentibus calore ac fiti præternaturali ad bilis acrimoniam calidam mitigandam æstumatissimum, siquidem eam non tantum attenuat & corrigit, sed & leniter evacuat. Commodissime miscetur cum manna & syrupo acetositatis citri, qua methodo fit julapium in biliosis febribus gratissimum.

§. XXVII.

Speciatim quoque in ictero, scorbuto, variis cutis defœdationibus, in sanguinis quoque fluxionibus & morbis a putredine ortis non mediocre levamen adferunt ob duplex eorum principium, unum salinum stimulans, cujus operatione humores biliosi & serosi leniter evacuantur, alterum acidulum, quod morbis a putredine est infestum & simul virtute vasa sanguiflua constringendi pollet.

Scholion.

Scholion.

Hujus rei veritatem confirmant quoque non pauci in re medica versatissimi medici. Ita mihi notus est medicus haud incelebris, qui serum lactis cum tamarindis coquere solet & hoc decocto in scorbuto calido insigni cum effectu utitur. *Massarie* testimonio nihil datur, quod præstantius ferat remedium in fluxu sanguinis narium, uteri, quam horum tamarindorum usus. *Mercurialis* adfirmat, miram quandam ad compescendam hæmorrhoidum fluxionem illos possidere efficaciam. *Mercatus Lib. VII. Tom. II.* ait: incredibili efficacia putredini & venenositati resistere. conf. quoque *Heurn. Lib. II. Method. ad Prax. Cap. XI.*

§. XXVIII.

Cavendum vero est, ne tamarindinata propinentur iis, quorum ventriculus & prima regio acidis ponticis humoribus abundat, nam acidum adaugent in ejusmodi subjectis & nihil proficiunt.

Scholion.

Ita hypochondriaci & aliis morbis chronicis detenti, ubi acidum copiosius peccat, a tamarindinatorum usu arceantur, nam

Mefues testimonio lædunt stomachum frigidum & debilitant.

§. XXIX.

Maxima cautela quoque videndum, ut eligantur tamarindi recentes, pingues & multis filis intertexti, acidi & paulo rufescentes, si intentioni nostræ satisfieri volumus.

§. XXX.

Notandum denique, quod tamarindorum fructus Arabum diligentia ad posteriores medicinæ cultores pervenerint. Nam prisca Græcorum & Latinorum medicina ad *Actuarium* usque horum usum ignoravit.

§. XXXI.

Cassia fistularis est filiqua oblonga, rotunda, cylindracea arboris Ægyptiæ & crescit in Alexandria coloris nigricantis, saporis subacris & subacidi, nauseosi. Vid. plenior descriptio in *Tract. Alpini de plantis Ægyptiacis*.

§. XXXII.

Fistulæ optimæ notæ sunt ponderosiores, recentes, pulpa pingui foetæ, in quarum dorso lineæ rufescentes conspicuæ

cuæ sunt. Hi si defunt characteres, parum efficaciam ab eorum usu redundat.

§. XXXIII.

Pulpa Cassiæ leniter laxat ob principium ibi residens dulce & subtili acedine temperatum, unde ad biliosos & acidos humores educendos accommodatissima est & præ ceteris jam prolatis absque singulari turba & calore id præstat, cum primis si recta methodo in usum trahatur.

§. XXXIV.

Optima est cassia in affectibus pectoris & morbis salinis arthriticis, item in calculo & ubi acidis ponticis humoribus primæ viæ scatent, uti in febribus catarrhalibus & quandoque in tertianis solida experientia practica id attestante. conf. *Rolfinc. de purgant. vegetab. Sect. III. Artic. II. cap. I. Phil. Grüling. Tract. 2. Med. Chym. de secund. univers. evacuant. generib. pag. 163. Riedlin. Lin. Med. Ann. I. p. 257.*

§. XXXV.

Notandum circa cassiæ administrationem est, quod, si illa ipsa scopo la-

xandi præbenda est, majori paulo in copia vel sola vel cum manna mixta recipi debeat, alias vel parum vel omnino non operatur. Id quoque diligenter attendendum, quod operatio melius succedat, si salia media admisceantur, præsertim tartarus tartarifatus: decoctum quoque cassiæ non uno haustu, sed successively in corpus ingerendum & ne anxietates & vomitus insequantur, potio calida superbibenda.

§. XXXVI.

Recte vero a cassiæ usu abstinent hypochondriaci, hysterica passione laborantes & quicumque ventriculi imbecillitate laborant ac flatulentis & colicæ passioni obnoxii sunt: prægnantibus quoque usum illius magnopere dissuademus.

Scholion.

Quamvis *Actuarius* Cassiam medicinam prægnantium vocet, non possumus tamen in illius sententiam jurare, cum *Hieronymo Capivaccio* teste in *Præct. Medic. Lib. VI. Cap. XVII.* nauseam moveat & tormina cum flatibus excitet. Quare etiam *Georg. Wolfg. Wedelius* in *Tract. de medicament.*

ment. facult. Lib. II. Sect. II. Cap. IV. cassiam propter flatulentiam hystericis minus prodesse perhibet. Quodsi itaque hystericis non conducit, recte etiam statuimus, prægnantibus ob foetus molem in ventre infimo distentis non esse suadendam, quia flatus accedentes majorem ventris distensionem & multa incommoda procurare possent. conf. in hanc rem Job. le Bon. in Therap. puerperar. pag. 309. Helid. de Padoan. in Cur. Et Consil. a Job. Wittich, edit. pag. 197. Et alii.

S. XXXVII.

Linum catharticum quoque in classem laxantium jure refertur, hæc enim curiosa veteribus incognita planta radici Parreiræ Bravæ novo Americano calculi remedio famigeratissimo admixtum & instar thée propinatum tam obstructionibus alvi, quam doloribus nephriticis egregiam medelam adfert. vid. Schediasma Beati Lochneri Medici quondam celeberrimi Norimbergensis de Parreira Brava.

Scholion.

Joachimus Camerarius celeberrimus ille Tubingensium Hippocrates maximopere

æstimat hujus plantæ virtutem & varia experimenta, ut certius de ipsius vi operandi edere posset judicium, cum hac herbula instituit, uti ex ejusdem *schediasmate vel corollario de lino cathartico* videri potest. Ejus sane infusum & quoque decoctum egregiam vim laxativam obtinet, neque est dubium, quin si practicis esset cognitum & in usum frequentiore pertraheretur iis in morbis, ubi laxativo remedio opus est, insignem effectum ab eo expectare possimus.

§. XXXVIII.

Manna laxans benignissimum ex fraxini ramis æstate ferventissima vel sponte, quæ purior & majoris pretii habetur vel incisione in corticem arboris facta, quæ impurior ac vilior est, exudat atque Solis calore in grana coalescit, quæ ex Calabria & Sicilia ad nos transmittuntur.

Scholion.

Magnum olim inter auctores de manna origine viguit dissidium, dum alii illam pro rore coelesti habebant, alii pro melle arborum ramis rostellis apum adposito, & quæ sunt plura ejusmodi figmenta a nobis
jam

jam non proferenda , quia temporis & mercaturæ solertioris beneficio satis jam cuivis curioso rerum medicarum scrutatori constat, mannam nihil aliud esse, quam succum arboris fraxini Solis calore concretum. Simile quid mannæ reconditum est in nostris betulis, quarum succus si tempore verno elicitur & evaporatur, mellago remanet ad instar mannæ dulcissima.

§. XXXIX.

Optima manna est illa, quæ prostat in lachrymis sive granulis puris, ficcis, crystallinis, coloris albi, saporis dulcis: hinc manna, quæ est in granis magis purgat, quam quæ prostat in baculis.

§. XL.

Virtus ejus laxans & deterfiva debetur soli volatili acri & ob dulcorem mellagineum simul etiam vim possidet acidus ponticos humores contemperandi, hinc optime præbetur iis, quorum primæ viæ scatent ejusmodi humoribus, v.g. melancholicis, catarrhosis, infantibus, gravidis, item iis, qui pectoris affectibus detinentur.

§. XLI.

Cavere vero sibi debent a manna omnes ii, quorum intestina flatibus turgida sunt, hinc est, quod in praxi haud infrequenter liceat advertere, quod quandoque praesertim hystericae & hypochondriaci ab ejus usu male se habeant, nec commode ferre queant mannam.

§. XLII.

Mannæ virtus non facile minuitur, licet multos annos in thecis Pharmacopæorum delituerit, estque tutissimum purgans & laxans, quod in majori dosi ad uncias aliquot exhibitum copiosas sedes facit, sine ulla tamen sanitatis offensa & ventris incommodo.

§. XLIII.

Notandum adhuc circa mannæ usum est, quod in dolore colico vehementissimo, ubi clysteres sine ullo levamine aliquot jam exhibiti fuerunt, sola manna in oleo amygdalarum dulcium liquefacta omnem dolorem ac obstructionem solvat.

§. XLIV.

Carthamus est planta, quæ in nostris regio-

regionibus crescit & pro tinctorio usu copiose hinc inde colitur, habet flores crocum fere æmulantes, quos sequuntur semina angulosa, oblonga, levia & papposa, quæ saporis sunt primum subdulcis, postea nauseabundi & sub forma emulsionis data alvum movent ac ferrosos humores educunt, imo oleum eorum recenter expressum ac illitum externe vires laxandi obtinet, unde horum feminum usus ab auctoribus medicis in hydrope præsertim, ictero, arthritide & similibus affectibus commendatur. vid. *Rolfinc. Lib. de purgant. facult. Sect. III. Art. I. Cap. I. Job. Nicol. Pechlin. Exercit. de purg. medic. facult. pag. 39. Job. Mich. in not. ad Schroëd. Pharmacop. pag. 700.*

§. XLV.

Myrobalani, qui vulgo in citrinos, chebulos, belliricos, emblicos & nigros vel Indos distinguuntur, adferuntur ex Ægypto & Syria & veteres cum primis Arabici medici, uti *Rhasis, Mesue* frequentissimo in usu eos habuerunt, unde inter plerasque Compositiones laxantes & purgantes myrobalani sunt recepti.

pti. Sed, ut verum fateamur, parum virtutis in illis residet & in exiccatis potius adstrictiva, quam laxans virtusprehenditur, unde iis meliori effectu passulæ, pruna & similia laxantia recte substituuntur.

§. XLVI.

Polypodii radix quoque inter laxantia benigniora locum habet, præsertim ea, quæ annosis quercubus ac fagis adnascitur: sapore gaudet dulci cum leni amaritie conjuncto. Veteres non sine ratione frequentissime in decoctis usi fuerunt hac radice iis in morbis, quos ab atra bile deduxerunt, videlicet in omni sanguinis ac lymphæ impuritate.

Scholion.

Sane hæc radícula in melancholia, malo hypochondriaco, scorbuto, scabie, colicâ ab acredine nata & in morbis pectoris, uti in tussi & asthmate non contemnendi est effectus, siquidem dulci suo mucilaginoso & subacri principio non tantum fibras rigidas & exiccatas humectat, sed & acidos ponticos ac viscidos humores temperat & blande educit, præsertim si cum aliis laxantibus in forma decocti ordinatur.

§. XLVII.

§. XLVII.

Verno tempore qui prodeunt tenelli flores omnium ferme plantarum, facultatem possident, leniter alvum excitandi, id quod de floribus persicorum, acaciæ, violarum, sambuci cumprimis valet.

Scholion.

Illustrissimam quandam Comitissam novimus, quæ singulis annis verno tempore summa cum evphoria loco curæ præservativæ floribus modo memoratis ad instar infusi theiformis utebatur. Sic quoque grata & tuta medicina solvens alvum patronis chocoladæ commendatur ab excellentissimo *Domino ab Hertoldt in medico suo evporisto pag. 67.* nempe suasor est illis, ut sumant bolum castaneæ magnitudinis de conserva florum persicorum superbibendo aquæ haustum & duabus postea horis consuetum poculum chocoladæ ad uncias duas. Eadem conserva vel etiam syrupus persicorum utiliter adhibentur in vermibus infantum, in ictericâ passione & hydropisi. Floribus item sambuci nihil est præstantius in sero educendo & obstructionibus viscerum referendis, unde vulgari experimento sco-

po alvum laxandi & sanguinem purificandi flores sambuci massæ farinacæ intingunt & butyro frixos deglutiunt. Violarum flores in acetario appositas alvum ducere plus semel observavit *Job. Nicol. Pechlin : de purg. medic. facult. Cap. IV. pag. 51.* Pulvis etiam violarum siccatarum ad drachmam unam exhibitus egregie purgat testibus *Pet. Poter. in Pharm. Spagyr. Lib. I. Sect. VI. Job. Camerar. Hort. Med. pag. 17.*

§. XLVIII.

Turiones pini arboris primo vere collecti vi expultrice tam per urinam, quam per alvum pollent & in morbis scorbuticis effectum laudabilem mihi sæpe præstiterunt. Huc spectant quoque cymæ sambuci, quarum efficacia in sanguine purificando & humoribus superfluis ac inutilibus evacuandis eximia est.

Scholion.

Circa sambuci cymas monendum, quod cæ quandoque vomitus moveant & tormina ac hypercatharsin faciant in tenerioris constitutionis subjectis, si majori copia adsumantur. Hæc vero incommoda præverti optime possunt, si in aqua prius paululum

lum

lum decoctæ cum aceto, oleo olivarum & sale communi loco acetarii in usum vocentur.

§. XLIX.

Extracta herbarum amararum cum aqua vel spiritu vini adornata & essentificata eximiam identidem in laxanda alvo efficaciam produnt & bilis simul balsamum restitunt.

Scholion.

Præ ceteris huic intentioni satisfaciunt extractum trifol. fibrin. centaur. minor. absinth. & eorum essentia. Maxime vero conferunt hujuscemodi essentia amaræ hypochondriacis, phthificis, scorbuticis atque omnibus iis subjectis, ubi ob acidum prædominans bilis iners fit & flatuum copia gignitur.

§. L.

In classsem lenissimorum laxantium jure quoque referri merentur Pilulæ balsamicæ nostræ compositionis, quas balsamicas eam ob causam vocamus, quia constant ex speciebus mere balsamicis nostrique corporis naturæ valde amicis, quæ sanguinis depurationi, intestinorum & viscerum robori, sordiumque
e pri-

e primis viis blandæ evacuationi sunt dicatæ.

§. LI.

Purgantium drasticorum ea est indoles, ut præter alia sali cuidam caustico, virulento, lancinanti debita symptomata non solum tormina & dolores in ventriculo ac intestinis concitent, sed etiam pulsus in arteriis mirifice adaugeant febremque quasi inducant, qua ratione maxima corpori accidit infirmitas, uti superius pluribus demonstratum fuit. Hæc vero cuncta incommoda à nostris pilulis non sunt expectanda, lenissime enim operationem suam exequuntur. Quapropter cujuscunque temperamenti subjectis, omni etiam ætati & sexui, cunctisque iis in morbis, ubi aliquid evacuandum est, tutissime & maximo cum effectu exhibentur.

§. LII.

Speciatim vero accommodatæ sunt temperamento melancholicis & phlegmaticis, quippe quorum alvus à natura segnior est & stimulo artificiali potissimum opus habet. Conveniunt inprimis sexui foeminino, itemque omnibus debili-

debilitatis , fedentariæ , literatæ atque delicatiori vitæ deditis hominibus.

§. LIII.

Effectum singularem præstant in plurimis morbis chronicis , ubi viscera amurca lenta , viscida & tenaci sunt obfessa ac tonus motusque ventriculi & intestinorum peristalticus est debilitatus , siquidem ob balsamicas cum lenioribus laxantibus & purgantibus commixtas species non solum balsamum sanguinis restituunt & obstructions auferunt, sed & in primis viis impuritates falso-acres, biliosas, pituitosas & viscidas latentes & fixius hærentes resolvunt atque leniter educunt.

§. LIV.

Cum primis autem prædictam ob rationem opem ferunt exoptatissimam in dispositione ad cachexiam, hydropem, icterum, in ventriculi & intestinorum inflatione & colica flatulenta.

§. LV.

Pariter quoque non contemnendum præbent effectum in principio diarrhœæ ac dysentericæ, quippe ea harum fluxionum est natura atque conditio,

ut prius eduſta bilioſa, acri, erodente materia, quam tunicas inteſtinorum valde ſenſibiles altius inflammaverit, proſtinus mitigentur & pauco temporis intervallo, præſertim ſi alia indicata remedia jungantur, plane cohibeantur.

§. LVI.

Notatu maxime digna eſt illa obſervatio, quam experientia crebriori habemus confirmatam, qua edocemur, pilulas hæſce non modo ſanguinis fluxiones v. g. menſium, hæmorrhoidum, lochiorum, ſi minus recte procedunt, & imminutæ ſunt, optimo cum ſucceſſu revocare, ſed etiam eas, ſi immoderatus fiunt, multum cohibere, moderari & in ordinem redigere. Rationem hujus effectus ſingularis non è longinquo petendam eſſe arbitror, ſiquidem & nimix & imminutæ hæ fluxiones inæquali ſanguinis circulo originem debent, cum vero hæ noſtræ pilulæ ob balsamicam & antispasmodicam, qua excellunt, virtutem, eximia polleant circulum ſanguinis in ordinem revocandi facultate, hinc facile apparet hujus tam ſingularis effectus ratio.

§. LVII.

§. LVII.

Præterea in malo sic dicto hypochondriaco spasmis dolorificis valde molesto, literatis & in statu Ecclesiastico constitutis hominibus perquam familiari ob vitam maxime sedentariam & meditationes profundas & nimium abstractas egregio sunt solamini, si nocturno tempore debita in dosi deglutiantur adjuncto simul salis nostri aperitivi decenti usu. Eundem effectum exerunt in malo hysterico foeminarum, siquidem hoc genus hominum fere semper alvi est adstrictioris & inde maximam percipit symptomatum exacerbationem, alvo vero ope harum pilularum blande reclusa statim melius habet, experientia quotidiana id comprobante.

§. LVIII.

Quin imo in morbis ab impuritate sanguinis à lymphæ & glandularum vitio oriundis, quales sunt lues venerea, gonorrhœa benigna vel maligna, sive feri vel puris ex urethra profluvium, scorbutus, scabies, earum usus longe præferendus cunctis tantopere laudatis atque ex drasticis purgantibus para-

tis Compositionibus , universam enim sanguinis & feri massam depurant & absque incommodo operantur , præsertim si in maligniori statu conveniens mercurii dulcis portio iis immisceatur earumque usus frequentius repetatur.

§. LIX.

Insuper non semel sed aliquoties experti sumus , paroxysmos febrium intermittentium præsertim tertianæ ab illarum usu bis vel ter repetito cum facilis aperitivi iusta dosi penitus conquievissent, nec facile rediissent. Imo certò adseverare possumus, specifica sic dicta remedia antifebrilia nunquam tutius offerri , ac si præmissis aliquoties hisce duobus medicamentis curatio instituitur & tum demum ea , quæ paroxysmos febriles auferunt , prudenter subjungantur. Quid quod in emendandis iis incommodis, quæ ab imprudenti per chinam chinæ harum febrium suppressione corporibus humanis sæpenumero accidunt, iis ipsis nulla medicina sit accommodatior, nam fomitem febrilem adhuc latitantem successive educunt, tonumque ac robur ventriculi & intestino-

stinorum optime restituunt languorem-
que hoc modo toti corpori paulatim
demunt.

§. LX.

Denique in febribus acutis cujuscun-
que generis circa tempus declinationis
recte offeruntur ad impediendam reci-
divam vel incommoda illa præcavenda,
quæ quandoque has febres excipiunt.
Tempore enim motus febrilis, ubi al-
vus ob spasmorum ferociam perpetuo
est occlusa, multæ circa primas vias
colliguntur impuritates, quas ut remo-
veat & è corpore releget medicus ne-
cesse est, ne ansa præbeatur lentæ fe-
bri vel diu adfligentibus chronicis ma-
lis.

§. LXI.

Non vero tantum curationi ma-
gnorum malorum inserviunt egregie,
sed etiam ad sanitatem conservandam
& ad morbos corpori imminentes
avertendos plurimum conferunt. Ita
graffantibus contagiosis febribus, præ-
sertim malignis, petechialibus, vario-
lis, morbillis, purpuraceis nullum
datur securius laxans & materiam
peccantem & infensam evacuans pilu-
lis

lis istis remedium , unde medicinæ præservatoriæ optime laudem merito sustinent.

§. LXII.

Cura præservatoria solennis verno & autumnali tempore beneficio harum pilularum optimè instituitur. Sumi vero debent per octo vel etiam quatuordecim dies, & noctu quidem ante somnum novem, matutinis vero horis septendecim, usque ad viginti. Usus rectissime interpolatur cum sale aperitivo viscerali nostræ præparationis, cum primis in iis subjectis, ubi materia peccans morbifica profundius parietibus ventriculi ac intestinorum infixæ hæret. Hac methodo idem fere effectus, qui ab aquis medicatis naturalibus vel vinis medicinalibus expectari potest cum minori sumtuum jactura obtinebitur.

§. LXIII.

Extra tempus vernale & autumnale ad præservationem singulis mensibus bis aut ter adhiberi possunt noctu ante lecti ingressum & mane hora sexta vel septima. Quod si vero quis segnioris est alvi a longo jam tempore, is optime
sibi

sibi consulet, si earum usum singulis septimanis bis continuat non neglecta diæta accommoda.

§. LXIV.

Dosis ad ætatem dimetienda est. Nos consuevimus ut plurimum infantibus & pueris præscribere numero quinque usque ad novem, in provectiori vero ætate constitutis dosin ad viginti quoque pilulas extendimus.

§. LXV.

Circa diætam monendum, quod sub harum pilularum usu omnes acidi, nimium saliti, acres, concoctu difficiles, flatulenti & aromatibus calidioribus immodice conditi cibi, ut & lactinia recte evitentur. Abstinentum quoque a potu quovis spirituosiori, ut spiritu vini, frumenti, vino generosiori & cerevisia nimis lupulata sanguinem & humores commovente. Contra suademus cibos bonæ notæ chylum & sanguinem laudabilem suggerentes, cerevisiam tenuem vel vinum aqua pura dilutum. Denique animi tranquillitati summopere studendum. Hisce regulis diæteticis adhuc quædam cautelæ,

quæ circa usum harum pilularum observari debent, addendæ sunt ; nempe usus laudatarum pilularum , quamvis in prædictis affectibus egregius sit , at tamen in phthisi , hæctica , Peripneumonia , pleuritide , hæmoptisi , vomitu & mictu cruento , in dysenteria incrementum jam sumpta , minimè commendatur , sed satius est , ab illorum usu in dictis morbis penitè abstinere.

§. LXVI.

Nec minus Elixirium Balsamico-viscerale , meæ compositionis egregiâ pollet virtute tam obstructiones viscerum deobstruente quàm excretoria leniter stimulante , illudque per vînginti jam annos in praxi meâ , in curatione morborum chronicorum optimi effectûs , deprehendi.

Scholion.

Nam Elixirium hoc est medicamentum balsamicum , temperatissimum , blandam sanguinis , chyli , & humorum spirituascentiam promovens , obstructiones glandularum mesenterii , lienis , hepatis , reserans , acidum præternaturale , & bilem acriorem corrigens , & blandè è corpore educens ,
putre-

putredinem arcens : Egregium stomachicum, carminativum, nervinum & præservativum optimum à morbis chronicis est, quod in affectu sive malo hypochondriaco, scorbuto, cachexiâ, debilitate ventriculi, intestinorum & in tollendâ omnium viscerum obstructione, insignes imò non raro mirandos edit effectus, præsertim si ejus usus continuetur per aliquot menses. Commodè ejus usus instituitur aut paulò ante aut statim post cibos assumptos, hâc enim ratione medicamentum hoc chylicationem promovet, chylum balsamicâ suâ virtute condit, & blandè spirituosum sanguinem reddit. Hincque Genesis omnium supra dictorum morborum, utpote originem & ortum ventriculo & viscerum obstructionibus debentium, impeditur. Verissimus enim canon medicus est ; Qualis cibus & ventriculi constitutio, talis chylus, qualis chylus, talis sanguis & lympa, qualis lympa & sanguis, tales sunt spiritus, & quales spiritus, talis vita & sanitas. Dosis hujus medicamenti est à guttis xx. ad xxx. Vehiculum potest esse Cochlear vini vel cerevisiæ.

§. LXVII.

Oleosa, ut oleum amygdalarum,

I 5

oliva-

olivarum, quia intestina lubricant & demulcent & hac sua operatione fecum exclusionem adjuvant, recte etiam inter mitissima laxantia locum sibi vindicant & meretur de iis dici, quod sint medicamentum ad multa efficacissimum, præsertim vero in alvo constipata tutissimum & probatissimum.

§. LXVIII.

Pruna quoque Damascena, passulæ, poma Borstorffiana in siccitate alvi subjectis præsertim melancholicis & cholericis nullo non tempore conveniunt, eorumque brodium omnibus in morbis tam chronicis, quam acutis acceptissimum est, securissimum ac vulgatissimum.

§. LXIX.

Ex regno vegetabili restat adhuc commemorandum nobilissimum quoddam & absque dubio omnibus gratissimum laxans, nempe vinum Mosellanum, quod ditiores loco medicinæ laxantis summo cum effectu verno & autumnali tempore uti possunt: nam methodo *Frid. Hoffmanni celeberrimi Archiatri & Consilarii Borussici* potum & usurpatum

tum non solummodo per diuresin operatur, sed & altero die alvum adaperiendo stabulantes in corpore impuritates egregie educit.

Scholion.

Eapropter nulli dubitamus, quin in ventriculi imbecillitate, tumore & infarctu hepatis lienisque, in arthritide frigida, catarthis frigidis, in omni demum virium debilitate effectum maximum vinum Mosellanum exerat.

§. LXX.

Causas physicas vero effectus hujus adaperientis & laxantis si indagare nobis animus est, nullas alias invenire licet, quam quod vina Rhenana cum primis Mosellana abundant sale non tam tartareo, quam potius nitroso calcareo, ob quam rationem virtute universali aperiente gaudent.

Scholion.

Ante octodecim circiter annos Illustrissimo Libero Baroni de Ratzenhausen legato tunc temporis a Serenissimo Duce Wirtembergico misso ad Potentissimam Regnam Angliæ & Status Generales maxime spectabili, cujus comitatu ex singulari gratia

tia mihi interesse licuit, curiose, ut eximius amator studii physici erat, de natura & constitutione soli (in quo vinum Mosellanum alitur) quærenti, incolæ istius regionis apte responderunt, quod terra ista, ubi vitis colitur Mosellana, valde sit foecunda sale nitroso tartareo, hoc percepto nullus dubitavi Illustrissimo legato submisisse demonstrare, sal illud nitrosum tartareum esse in causa, quod vina hæc virtute & diuresin excitandi & alvum satis largiter aperiendi gaudeant, nec facile inebrient inque temperamentis cholericis & morbis a calida causa productis, æstate quoque meliori ratione, quam alia vinorum genera ferri queant; quas meas rationes consensu suo erudito legatus hic virtutibus & literatura elegantiore splendidissimus corroborare sustinuit.

§. LXXI.

Discussis itaque iis laxantibus, quæ ex vegetabilium classe depromi possunt, jam ad ea progredimur, quæ in regno animali prostant, ubi nobis consideranda occurrunt, urina vaccarum, lac asinum, lactis serum & sic dictum saccharum medicamentosum.

§. LXXII.

§. LXXII.

Quod attinet urinam vaccarum, notum est, in Gallia hoc tempore quoddam genus medicationis maxime celebre esse, nempe vilioris fortis homines & ex ditioribus ii, qui sanitatis obtinendæ studio nihil non tentant, loco thermarum & acidularum urina vaccarum, quam l'eau de mille fleurs adpellant, mense Majo, ubi herbis salubribus vescuntur vaccæ, utuntur & quidem per quadrantem horæ semper quartam mensuræ partem bis vel ter avide hauriunt insuper bibendo jusculum & corpori motum imperando. Qui vero a meracæ urinæ potu abhorrent, loco illius consumunt sal amarum alcalinum, quod per evaporationem ex urina paratur & eadem methodo in aqua pura solutum usurpant. Cura hæc in rheumatismo, in arthritide frigida, podagra, hydrope, dolore ischiadico, asthmate humoroso & aliis multis morbis a medicis Gallis maxime celebratur & ab ægrotis ad decem & ultra dies continuatur.

Scholion.

Hoc sane remedii genus, quamvis plurimorum palato non arrideat, est tamen in se & sua natura tantæ ad chronicos rebelles morbos subigendos virtutis, ut vix ulla medicina possit cum hac ipsa comparari.

§. LX XIII.

Effectus catharticus hujus urinæ non aliunde deducendus, quam a sale amaricante & alcalino, quod ad salis ex vegetabilium incineratione collecti naturam proxime accedit.

Scholion.

Quodsi urina hæc cum acido spiritu commiscetur, effervescentia statim exurgit, manifesto indicio, sal alcali in sinu suo fovere urinam. Quando porro hæc urina lege artis chymica evaporatur, accipimus primo sal amarum, quod spiritu vini rectificatissimo solutum largitur tincturam amaram acrem, reliquum sal vegetabilis naturam habet & in crystallos purissimos reduci potest.

§. LX XIV.

Maxima vero cautela observare debent ii, qui aquam istam mille florum
potant,

potant, ut ante ejus usum prius corpus a saburra biliosa impura mediante laxante medicamento liberent, ne, dum evacuationem per inferiora expectent, vomitorium effectum per superiora experiantur.

§. LXXV.

Non facile committendum, ut æstate ferventissima instituaturs hæc cura, siquidem praxi attenta compertum habent medici Galli, omnes fere male se habuisse, qui æstate calidissima & regnante Syrio usi fuerunt hoc potu.

§. LXXVI.

Temperamentorum quoque ratio habenda, uti in aliis quibusvis medicamentorum generibus, ita etiam in hac polychresta per urinam vaccarum curandi methodo, ficcioribus enim & sanguineæ naturæ subjectis rarius convenit harum aquarum usus, phlegmatici vero & humoribus varii generis repleti effectum laudabilem ut plurimum inde expectare possunt.

§. LXXVII.

Lac asininum propter serum nitrosum abstergente & laxante virtute est
imbu-

imbutum ac in phthisi, tabe, obstructionibus viscerum, febre hectica, podagra, arthritide non sine singulari effectu adhibetur, quia præter laxativam virtutem simul insigni acres humores edulcorandi facultate pollet.

Scholion.

De lactis asinini usu jam *Hippocrates de victu acut. pag. 44.* mentionem injicit. *Plinius Lib. XXVIII, Cap. IX.* commemorat, quod plurimi asinini lactis usu a morbo articulari fuerint liberati. Quid quod *Cornelius Celsus Lib. IV. Cap. XXIV.* & *Sachsus in Miscell. Curios. Nat. Dec. I. Ann. I. Obs. 141.* ac plures alii exempla non pauca recenseant eorum, qui solo lactis præsertim asinini usu curati fuerunt.

§. LXXVIII.

Serum lactis & vaccini & caprilli insigni quoque deterfiva virtute gaudet & simul urinarias atque alvinas vias expurgat inque morbis biliosis & scorbuto sic dicto calido egregium prodit effectum. Idem iudicium ferendum de remedio isto tantopere celebrato, quod sacchari lactis nomine insignitur & ex lacte quoque præparatur.

§. LXXIX.

§. LXXIX.

Hiscæ expositis placet ad quæstionem, quæ inter medicos nonnullos fovetur, videlicet, quod laxantia dentur specifica, quæ humorem peccantem in certa parte corporis latitantem occulta quadam vi attrahant & e corpore projiciant, ea qua decet moderatione respondere. Nostra vero hac in re est sententia, purgantium æque ac laxantium operationem fieri mechanicè, nec locum ullum esse concedendum qualitatibus occulto quodam modo operantibus; interim tamen nullatenus poterit vocari in dubium, quod inter remedia laxantia magna intercedat differentia, & pro hac differentia etiam in his vel illis morbis rectè fiat eorum exquisita & quasi specifica electio.

Scholion.

Quemadmodum morborum genera in tres classes dispescuntur, nempe in febres, spasmos & atoniam: ita cuivis ex hac classe peculiaria laxantia magis accommodata esse non sine ratione statuimus. In febrili exæstuatione omne fere punctum ferunt tamarindi, quia non tantum laxati-
K vum

vum effectum edunt, sed propter gratum acorem insimul sitim sedant & nimium æstum extinguunt acrem ut plurimum & volatilem bilem effrenando. Ubi vero intestinorum & viscerum atonia præsens est, uti in morbis chronicis, v. g. cachexia, malo hypochondriaco, flatulentis & aliis ejusmodi afflictionibus, ibi rhabarbarum & aloëtica ob amaritiam suam balsamicam peculiarem opem ferunt; Non contemnendum quoque effectum exerunt in tabe, hæctica, phthisi & similibus morbis, ubi universalis adest corporis atonia & natura fere destructa est, lac asinum, serum lactis, & ejusmodi alia benigniora. Quando vero spasmodicæ intestinorum constrictiones morbum faciunt, uti fit in paroxysmis chronicarum perinde ac acutarum adfectionum: tunc soluta manna & cassiæ extractum, passulæ ac pruna Damascena optimum auxilium præstant. Eadem quoque laxantia recte adhibentur, si ejusmodi in casibus prima regio acidis humoribus ac sordibus referta est.

§. LXXX.

Ultimo loco non incongruum erit meminisse vulgaris erroris, qui circa laxantium usum laudatissimum ut plurimum

rimum fovetur, dum quidam medici nimis meticulosi in peste, febribus malignis, variolis, febre lenta, in febribus intermittentibus, in hæmorrhagiis, in dysfenteria ac diarrhœa, in epilepsia, item in gravidis, puerperis & infantibus vel prorsus ab eorum exhibitione abhorrent, vel plane inutilem eorum adsumptionem judicant, cum tamen dictis in morbis salutari cum effectu possint & debeant usurpari, uti ex sequentibus clarius patebit.

§. LXXXI.

In febribus continuis malignis exanthematicis semper eo annitendum est, ut alvus maneat aperta. Si enim alvus ægri per octo vel decem dies clausa relinquitur; magna colluvies vitiosorum humorum sub istis febrilibus commotionibus in primas vias confluit, siquidem ipse sanguis & reliqui humores resolvuntur in excrementum falso-biliosum, quod per hepatis & pancreatis ductus ad intestina delatum mora corrumpitur & morbo novum pabulum addit & funesta symptomata inducit, cujus generis sunt purpura, delirium, inflam-

matio faucium & capitis dolor. Optime vero his in casibus alvus laxatur clystere, remediis mannatis ac tamarindinatis.

§. LXXXII.

Quodsi vero in statu morborum jam commemoratorum laxativa opem eximiam & solamen non contemnendum adferunt: id ipsum sane majori effectu præstabunt declinante morbo: unde officio suo minus fatagunt ii medici, qui in solutione talismodi morborum verentur stimulantia exhibere metu, ne vires exhauriantur, cum tamen vix ulla medicina in hujusmodi morbi declinatione convenientior sit, quam ope benignioris laxantis alvi solutionem ob supra dictam rationem tentare.

Scholion.

Ipso enim in febrilis paroxysmi diutius jam continuato motu copiosissimæ fordes excrementitiæ biliosæ, viscidæ, quæ per alvum omnino evacuandæ forent, in prima regione subinde generatæ resident, sique hæ ope remedii solutivi e corpore rejiciuntur, natura sane ingenti onere liberatur: sin autem in corpore retinentur, nec ullum
medica-

medicamentum ad earum expulsionem directum propinatur, facile vel peior morbi recidiva vel alia mala supervenientia morbo expectanda sunt.

§. LXXIII.

Simili modo in curatione febrium lentarum nihil convenientius est, quam leni laxante humores in primis viis residentes evacuare, quo peracto deinceps roborantia & stomachica optimo effectu possunt subungi.

Scholion.

Causa enim hujus febris & sedes primaria in primis viis quærenda, ubi colluvies corruptorum humorum continetur, quæ intestinum illum lentum calorem & virium consumptionem inducit. Quod si itaque dicto modo tractatur hæc febris, protinus & acris calor ac conjuncta alia symptomata sese remittent & reiterata hac methodo penitus conquiescent.

§. LXXIV.

Illorum quoque opinioni minime subscribere possum, qui usum leniorum laxantium in febribus intermittentibus tertianis posthabent & omnem curan-

dispem ac fiduciam in exhibitione chin. chin. ponunt.

Scholion.

Constat enim experientia chinam chinæ nullo prægresso laxante humores acres & biliosos e primis viis educente adhibitam non tantummodo febrem tertianam in malignam cum summo vitæ periculo commutasse, sed & hydropem, lentam febrem aliosque graviores morbos produxisse. Adhuc mihi in memoria hæret recens exemplum Capitanei genere nobilis febre tertiana laborantis, cui a medico quodam absque prævia primarum viarum evacuatione statim china chinæ per aliquot dies oblata typum febris tertianæ in febrem malignam commutavit, ut in maximo vitæ discrimine versaretur.

§. LXXXV.

In hæmorrhagiis peracta venæsectione leniter laxantia usui sunt eximio & hoc nomine maxime commendari merentur pilulæ balsamicæ *Excell. Hoffmanni*, quæ non modo singularem virtutem possident fluxus sanguinis consuetos suppressos excitandi, sed & nimios quoque compescendi ac refrenandi,

di, si cum prudentia & methodo requisita adhibentur.

§. LXXXVI.

In principio diarrhœæ & dysent. quæ ab humoribus biliosis & acribus primis in viis stibulantibus originem ducunt, egregii quoque effectus sunt leniora laxantia, præsertim ea, quæ simul vim blande constringentem possident, hac enim ratione non solum fomes materiæ morbificæ in tempore tollitur, sed & fluxus contumacia optime præpeditur.

§. LXXXVII.

Epilepsia infantum frequentissime ab impuris humoribus in primis viis nidulantibus originem ducit: hinc ad ejus depulsionem lenioribus laxantibus, nihil melius ac convenientius existimo.

Scholion.

Frequenti praxi expertus testari possum, motus epilepticos longe tutiori via tolli hac methodo, quam omnibus aliis tantopere laudatis specificis. conf. *Misc. Nat. Curios. Dec. III. A. III. Obs. 88.*

§. LXXXVIII.

Non mediocre quoque solamen adferunt laxantia in gravidis præsertim iis, quæ alvum diutius clausam experiuntur & quæ naturæ sunt sensibilio-
ris, tenerioris, eamque ob causam hysteri-
cicis pathematibus frequenter tentantur.

Scholion.

Varia incommoda gravidis accidere possunt, si alvo strictiori laborant, facile enim hoc modo humores pravi coacervantur, qui mora acriores redditi spasmodicis insultibus, qui in hoc statu non sine periculo sunt, occasionem & causam præbent.

§. LXXXIX.

In puerperio leniter laxantibus nihil melius utiliusque est: nam in ipso puerperio multi impuri humores colliguntur, quibus in corpore relictis non possunt non gravissimi inde morbi generari.

Scholion.

Pessima hodie inter plurimos & sanitati puerperarum exitialis opinio invaluit, puerperas penitus non esse laxandas præsertim
pri-

primis diebus. Quam funesta vero sit hæc hypothesis practica, inter alia docet eruptio purpuræ in puerperis, quæ nullam aliam causam, quam neglectam impuritatum educationem agnoscit. Ad hunc itaque morbum præcavendum, nihil melius, quam tertio vel quarto die a puerperio motu & turbatione omni massæ sanguineæ cessante, balsamicas pilulas, uti sunt Hoffmannianæ, vel nostræ Vitæ balsamicæ, singulis tribus diebus exhibere, qua methodo puerperæ non modo a purpura, sed & aliis morbis gravibus præservantur.

§. XC.

In morbis infantum fere omnibus lenissima laxantia, qualia sunt syrupsus de cichorio cum rhabarbaro & manna cum absorbentibus nempe lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis commixta, potissimam curæ partem absolvunt.

CAPUT VI.

De Evacuantibus ex Regno minerali eorumque usu ac abusu.

§. I.

Discussis itaque, quæ de purgantium & laxantium ex vegetabili regno depromptorum qualitate & usu necessario dicenda erant, jam plano pede digredimur ad regnum minerale, ubi pariter intentio est disquirendi ea, qua libebit perspicuitate atque brevitate, quid natura & chymica manus ibidem produxerit, quod usui medico in evacuandis noxiis e corpore humano humoribus inservire possit.

§. II.

Ex minerali regno evacuatorium effectum exerunt, quæ certa encheiresi ex auro, argento, ferro, stanno, plumbo & mercurio ac antimonio parantur medicamenta: neque minus vim egregie humores incidentem & laxativam possident sal commune, nitrum, magnesia alba, salia thermarum & acidularum, ut sal Epsoniense, sal Ægratum, thermarum Carolinarum aliarumque,

rumque , arcanum duplicatum , terra foliata tartari, tartarus tartarifatus, tartarus vitriolatus , tartarus nitratus & quæ sunt hujus generis plura.

§. III.

Aurum propter fixitatem & arctissimam particularum inter se cohærentiam, quæ eapropter intimam dissolutionem prorsus renuunt , per se & in substantia datum plane nullam in corpore humano virtutem exerit : Si vero a nexu suo aliquatenus sejungitur, mediante aqua regia & partibus nitri adso- ciatur non modo curiosum experimen- tum fulminans , sed & medicina inde emergit laudatissimi ad purgandum usus.

Scholion.

Notabile est, quod quo fortius auri vis fulminans est , eo efficacius purgatoriam vim exerat : contra si parum vel plane non fulminat , exiguam quoque virtutem in purgando prodit.

§. IV.

Aurum acquirit suam virtutem pur- gantem & fulminantem a partibus ni- trofis arctius mediante solutione & præ- cipita-

cipitatione auri particulis connexis, siquidem ex mixtura aquæ regis & liquoris alcalini, nitrum poris auri tanquam corporis fixi adhærens, hunc purgandi & fulminandi producit effectum vid. *Cls. Frid. Hoffm. Dissert. de purgantibus selectioribus.*

§. V.

Quo purius est aurum, ex quo aurum fulminans componitur, eo majorem quantitatem pulveris solaris nanciscimur.

Scholion.

Quodsi aurum ducatorum ad hujus medicamenti præparationem impendimus, damnum quoddam ut patiamur necesse est, quia aurum ducatorum non est purissimum, quilibet enim ducatus tribus lunæ granis & totidem veneris participat.

§. VI.

Præcipitatio auri optime peragitur oleo tartari per deliquium; vel adhuc melius spiritu falis ammoniaci.

§. VII.

In compositione auri fulminantis maxime notetur, ne edulcoratio aqua simpli-

simplici frequentius reiteretur, alias vis purgandi magna ex parte perit.

§. VIII.

Usum, quod concernit auri fulminantis, sæpius in praxi mea expertus sum in principio morbi caduci, in alvi contumaci obstructione, in tumore & duritie abdominis, in colluvie verminosa educenda, in colica convulsiva spasmodica & pituitosa effectus laudabiles exerere.

Scholion.

Pulvis hic pretiosus ante octo circiter annos Religioso Memmingensi cuidam Ord. S. Spiritus de Roma in Saxia, hypochondriaco, vehementissima & ferme continua alvi obstructione laboranti, quæ omnium aliorum tum purgantium, tum laxantium effectum elusit, ad grana quatuor, interdum ad sex usque, granis aliquot arcani duplicati commixtus optimo successu pro una dosi frequenter a me fuit exhibitus. Quadriennium est, & quod excurrit, cum Senatorem quendam Imperialis nostræ obstructione alvi contumacissima una conjuncta colica spasmodico-convulsiva laborantem usu hujus auri medicinalis frustra aliis in
usum

usum vocatis e continenti quasi ex his molestiis eriperemus. Idem quoque auxilium in simili affectione expertus est ab hoc remedio pastor quidam Ottoburanus.

§. IX.

Notatu digna observatio est, quod adsumpto in corpus auro fulminante feces secedant nigræ, sicuti post usum martialium contingere solet.

§. X.

Pulvis solaris nostræ compositionis, egregium & summæ efficaciam est medicamentum, gaudet enim virtute tam corrigente acres & acidos humores, quam etiam laxante & antispasmodica inque morbis convulsivis miranda præstat.

Scholion.

Nos illius usum in colica convulsiva & spasmodica, in principio epilepsiæ, obstructionibus pertinacissimis, & motibus convulsivis sæpius exoptati effectus deprehendimus. Sic religiosus quidam Ottoburanus, Ordinis St. Benedicti, aliquot viginti circiter annorum, studiis ardentissime operam dans, ante octo circiter annos ob spiritus animales, meditationibus profundis
dissi-

dissipatos primum catalepsi sive ecstasi medica, in qua omnia membra instar trunci immota jacebant cum mentis & sensuum externorum quiete, corripiebatur & paulo post hæmiplexia & aphonia per triginta horarum spatium durante, adfligebatur, qui sumpta hujus pulveris solaris portione simulque administrata venæsectione summo Archiatro benedicente præter omnium spem restitutus fuit. Ita quoque in metu epilepsiæ & insignibus intestinorum torminibus hoc aurum ad granum unum cum specifico cephalico Michaëlis & Balsamo Regio nostræ compositionis remixtum aliquot vicibus exhibitum in Illustrissima quadam tenella Comitissa de Muggenthal egregii effectus expertus sum. Nec minus quoque observavi aliquot Religiosos in Monasterio Ochsenhausen dicto, colica spasmodico-convulsiva decumbentes maximum ex usu hujus medicinæ solamen percepisse.

§. XI.

Omnes tincturæ auri, quæ sub titulo splendido medicinæ universalis vel auri potabilis maximo pretio venduntur & distrahuntur, singulari virtute medicamentosa, si dicere volumus, quod
res

res est, omnino carent & si quid emolumenti in corpore præstant, id faciunt primas vias irritando & aliquot sedes movendo, quam operationem a menstruo corrosivo habent.

§. XII.

Aqua, in qua aurum liquefactum repetita vice extinctum fuit, virtute anthelmintica ex observatione *Poterii in suis operibus* & *Kesleri in processibus chymicis* gaudet.

§. XIII.

Circa medicamenta ex auro præparata illud monendum, quod securius in forma pilulari aut liquida, quam in pulvere in usum ducantur.

Scholion.

Experientia constat practica infantibus ad grana aliquot pulverem fulminantem exhibitum præsentente lacte corrupto & acido bilioso in ventriculo & intestinorum canali maximum damnum intulisse tenellis corporibus. Quod si vero in forma pulveris præscribere allubescit, ultra granum unum arcano duplicato vel crystallo montana commixtum pro una dosi non facile est exhibendum infantibus.

§. XIV.

§. XIV.

Ex Argento spagyrica arte quoque conficiuntur medicamenta alvum ducentia, quæ irritando & stimulando ventriculum & intestinorum canalem illorum motum peristalticum vegetiorem reddunt & abundantio-rem effluxum humorum faciunt sicque intestina a superfluis ferositatibus liberant.

§. XV.

CrySTALLI lunæ ob virtutem cathartica-
cam & hydragogam insignem olim ma-
xime celebres fuerunt & pilulæ, ex
ipsis compositæ ad educendas hydro-
picorum aquas ceu specificæ frequenti
in usu erant.

§. XVI.

Circa usum dictarum pilularum ma-
xime notandum, illas frequenter peri-
culosum & sæpe funestum effectum
edidisse, nam praxi medica constat, il-
larum adsumtionem repetitam cruen-
tas sedes cum omnimoda virium pro-
stratione subsequutas fuisse.

§. XVII.

Tinctura Lunæ, quæ ob admixtam
L vene-

venerem cœrulei est coloris aliaque medicamenta ex argento confecta magni olim a chymicis æstimata fuerunt & eximie commendata sunt in chronicis capitis affectibus, cum primis vero in epilepsia, vertigine ex viscidis & abundantibus humoribus ortum ducentibus. Quicquid vero in his morbis efficiunt, id maxime præstant, succedanea humorum viscidorum resolutione & evacuatione.

§. XVIII.

Quod attinet ferrum, limatura illius cum iudicio & prudentia medica exhibita obstructions viscerum ac intestinorum egregie solvit, dum non infrequenter, uti sæpius observavimus, unica dosis quinque vel sex sedes concitavit.

§. XIX.

Præcipuum momentum circa prudentem limaturæ martis adhibitionem, si effectum aperientem & laxantem inde expectare velimus, in eo consistit, ut diligenti subjectorum, quorum curam suscepimus, habita ratione iis tantummodo præbeatur, qui acidum primis in viis superabundans fovent: præfente

fente enim acido copioso effectus exoptatus sequitur, nam acidum a marte resorptum convertitur in vitriolum, quod sæpenumero alvum satis liberaliter maximo cum emolumento dejicit; in defectu vero acidi tonus ventriculi & appetitus prosternitur, & obstructions incrementum capiunt vel pertinaciores fiunt.

Scholion.

Haud ita pridem balneator quidam in Imperiali nostra ægrotanti fœminæ siccioris & cholericæ constitutionis per octo septimanas limaturam martis in substantia singulis diebus bis sat larga dosi maximo cum damno sanitatis exhibuit, dum nempe mars acidum paucum, quod in ventriculo præsens erat, omnimode absorpsit hacque ratione omnem appetitum sustulit & tumorem ventriculi ac abdominis cum insigni alvi obstructione & spasms dolorificis produxit.

§. XX.

Aquæ minerales sive acidulæ operantur per alvum plerumque mediante vitriolo martiali: nam vitriolum ipsum martis ad drachmam unam exhibitum

modo decenter aqua fit dilutum, optime operationem per inferiora absolvit.

§. XXI.

Omnes martis essentiaë cum temperatis vegetabilium succis præparatæ v. g. cum succo cydoniorum, tamarindorum, pomorum Borstorffianorum, acetosæ, acetosellæ, citri, berberum, ribium largius oblataë haud infrequenter eximie alvum sollicitant. Nec minus tinctura martis Solaris obstructiones tam viscerum, hepatis, lienis, & glandularum mesenterii, quam intestinorum maximo cum emolumento ægrotantium solvit.

§. XXII.

Circa usum martialium candidissimo notetur calculo, quod haud convenient subjectis constitutionis tenerioris & calidioris vel quorum hepar aut lien aliaque abdominis viscera scirrhusa & indurata sunt, nam nihil aliud ejusmodi in corporibus efficiunt, quam ut anxietates, dolores, tormina & spasmos excitent, symptomata & obstructiones vehementiores & pertinaciores reddendo.

§. XXIII.

Medicamenta e venere parata facultate expultrice quoque gaudere testatur tinctura cœrulea spiritu urinoso ex illa elaborata, quam dosi exigua & adæquato vehiculo exhibitam canalem intestinorum a saburra viscida acida & biliosa per sedes aliquot liberando in motibus convulsivis, epilepticis, e ventriculo originem ducentibus & in morbis e vermibus propullulantibus egregiam medelam attulisse medici fidei compertæ mihi retulerunt.

§. XXIV.

In genere hic æque de venereis ac aliis medicamentis metallicis notari velim, quod longe majori fructu in usum trahantur in corporibus vitiosis humoribus abundantibus, cachecticis & segnioris constitutionis, ubi intestinorum canalis viscida, pituitosa, tenaci & verminosa materia repletus est: nam in naturis constitutionis cholericæ & biliosæ & ubi ventriculus multis falsis aut biliosis succis abundat, eundem felicem effectum ab usu horum medicamentorum vix experiemur.

§. XXV.

Speciatim de pharmacis ex cupro præparatis adhuc monendum, quod illorum usus moderatus esse debeat ob eorum corrosivam & septicam indolem, in subjectis enim sensibilibus facile movent vomitum, neque minus pulmonibus infesta sunt, hinc jure in classem remediorum infecurorum referuntur.

§. XXVI.

Ex jove præparari alvum stimulantia plurimis practicum fere incognitum est: nihilominus experientia inconcussa optima veritatis medicæ magistra confirmatur, sal stanni eximia laxante & vermes necante virtute polle- re: Sic experimentum potest institui cum vulgari stanni solutione, quæ ad scrupulos duos cum vehiculo aqueo sumpta largiter satis alvum movet.

§. XXVII.

Saturnina communi medicorum suffragio molestissimam alvi constrictionem efficiunt & ad tormina & spasmodicas affectiones disponunt, & in hoc quidem ipsorum opinio a veritatis tramine

mite non aberrat : interim tamen negari etiam nequit, quod aqua, in qua plumbum liquefactum repetita vice extinctum fuit, egregia virtute anthelmintica gaudeat.

Scholion.

Carolo IX. Regi Galliaë vehementer à vermibus adfecto plurimis remediis incassum adhibitis celebris tunc temporis medicus Harlæus aquam hujusmodi insigni cum fructu adhibuit, quam deinceps alii medici in pluribus ægrotis, cum primis vero in infantibus ob verminosas passiones morti proximis, utilissimam deprehenderunt.

§. XXVIII.

Rationem vero agendi, quâ metallum hoc colluviem verminosam e corpore eliminat, hanc esse opinor; constat enim quævis metalla in sinu suo acorem quendam fovere, qui liquefacto prius aut saltem extreme ignito metallo ob poros hac ratione apertos facilius egredi & aquæ immisceri potest, insuper acor ille in omnibus metallis delitescens ipsa ignitione augetur. conf. pluribus *Tachenius* qui in *Hippocrate Chym.* sufficienti ratione id demonstravit.

§. XXIX.

Ex mercurio sublimato venenorum corrodentium principe & mercurio vivo instituta decenti trituratione in mortario lapideo per sublimationem convenientem præparatur medicamentum egregium, quod nomine mercurii dulcis & non modo præstanti virtute salivatoria pollet, sed & purgantibus congrua dosi admixtum humores lentos, pituitosos ac putridos incidendo & evacuando eximiam opem confert, unde in morbis, qui ex viscositate lymphæ & glandularum obstructione fiunt, si cum prudentia adplicetur, laudatissimum erit usum.

Scholion.

Ita in scabie humida, colluvie verminosa, in febrium intermittentium præsertim quartanæ contumacia, gonorrhœa, fluore albo & aliis morbis ab impuriore venere pronatis usum habet haud contemnendum, si purgantium extractis vel pilulis immisceatur & usurpetur.

§. XXX.

Corporibus cacochymicis, colluvie humorum acrium biliosorum in primis viis

viis abundantibus opportune mercurius dulcis non exhibetur, neque utiliter datur in temperamento calido cholerico & ubi corpora spiculis salinis scatent.

Scholion.

In praxi observavimus subjecta temperamento bilioso gaudentia a granis sex mercurii dulcis exhibitis plus purgata fuisse, quam alia a granis quindecim; experientia quoque didicimus, scabiem siccam aliosque morbos ab abundantia salium ortum ducentes ab usu mercurii dulcis potius exasperari quam mitigari.

§. XXXI.

Rotulas e mercurio dulci cum saccharo in aqua rosarum soluto compositas, in eliminandis lumbricis optimi effectus in praxi deprehendimus. Idem quoque præstat aqua, in qua mercurius vivus elotus & aliquamdiu decoctus fuit.

§. XXXII.

Lapis bezoardicus mercurio dulci exigua dosi permixtus non solummodo salivationem præcavet, sed & illius additione ex recensione *Excell. Rosini Lentili*

tillii Archiatri Serenissimi Ducis Württembergici Fautoris mei maxime honorandi efficacius anthelminticum evadit. vid. Clarissimi Auctoris Miscellanea medico-practica pag. 24.

§. XXXIII.

Convenientissime mercurius dulcis in forma pilularum aut boli exhibetur. Si vero ægroti illum in forma pulveris petant, medicus illis imperat, ut cum vehiculo sufficienti pulveres adsument & os post adsumtum pulverem aquæ fontanæ gargarismo eluant, alias mercurius facili negotio longiori ibidem mora noxam palato inferre ac salivationem & faucium tumorem excitare potest.

§. XXXIV.

Si tibi volupe est, salia abstersiva fixa, uti e.g. arcanum duplicatum, sal absinthii mercurio dulci, qui in febribus intermittentibus præ aliis purgantibus egregii effectus est, in forma pulveris admiscere, cave ne mercurius dulcis intimius fortiterque cum salibus teratur, sed saltem levidensi manu mediante cultro commixtio fiat.

Scholion.

Scholion.

Etenim a salium arctiori connubio deleteriam rursus induit naturam & corrosivus evadit largioremque salivationem & alvi fluxum periculosum facili negotio inducit. Hinc consultius tutiusque salia in mortario non commisceantur cum mercurio aut omnimode omittantur.

§. XXXV.

Circa Mercurii dulcis præparationem adhuc monendum, quod frequentiori repetita sublimatione omnem vim laxantem & cathartica penitus amittat. Hinc nonnulli practici superflue & absque fructu commendant mercurium septem vel octo vicibus sublimatum, utpote privatum omni vi purgante. *Excell. Dn. Deckers Lugduni Batavorum Professor Celeberr.* (sub cujus manu ductione fidelissima ægrotos in Nosocomiis decumbentes solebam visitare) mercurium dulcem decies sublimatum vi laxante prorsus orbatum in *Collegio suo chymico* demonstravit.

§. XXXVI.

Ceterum mercurii dulcis usus moderatus & providus esse debet, quia ut
alia

alia magnæ operationis medicamenta perverso usu facile noxam corporibus præsertim tenerioribus ut infantibus & quæ spasmis ac convulsionibus facile patent, adferre potest.

Scholion.

Recte monet *Bontekoë in fundamentis medicis pag. 64.* quod mercurius dulcis non tam dulcis sit, ut vulgo putent, quia in immodica dosi sumtus in venenum degeneret.

§. XXXVII.

In numerum remediorum per alvum evacuantium jure refertur etiam sal commune. Si enim uncia una in dimidia mensura aquæ simplicis soluta hauriatur, absque ullo incommodo ultra sex vel septem sedes excitabit.

Scholion.

Tempore Itineris nostri, in Angliâ plures fontes non incelebres erant, qui verum sal commune in sinu suo fovebant & circumspecte poti satis fortiter purgabant & multis ægrotis graviter laborantibus insigne levamen adferebant. Sic notatu quoque dignum est, esu halecis recentis nec diuturniori in aqua vel aceto a salibus liberati
alvum

alvum apertiozem reddi, quam ob rem a quibusdam medicis Amstelodamensibus, cum quibus amicitia intimior nobis intercedebat, instar medicinæ laxantis subjectis segnioris alvi commendatas fuisse haleces vel sal commune in aqua dissolutum novimus. Satis quoque patet effectus salis communis purgatorius, si clysteribus additur & ano infunditur: nam in vehementissima alvi obstructione reliquis clysteribus incassum adhibitis, clyster ex sale communi & aqua paratus efficaciam suam laxativam certissime prodit.

§. XXXVIII.

Inter omnia ferè laxantia eminet hodierno tempore magnum Italarum polychrestum, quod ab illis il polveredel Conte di Palma, ab aliis vero Magnesia alba sive Panacæa solutiva vocatur. Hæc medicina insignis primùm Roma à Dn. D. Cœfferlin olim Reverendiss. & Celsiss. Principis Campod. Archiatro celeberrimo, Fautore ac Amico meo honoratissimo, ad nos advecta & magno cum ægrotorum commodo distributa fuit.

Scholion.

Haftenus nullum laxans inventum est,
quod

quod tam blande in corpore humano operationem suam perficit, quamvis enim Medicus dosi excedat, nullum tamen damnum ægroto inde accidere potest, id quod de aliis laxantibus & quidem lenissimis dici haud potest.

§. XXXIX.

Lenissimum hoc medicamentum, quod nihil aliud est, quam terra nitrofa acido suo sale privata, in primis corporis humani viis latens acidum, una cum bile avidè absorbet, inque sinum suum falso-acidos, acres & biliosos humores recipiendo tuto ac blande laxat. vid. Epistola Dn. D. Praunii Reverendiss. Principis Campod. Archiatri & Physici urbis Imperial. Campod. ord. maximè celebris, Fautoris ac amici mei integerimi, Valentini Praxi infallibili inserta, p. 729.

Scholion.

Magnesia cum quovis acido vehementem subit effervescentiam, eoque solvitur, atque in solutione saporem admodum salsum amarum contrahit, qualis non ab ullo alio alcali terreo sive lapidibus cancrorum vel matre perlarum exoritur; hinc facile licet

licet colligere , medicamentum hoc tunc demum laxativum effectum præstare, quando ab acido in ventriculo nidulante saturatum & solutum , in sal tertium amarum mutatur , quod etiam frequens corroborat experientia , qua constat hypochondriacos utpote acido abundantes , melius quam illos , quorum ventriculus viscidâ tenaci , & pituitosâ materia oppletus est, hac medicinâ purgari.

§. XL.

Caveant itaque sibi ab usu tantopere laudatæ medicinæ omnes ii , quorum ventriculus non superabundat acido , quales sunt phlegmatico temperamento præditi , & qui ventriculo debili , & appetitu prostrato laborant , quia Magnesia ut alcali nimis absorbendo acidum ventriculi , quod tamen ad solutionem ciborum , in certa proportione necessarium est, penitus enervat , unde appetitus plus adhuc destruitur , & opus digestionis vitiatur, maximè si frequentius in usum trahatur.

Scholion.

Non ita pridem à Reverendissimo quodam Præ lato ventriculo debili & temperamento

mento phlegmatico prædito, mihi fuit relatum, se suafu Medici ordinarii, doses aliquot Magnesiæ sumfisse, sed usu hujus medicinæ appetitum antea fatis adhuc vegetum penitus, abolitum fuiffe.

§. XLI.

Notabile circa Magnesiã albam hoc observatur, quod tam diu effectum laxativum exerat, quamdiu noxios biliofo-acidos humores in corpore invenit, his autem prorsus exturbatis, non amplius laxabit, licet sæpius exhibeatur.

§. XLII.

Inter medicamenta deobstruentia & omnia excretoria ad secretionem impuritatum leniter stimulantia, optimo jure etiam meretur referri nitrum, cujus virtus medica est ita insignis, ut Medicus prudens in medendo minimè ejus usu carere possit. Et facile ausim asserere illud, quod Sylvius de opio dixerit; se nolle esse Medicum absque opio, forsitan meliore ratione de nitro: me nolle esse Medicum sine nitro. Et revera res sic sese habet, ut nullus dubitem, omnes ingenuos Practicos assensu suo hanc sententiam meam corroboraturos esse.

Scholion.

Scholion.

Nam sal hoc neutrum naturæ nostræ ita amicum & conveniens est, ut non facile ullum incommodum in corpus nostrum ex usu illius moderato redundet, sed potius ad gravissimos morbos amoliendos, qui ab abundantia bilis, sanguinis & humorum orgasmo eorumque acrimonia ortum ducunt, nullum hæctenus inventum sit excellentius & præsentius remedium; ita ut *ille Anglorum celeberrimus Cancellarius Baconus Baro de Verulamio in historia vite & mortis* huic sali vitam prolongandi, si sæpius ad scrupulum pro dosi offeratur, haud dubitaverit adscribere, & certè si ullum genus remedii, titulum medicinæ universalis dignè meretur, & nitro purificato & communi aquæ, bonæ notæ, eum attribui posse, non absque ratione cum *Celeberr. Frid. Hoffmanno*, statuo. Nam si alvus ad officium suum reddendum, stimulanda, si urina solvenda, si corpus nostrum spasmo & dolore est affectum, ac nimio æstu calet, transpiratioque liberior est efficienda, certe nihil datur præsentius in rerum natura, nitro. Si acrem & virulentam humorum biliosorum indolem, quæ diarrhœæ, dysenteria,

M

teria,

teriæ, febrium biliosarum, ardentium etiam & periculosissimæ ventriculi & intestinorum inflammationis productrix est, corrigere ac enervare intendimus, certe id quam optimè per nitrum peragi posse experientia frequens testatur. Nam inter certa & secunda refrigerantia, febrilem & inflammatorium æstum temperantia, in natura nitro haud par invenire licet. Nitro porro maxima vis inest coagulatum sanguinem & humores crassos resolvendi, nam nitrum purissimum in aquâ solutum, sanguini coagulato è vena jam egresso, immissum, eum & fluidiorem & coloratiorem reddit, dum obscure nigricantem in purpureum & miniatum rursus colorem immutat.

§. XLIII.

Præter jam laudatas eximias virtutes, vias obstructas in renibus aperit, nitrum, concreciones salinas tartareas, quæ generationem calculi causantur, & removendo & impediendo.

§. XLIV.

Illis, qui laborant sic dicto malo hypochondriaco à spastica & flatulenta sanguinis in vasis ventriculi & intestinorum stagnatione, originem ducente, nullum majus

majus solamen contingit, quam ex decenti nitri usu, nam nitrum sanguinem stagnantem resolvit, spasmorum & dolorum atrociam quam optime lenit & demulcet. *Illustris Frid. Hoffmannus in dissertatione de salium mediorum excellentie & purgante virtute*, hanc sententiam confirmat. Ego verò ingenuè fateor, inquit jam sæpius laudatus Auctor, in tanta remediorum sylva nullum nitro par reperio, quod tam potenter spasmos solvat, flatus discutiat, dolorumque sævitiam mitiget. Hinc ejus usus in Colica spasmodica seu convulsiva non satis digne prædicari potest. Si ab atroci dolore & spasmo transpiratione, vel sudor, vel urinæ fluxus præcluditur, si alvus dura & stricta manet, sanguinisque salutare illæ & consuetæ per hæmorrhoides, per uterum, etiam in puerperis, excretiones deficiunt, nitrum decenter exhibitum spasmos & dolores sedat, & hac ratione liberiori facto per tubulos itinere, saluberrimos hos fluxus restituit. Quum vero ex iisdem vasorum & viscerum spasticis stricturis validioribus,

liberiori sanguinis cursu impedito, tanto major humorum motus & impetus ad alias easque remotas partes subinde contingat, hinc vasa à nimia congestione distenta reserantur, & immodicæ sanguinis fiunt profusiones, unde hæmoptysis, nimius narium, mensium vel hæmorrhoidum fluxus, aut miçtio cruenta suam ducunt originem. Si tale quid incidit, summum in nitrosis medicamentis est auxilium, quæ spasmos removendo, non adstringendo, dum liberiores cursum sanguini restituant, profluvia illa immoderata & enormia sistunt. Hactenus Hoffmannus.

§. XLV.

In numerum salium mediorum, quæ naturæ nostræ congrua & valde salubria sunt, haud immerito etiam referri valet saccharum, quod convenienti & non excessiva dosi sumtum, non ita sanitatem lædit, ut à quibusdam Medicis neotericis culpatur, licet non in omni generis morbis vel quovis tempore omnibus individuis conveniens sit.

Scholion.

Scholion.

Quando quidem saccharum est sal dulce, amœnum & blandum, mixturæ sanguinis & humorum plane haud hostile, nam acidos biliosos humores temperat, & emolliendo primas vias, leniterque contextum fibrillarum intestinalium vellicando, alvum fluidiorem & agiliorrem reddit.

§. XLVI.

In classẽ laxantium summo quoque jure referuntur salia omnia thermarum & acidularum, ut sal Egranum, sal Carolinarum, Schwalbacensium & aliarum thermarum. Quantos hæc salia effectus vi sua aperiente, sanguinis depuratoriâ & laxante, in morbis chronicis extirpandis præstent, in vulgus notissimum est.

§. XLVII.

Non tantum autem Germania nostra, sed & aliæ Europæ regiones, ut Gallia, inprimis verò Anglia, fontes medicatos frigidos alunt, qui sal virtute aperiente & laxante præditum, largiuntur. In-

ter quos in Anglia maxime famam acquisiverunt Ebshamenses, qui ob salum amarum, quo gaudent, primas vias absque omni violentia ab omnibus impuritatibus liberant. Hoc sal verum & non adulteratum, haud ita pridem Excell. Dn. Frid. Hoffmannus ex Anglia obtinuit, ac insimul illi relatum fuit, libram medicam unam vix drachmam ejus dimidiam suppeditare, instituitque laudatus Autor cum eo experimentum, miscendo & fundendo illum cum pulvere carbonum & massam inde sulphuream nactus est, purpuream, hepatis sulphuris exquisitè similem. De hoc genuino sale *Nehemias Grew* peculiarem edidit tractatum, in quo laudes atque encomia hujus salis refert. Hoc sal, inquit celeberrimi nominis Medicus ille Anglus, nunquam sua virtute cathartica destituitur; in morbis permultis gravioribus efficacissimum remedium præbere dicitur, nec unquam aliquid mali, si appositè præscribatur, procreat. Purgantium ferè omnium lenissimum existit, humores non exagitat, & nunquam ægritudines, deliqua,

quia , & tormina excitat. Laudatur hujus salis usus in morbis ventriculi, cardialgia, immodicis vomitionibus, & calida affectione hypochondriaca. Commendatur etiam in intestinorum & imi ventris morbis, in colico & nephritico dolore, vermibus, urinæ ardore & suppressione, ictero, in passione hysterica. Præterea capitis affectibus egregie opitulatur, atque in cephalalgis, vertigine, deliriis, oculorum inflammationibus cum summo fructu porrigitur. Propinatur in aqua fontana stillatitia, aliaque purissima, decocto hordei, avenæ, aut lactis fero: aqua etiam parum coqui, & mace condiri potest, hujus libræ duæ vel tres salis cathartici semiunciam vel integram unciam pro dosi recipiunt.

§. XLVIII.

Hodierno nunc tempore sal quoddam purgans mediæ etiam naturæ, vili admodum pretio pro sale Epshomeni jam venditatur, & ad plures centenarios ex Anglia quotannis in Germaniam apportatur. Verum id non es-

se genuinum, sed potius adulteratum, exigua quantitas falis in his acidulis contenta, & vile pretium, quo commune constat, satis superque demonstrant. Est vero hoc sal potius artis chymicæ productum, & sali Glauberiano haud dissimile, siquidem ex capite mortuo vitrioli, sive vitriolo bene calcinato & lixivio, in falis coctura residuo, quod vocant *Saltz-Mutter-Lauge*, nonnulli artis spagiricæ periti in Anglia parare assolent; sicuti Excellentiss. Dn. Lentilius in *Miscellan. natur. curios. Cent. 3. & 4. Obs. 173.* id clare & aperte explicat.

§. XLIX.

Sal hoc quamvis non easdem possideat qualitates præstantes ac genuinum, attamen virtute tam aperiente quàm laxante non contemnenda quoque gaudet.

§. L.

Salia sic dicta media vel neutra, uti arcanum duplicatum, terra foliata Tartari, tartarus tartarifatus, tartarus vitriolatus
tar-

tartarus nitratus, sal aperitivum Clariff. Frid. Hoffmanni, sal meum aperitivum viscerale, & aliorum Medicorum convenienti dofi & vehiculo fufficienti propinata, urinam & alvum blandiffime ftimulant, & impuritates primarum viarum diffolvunt ac educunt, unde itidem in morbis chronicis ex obftructionibus viscerum & glandularum nascentibus maximo cum effectu præfcribuntur.

§. LI.

Salia ejusmodi optima methodo purgantibus præmittuntur, & tunc digestiva vocantur, quia ante illorum ufum affumpta, humores viscidos & tenaces, purgantibus obicem ponentes, resolvendo, subtilifando, incidendo ac vellicando intestinorum canalem, alvum optimè difponunt ad purgandum. Quod fi cum ipsis purgantibus maritantur hæc falia, illorum efficaciam mirum in modum intendunt, & infimul tormina intestinorum, quia corrigunt purgantium nocivam qualitatem, optime averunt. Hæc tamen cautela probe attendi debet, ut purgantia in refractiori dofi cum

si cum salibus hisce misceantur. Sæpenumero mihi contigit observare, quod unicum solummodo granum magisterii gialappæ cum scrupulo semis tartari vitriolati permixtum, plus præstiterit, quam si ad grana quinque vel sex magisterium sibi relictum fuisset assumptum.

§. LII.

Cavendum verò maxime est à salium horum usu largiori, in morbis salinis, scorbuticis, biliosis, ut in scabie, arthritide, podagra, ulceribus, diarrhœa, tussi, catarrhis, & in omni feri falsi vitio, quia hæc mala potius incrementum, quam decrementum ab iis assumptis capiunt.

Soli D E O Gloria
sempiterna.

20th Feb 1861

M. P. P.

